Rijksbegroting 2025 en de gevolgen voor gemeenten

Bijzondere ledenbrief

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

1 Gemeentefinanciën 4

2 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 9

3 Justitie en Veiligheid 22

4 Asiel en Migratie 30

5 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 34

6 Infrastructuur en Waterstaat 38

7 Economische Zaken 43

8 Klimaat en Groene Groei 48

9 Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur 50

10 Sociale Zaken en Werkgelegenheid 53

11 Volksgezondheid, Welzijn en Sport 67

12 Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening 75

13 Buitenlandse Zaken, Handel en Ontwikkelingshulp 79

Voorwoord

Met deze ledenbrief geeft de VNG u een overzicht van de voor gemeenten belangrijke kabinetsvoornemens in de Rijksbegroting 2025 en de betekenis daarvan voor gemeenten.

In een gezamenlijk reflectie van het Centraal Planbureau (CPB), het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) wordt het kabinet bekritiseerd vanwege plannen die gericht zijn op korte-termijnvoordelen. Ze waarschuwen dat bezuinigingen op onderwijs en innovatie op lange termijn nadelig kunnen zijn voor de brede welvaart en de concurrentiepositie van Nederland. Voor gemeenten zijn de kabinetsplannen ook nog weinig concreet. De komende periode zullen we overleggen met de kabinetsleden om de plannen nader uit te werken.

Positief is de bereidheid van het kabinet om met gemeenten in gesprek te gaan over de uitvoerbaarheid van alle ambities, bijvoorbeeld voor wonen en bestaanszekerheid. Maar het kabinet geeft gemeenten onvoldoende perspectief als het gaat om de beschikbaarheid van middelen die nodig zijn om de ambities en gemeentelijke taken te realiseren. De Raad van State benadrukt in zijn rapport dat voldoende financiële middelen voor gemeenten cruciaal zijn voor een stabiele samenwerking met het Rijk. De nieuwe financieringssystematiek, gekoppeld aan het bbp, moet meer stabiliteit brengen, maar de verwachte daling van het gemeentefonds in 2026 baart zorgen. Voldoende financiële armslag voor gemeenten blijft noodzakelijk voor een constructieve relatie met de overheid.

De VNG is positief over het feit dat, vooruitlopend op een andere financiering van de Wmo, een bedrag van € 75 miljoen vanaf 2026 oplopend tot € 300 miljoen in 2029 is gereserveerd, en bij de Miljoenennota wordt overgeheveld naar het gemeentefonds. Daar heeft de VNG al langere tijd op aangedrongen, dus we zijn positief dat hieraan gehoor wordt gegeven. Dat geldt ook voor de specifieke uitkeringen (spuks), die kunnen worden overgeheveld naar de algemene uitkering of naar een decentralisatie uitkering of bijzondere fondsuitkering in het gemeentefonds. Leidend voor de VNG is daarbij dat de korting van 10% op de specifieke uitkeringen (spuks) pas kan worden doorgevoerd als er daadwerkelijk sprake is van een reductie van administratieve lasten.

De komende periode werken we mee aan de uitvoering van de voor gemeenten relevante onderdelen van het regeerprogramma en tijdens het overhedenoverleg medio november gaan we verder in gesprek met het kabinet over de noodzaak van voldoende middelen voor gemeenten, om als gemeenten ons werk te kunnen doen.

Leonard Geluk
Algemeen directeur

1
Gemeentefinanciën

Nieuwe BBP-systematiek voor accres gemeentefonds schiet tekort

Wat wil het kabinet?
Het gemeentefonds wordt jaarlijks geïndexeerd met een percentage om de stijgende kosten van gemeenten door inflatie, loonontwikkeling, bevolkingsgroei en toenemende welvaart op te vangen. Voor het vaststellen van dit groeipercentage is het gemeentefonds met de besluitvorming Voorjaarsnota 2024 van het rijk vanaf 2024 gekoppeld aan de nominale ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp). Het bedrag van deze jaarlijkse indexering wordt accres genoemd en is te splitsen in een prijs-accres en een volume-accres.

Het prijs-accres voor een jaar wordt definitief bepaald in de meicirculaire gemeentefonds van dat jaar. Er wordt gekeken naar de raming van de ontwikkeling van het prijspeil bbp in maart van het Centraal Economisch Plan (CEP) door het Centraal Planbureau. Het prijs-accres voor 2024 staat dus al vast op de stand meicirculaire gemeentefonds 2024. Voor latere begrotingsjaren worden de prijs-accressen in de meicirculaire geactualiseerd met de ramingen uit het CEP van maart en in de septembercirculaire geactualiseerd met de ramingen uit de Macro Economische Verkenning (MEV) bij de Miljoenennota.

Het volume-accres voor een jaar wordt definitief bepaald met het gemiddelde percentage van de gerealiseerde volumegroei van het bbp in de achterliggende 8 jaar (t-9 t/m t-2). Deze percentages voor de jaarlijkse volumegroei bbp worden vastgesteld door het CBS en door het Centraal Planbureau overgenomen in het CEP en in de MEV. De volume-accressen worden in de meicirculaire gemeentefonds geactualiseerd aan de hand van de percentages uit het CEP en in de septembercirculaire geactualiseerd aan de hand van de percentages uit de MEV.

Tabel 1 geeft de percentages van het prijs-accres, het volume-accres en de som ervan voor de jaren 2024 tot en met 2029 die volgen uit de MEV 2025. In de onderste rij staan de verschillen met de ramingen van de totale accres-percentages uit de meicirculaire. Vreemd genoeg wijken de onderstaande percentages voor de accressen die volgen uit de verzamelde bijlagen bij de MEV 2025 van 17 september 2024, af van de percentages in septembercirculaire gemeentefonds 2024.

Tabel 1. Accrespercentages septembercirculaire gemeentefonds 2024

MEV 2025/septembercirculaire 2024	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Prijspeil bbp / prijs-accres	*4,0%	2,7%	2,6%	2,6%	2,4%	2,4%
Volumegroei bbp	0,6%	1,5%	1,5%	1,4%	1,2%	1,2%
Volumegroei bbp (t-9 / t-2) / volume-accres	2,41%	2,16%	1,94%	1,78%	1,68%	1,56%
Accrespercentage totaal	6,41%	4,80%	4,52%	4,33%	3,99%	3,92%
Verschil sept.circ. 24 met mei-circ. 24	0,15%	0,35%	-0,09%	-0,12%	-0,23%	-0,19%

* Betreft de definitieve raming van het prijs-accres op basis raming prijspeil BBP van het CEP 2024

Wat betekent dit voor gemeenten?
Of het totale accrespercentage voor een jaar toereikend is, hangt mede samen met de kwaliteit van de raming van het prijs-accres door het Centraal Planbureau. Het verschil tussen de raming en de gerealiseerde inflatie kristalliseert zich immers uit in een wijziging van het beschikbare volume-accres.

Bedraagt de gerealiseerde ontwikkeling van het prijspeil bbp in 2024 straks definitief 5,1% zoals in de MEV 2025 wordt geraamd, dan betekent dat een afslag van 1,1% van het volume-accres in 2024. Zie de verschillen

in de ramingen in Tabel 2 die in jaar t plaatsvinden en hoe die vervolgens in jaar t+1 (nadat het percentage dus al is vastgesteld in meicirculaire gemeentefonds) hoger zijn. Dat gaat dan in dit geval van 1,1% om een nadeel van structureel € 400 miljoen.

Het is op zich niet bezwaarlijk als het Centraal Planbureau met CEP het een jaar iets te laag met zijn raming zit en het volgende jaar iets te hoog. Op deze wijze heffen positieve en negatieve ramingen elkaar op. Maar een confrontatie van de ramingen voor het lopende jaar van het prijspeil bbp met de realisatie ervan, zoals vastgesteld door het CBS in het jaar erop, leert dat het Centraal Planbureau in de afgelopen zeven jaar met het CEP de ontwikkeling van het prijspeil bbp voor het lopende jaar structureel te laag raamt. Tabel 2 schijnt licht op deze structurele ramingsfout. Het verschil bedraagt gemiddeld ruim 1% per jaar in het nadeel van gemeenten.

Tabel 2. Verschil geraamd prijspeil bbp en voorlopige meting gerealiseerd prijspeil bbp

Jaar	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
CEP jaar t raming prijspeil bbp	1,8%	2,2%	1,8%	1,5%	3,4%	6,2%	4,0%
CEP jaar t+1 meting prijspeil bbp	2,1%	3,0%	2,4%	2,5%	5,4%	7,7%	*5,1%
Verschil jaar t en t+1	-0,3%	-0,8%	-0,6%	-1,0%	-2,0%	-1,5%	-1,1%

* Betreft raming met de MEV 2025, omdat het CEP 2025 komend voorjaar verschijnt.

Met de overstap deze zomer naar de nieuwe bbp-systematiek met ingang van 2024 voor de jaarlijkse indexering van het gemeentefonds gaan gemeenten op deze wijze onbedoeld veel geld mislopen. De taken van gemeenten en de middelen ervoor zijn door de korting vanaf 2026 al uit balans en dit verslechtert op deze wijze in rap tempo verder. Dit kan worden voorkomen door voor de methodiek van het prijs-accres over te stappen naar bijvoorbeeld een afrekening van het definitieve prijs-accres voor een jaar op basis van nacalculatie achteraf in de meicirculaire van het volgende jaar. Vanzelfsprekend moeten de accrespercentages in de circulaires dan ook aansluiten bij de percentages die volgen uit de verzamelde bijlagen bij het CEP en de MEV van het Centraal Planbureau. Tijdens een volgend Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen (BOFv) zullen we dit met de fondsbeheerders bespreken en aansturen op een passende oplossing.

Structurele korting in 2026 op gemeentefonds en neerwaarts schommelende tranches accres

Wat wil het kabinet?
Naast het volume-accres en het prijs-accres wordt de autonome groei van het gemeentefonds ook beïnvloed door niet-taakgebonden kortingen en stortingen. Die maken ook deel uit van het totale accres waarmee het gemeentefonds in een jaar groeit of krimpt. Het kabinet Rutte IV was van plan het grootste deel van het extra cumulatief accres voor de periode 2022-2025, in het jaar 2026 af te romen tot een niveau van € 924 miljoen in het gemeentefonds. Per saldo betekent dit een uitname van structureel € 2.349 miljoen in 2026. In onderhandeling met ons is deze uitname later verzacht met een bijdrage van structureel € 924 miljoen in 2026 tot € 1.425 miljoen.

Met ingang van 2024 is ook eenzijdig een nieuwe methode ingevoerd voor het berekenen van een accrestranche voor een jaar in latere jaren. Daardoor gaan deze accrestranches in latere jaren schommelen in plaats van plat door te lopen. In de jaren 2026 en 2027 schommelen ze daardoor respectievelijk € 494 miljoen en € 63 miljoen naar beneden. In andere jaren valt de schade erdoor mee.

Tot slot zijn gemeenten met de Voorjaarsnota 2024 gecompenseerd voor het lagere accres in de jaren 2024-2026 dat door de overstap naar de bbp-systematiek ontstond. Echter de accrestranche 2025 is daarbij eenmalig met € 675 miljoen gekort. In 2026 wordt dat geld weer aan de accrestranche 2025 toegevoegd. Een en ander leidt tot de opstelling van de accressen van tabel 3. Daarin is uitgegaan van de afwijkende accrespercentages zoals die staan vermeld in de septembercirculaire gemeentefonds 2024. De bijstelling van het volume-accres 2024 ontbreekt dus in de tabel.

Tabel 3. Accressen 2024-2029 Septembercirculaire gemeentefonds 2024 (in miljoen euro)

Accres septembercirculaire 24 (in € mln.)	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Prijs-accres 2024	1.512	1.487	1.394	1.390	1.384	1.383
Volume-accres 2024	836	822	770	768	765	764
Prijs-accres 2025		1.086	1.018	1.014	1.010	1.009
Volume-accres 2025		798	747	744	741	741
Prijs-accres 2026			1.041	1.037	1.033	1.032
Volume-accres 2026			702	699	697	696
Prijs-accres 2027				1.078	1.074	1.073
Volume-accres 2027				663	660	660
Prijs-accres 2028					1.025	1.025
Volume-accres 2028					639	638
Prijs-accres 2029						1.065
Volume-accres 2029						633
Totaal cumulatief accres excl.	2.348	4.193	5.672	7.393	9.028	10.719
BBP-accres per jaar excl. kortingen & stortingen	**2.348**	**1.845**	**1.479**	**1.721**	**1.635**	**1.691**
Compensatie overstap bbp-systematiek	719	605	-513	-27	-21	-25
Korting accres 22-25 incl. verzachting VJ 23			-1.425			
Eenmalige korting 25 overstap bbp-systematiek		-675	675			
Neerwaartse schommeling accres 22-23			-191	-43		
Accrestranche per jaar incl. kortingen & storting	**3.067**	**1.775**	**25**	**1.651**	**1.614**	**1.666**
Verschil meicirculaire 24	0	164	-12	-22	-69	-62

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het accres voor het jaar 2025 viel in de meicirculaire 2024 door de slechts gedeeltelijke compensatie in dat jaar € 675 miljoen lager uit dan gemeenten eerder hebben begroot. Door actualisatie van de accrespercentages neemt de accrestranche 2025 daarentegen met € 164 miljoen toe ten opzichte van de meicirculaire 2024.

De accrestranche voor het jaar 2026 inclusief de niet-taakgebonden kortingen en stortingen bedraagt per saldo € 25 miljoen. Hierin zit verdisconteerd het terugdraaien van de korting van € 675 miljoen in 2025. Een normaal bbp-accres voor dat jaar had op € 1.743 miljoen uitgekomen. Daarmee bedraagt de structurele niet-taakgebonden korting op het gemeentefonds in 2026 structureel € 2.393 miljoen (= 1743 - 25 + 675). Deze korting vergt een forse ombuigingsinspanning van gemeenten in dat jaar die bovenop de ombuigingen van de hervormingsagenda jeugd komen. Als dan ook het tekort aan prijs-accres door de structurele ramingsfout van het Centraal Planbureau in stand blijft, loopt de omvang van dit financiële gat daarbij snel op.

De accressen voor de jaren 2027, 2028 en 2029 zijn respectievelijk € 22 miljoen, € 69 miljoen en € 62 miljoen lager dan in de meicirculaire. Gemeenten staan juist de komende kabinetsperiode voor extra maatschappelijke opgaven, onder andere op het gebied van investeringen. Hierbij moet worden gedacht aan extra investeringen in de openbare ruimte en bovenwijkse voorzieningen voor de grote woningbouwopgave, in de energietransitie, voor de klimaatadaptatie, in vernieuwing en renovatie van onderwijsgebouwen en in vernieuwing en renovatie van wegen, kaden, bruggen, viaducten en tunnels uit de jaren zestig en zeventig en tachtig. Maar door de korting in 2026 en de noodzaak tot ombuigingen ontbreekt het aan structurele ruimte voor de bijbehorende afschrijvings- en rentelasten ervan. Het is dan ook de vraag of deze extra investeringsopgaven goed van de grond komen.

Raming vrijval BTW-compensatiefonds aan het gemeentefonds

Wat wil het kabinet?
Gemeenten kunnen hun betaalde BTW van de inkoop voor overheidstaken terugvorderen op het BTW-compensatiefonds (BCF). Omdat de uitgaven van gemeenten gewoonlijk toenemen met inflatie, inwonergroei en welvaart, groeit het BCF jaarlijks met hetzelfde accrespercentage als het gemeentefonds. Daarnaast wordt het BCF bijgesteld voor de BTW-component van taakmutaties.
Als gemeenten in een jaar minder declareren op het BCF dan er aan middelen inzit, dan wordt het restant aan het gemeentefonds toegevoegd. Declareren gemeenten meer op het BCF dan erin zit, dan wordt het tekort aangevuld met middelen uit het gemeentefonds. Sinds deze afspraak valt ieder jaar geld uit het BCF vrij aan de algemene uitkering.

Voor het jaar 2024 wordt de vrijval aan de algemene uitkering voorlopig geraamd op € 446,7 miljoen. Volgend jaar volgt het definitieve cijfer. In de meicirculaire 2024 viel de definitieve afrekening over het jaar 2023 € 213,8 miljoen hoger uit dan in de septembercirculaire 2023 werd geraamd (€ 359,4 miljoen). Daarmee kwam de totale vrijval over het jaar 2023 uit op € 573,2 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Een gemeente mag voor zijn begroting 2025 en voor elke jaarschijf van de meerjarenraming 2026-2029 uitgaan van maximaal zijn aandeel in de definitief gerealiseerde vrijval uit het BCF over het jaar 2023 van € 573,2 miljoen.

Een gemeente kan er ook voor kiezen om van lagere bedragen uit te gaan, omdat ze verwacht dat deze vrijval in de toekomst krimpt of om juist behoedzaam te begroten. Door uit te gaan van juist een flink lager bedrag creëert een gemeente als het ware een behoedzaamheidsreserve voor tegenvallers. Deze afweging kan juist voor de komende begroting 2025 en de begroting 2026 die in het najaar van 2025 wordt opgesteld, van belang zijn. Dit in verband met het wegwerken van het financieel ravijn 2026.

Extra volume-accres WMO en het tekort aan volume-accres beschermd wonen

Wat wil het kabinet?
Met het kabinet Rutte IV in demissionaire status is overeengekomen dat gemeenten vanwege de snelle vergrijzing van de bevolking vanaf 2026 voorlopig structureel € 75 miljoen per jaar extra accres krijgen voor de daardoor sterk stijgende kosten van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Dit in afwachting van de uitkomst van een onderzoek met als doel de gelden voor de Wmo apart te zetten, bijvoorbeeld in de beoogde nieuwe figuur bijzondere fondsuitkering, met een eigen (hogere) indexering. De gelden voor de hogere autonome groei van totaal € 300 miljoen voor de periode 2026 tot en met 2029 zijn met de Miljoenennota 2025 van de aanvullende post van de rijksbegroting overgeheveld naar het gemeentefonds.

De middelen voor de Wmo-taak beschermd wonen staan al apart in het gemeentefonds en hebben een eigen indexering. Gemeenten horen ieder jaar voor de volumegroei van de kosten van deze Wmo-taak een bedrag van structureel € 30 miljoen te ontvangen. In 2024 is deze toevoeging achterwege gebleven. Voor het jaar 2025 vergoedt het kabinet slechts € 14,2 miljoen in plaats het volledige bedrag aan gemeenten.
Wat betekent dit voor gemeenten?
Met het onthouden van een deel van het volume-accres voor de taak beschermd wonen wordt extra geld dat met de ene hand voor de andere Wmo-taken wordt gegeven met de andere hand weer afgenomen. Gemeenten hebben ieder jaar een behoorlijke indexatie van gelden in het gemeentefonds nodig voor de volumegroei van hun taken. Ook in het geval van de taak beschermd wonen.

Sanering specifieke uitkeringen

Wat wil het kabinet?
In het hoofdlijnenakkoord staat dat alle specifieke uitkeringen (hierna: spuks) met uitzondering van de BUIG (middelen voor de bijstandsverstrekking) worden overgeheveld naar het gemeentefonds. Hiermee wordt een besparing van tien procent gerealiseerd door het wegvallen van administratieve lasten. In de budgettaire bijlage bij het hoofdlijnenakkoord werd uitgegaan van een besparing van € 638 miljoen. Uit de Miljoenennota 2025 blijkt dat dit bedrag is verlaagd naar € 438 miljoen, omdat spuks voor de opvang van Oekraïners,

hersteloperatie Groningen en de toeslagenaffaire ook buiten de sanering vallen. De besparing is daarbij niet gekort op het gemeentefonds, maar verwerkt op de departementale begrotingen.

De komende maanden wordt geïnventariseerd welke spuks daadwerkelijk worden opgeruimd. Daarvoor is een afwegingskader opgesteld om besluitvorming in de ministerraad begin 2025 voor te bereiden. Wij en het IPO worden daarbij betrokken. In de begroting van BZK wordt ook een wijziging van de Financiële-verhoudingswet aangekondigd waarmee een nieuw type uitkering binnen het gemeentefonds wordt geïntroduceerd: de bijzondere fondsuitkering. Deze uitkeringsvorm combineert een grote flexibiliteit met geringe administratieve lasten en draagt daarmee bij aan het terugdringen van het aantal spuks.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De spuks kunnen worden overgeheveld naar de algemene uitkering (als de middelen naar alle gemeenten gaan en aansluit bij de verdeling van de algemene uitkering) of naar een decentralisatie uitkering of bijzondere fondsuitkering (als de middelen niet naar alle gemeenten gaan of een afwijkende verdeling kennen) in het gemeentefonds. In theorie is het mogelijk alle spuks om te zetten zonder dat de verdeling van de middelen over gemeenten verandert.

Overheveling naar het gemeentefonds betekent dat de aparte verantwoording en de accountantscontrole ervan komt te vervallen. Het is niet gezegd dat dit altijd een besparing van tien procent op het budget oplevert. Dit is voor ons daarom een expliciet aandachtspunt bij het doorlopen van het afwegingskader. Als de tien procent reductie van administratieve lasten niet haalbaar is, dan kan de volledige korting niet worden doorgevoerd óf moeten de taken worden versoberd. Als een spuk blijft bestaan kan wat ons betreft helemaal geen sprake zijn van een korting.

Bijstelling hoogte proceskostenvergoeding WOZ-bezwaarzaken vanwege arrest Hoge Raad

Wat wil het kabinet?
Met ingang van 1 januari 2024 is de Wet herwaardering proceskostenvergoedingen WOZ en bpm in werking getreden. Aanleiding voor deze wet was de toenemende druk van no-cure-no-paybureaus op de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken (WOZ). Met deze wet is onder meer de proceskostenvergoeding op basis van het Besluit proceskosten bestuursrecht (Bpb) voor WOZ-bezwaarzaken verlaagd tot 25%, in de wet uitgedrukt als factor van 0,25.[1] De Hoge Raad heeft op 12 juli 2024[2] een arrest gewezen waardoor het lage tarief voor de proceskostenvergoeding in belasting- en premiezaken in bezwaar buiten toepassing moet blijven. Dat betekent dat de factor van 0,25 moet worden toegepast op het tarief voor overige zaken. Dat tarief is dubbel zo hoog. Daardoor wordt de hiervoor genoemde verlaging van proceskostenvergoeding in WOZ-bezwaarzaken zo goed als volledig ongedaan gemaakt.

In de aanbiedingsbrief waarmee de staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit en Belastingdienst het pakket Belastingplan 2025 bij de Tweede Kamer heeft ingediend, wordt aangekondigd dat naar aanleiding van het arrest van de Hoge Raad het lage tarief voor de proceskostenvergoeding in belasting- en premiezaken in bezwaar uit het Bpb wordt gehaald. Daardoor blijft alleen nog het hoge tarief voor overige zaken over. Om te voorkomen dat de proceskostenvergoeding voor WOZ-bezwaarzaken daardoor wordt verdubbeld, wil het kabinet de factor van 0,25 verlagen naar 0,125. Dit alles zal gebeuren door middel van een nota van wijziging op het pakket Belastingplan 2025.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De verlaging van de factor in de aangekondigde nota van wijziging moet ervoor zorgen dat de proceskostenvergoeding die in de bezwaarfase in WOZ-zaken kan worden toegekend, in lijn blijft met hetgeen de wetgever bij de invoering van de Wet herwaardering proceskostenvergoedingen WOZ en bpm voor ogen stond.

1 Zie artikel 30a, eerste lid, van de Wet waardering onroerende zaken.

2 Hoge Raad 12 juli 2024, ECLI:NL:HR:2024:1060.

2
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Weerbare democratie en burgerschap

Wat wil het kabinet?
Burgers pakken individueel en collectief allerlei zaken op in hun eigen leefomgeving. Deze invulling van democratisch burgerschap wil het kabinet stimuleren en waar mogelijk worden belemmeringen weggehaald. Het kabinet wil bouwen aan een maatschappelijke alliantie op burgerschap.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten werken op allerlei manieren aan het faciliteren van burgerinitiatieven. Het is bemoedigend dat het kabinet hierbij wil helpen. Het stimuleren van burgerinitiatieven kan op vele manieren en gemeenten doen al veel. Het rijk kan onder andere helpen door juridische belemmeringen weg te nemen en gemeenten te helpen bij het zoeken naar ruimte in subsidieregelingen en aanbestedingsregels. Ook kan het rijk gemeenten helpen om aanjaag- en begeleidingsprogramma's voor burgerinitiatieven op te zetten, zodat zij de kans krijgen om op te schalen.

Dat er middelen beschikbaar komen voor de maatschappelijke alliantie op burgerschap en democratie is positief. We verwachten hiermee dat veel maatschappelijke initiatieven die zich nu al inzetten voor een inclusieve en levendige democratie worden geholpen. We werken nauw samen met het ministerie van BZK om de uitvoering en invulling van deze alliantie te ondersteunen.

Daarnaast blijft de VNG samenwerken met BZK op onderwerpen als democratische vernieuwing en het stimuleren van burgerinitiatieven. Dat geldt ook voor het verzamelen en delen van kennis op het gebied van participatie, zoals digitale participatie, overheidsparticipatie en jongerenparticipatie, onder meer via het kennisplatform Democratie In Actie (lokale-democratie.nl).

Versterking participatie

Wat wil het kabinet?
Op lokaal niveau stimuleert het kabinet de vernieuwing van de democratie met het wetsvoorstel Versterking Participatie op Decentraal Niveau.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De wet Versterking participatie op decentraal niveau treedt in werking op 1 januari 2025. Gemeenten hebben dan twee jaar de tijd om een participatieverordening op te stellen. Hierin leggen gemeenten vast hoe zij hun inwoners willen betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid. De VNG zal eind 2024 een model participatieverordening aan gemeenten verstrekken om dit proces te ondersteunen.

Integer en weerbaar bestuur

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat volksvertegenwoordigers, bestuurders en ambtenaren met gezag, integer gedrag en respectvolle omgangsvormen het vertrouwen van inwoners kunnen winnen. Agressie, intimidatie en bedreiging in de richting van ambtsdragers zijn volgens het kabinet onacceptabel en ondermijnen het openbaar bestuur. Subsidies worden verstrekt ter verhoging van de weerbaarheid van het bestuur tegen ondermijning en ter verhoging van de veiligheid van decentrale politieke ambtsdragers, ambtenaren en hun organisaties.

Met het programma Weerbaar Bestuur zet het kabinet in op het versterken van de weerbaarheid van het bestuur en de veiligheid van decentrale politieke ambtsdragers, ambtenaren en hun organisaties. Belangrijke pijlers voor het komende jaar zijn het verder verhogen van bewustwording over risico's bij decentrale volksvertegenwoordigers, goede nazorg na (online) intimidatie of agressie, veilig wonen en het versterken van gemeentelijke processen die kwetsbaar zijn voor ondermijning. In het bijzonder wordt ingezet op ondersteuning van kleinere gemeenten tegen juridische vormen van intimidatie en andere vormen van ondermijning van de democratische rechtsorde, onder meer door de informatiepositie van het lokaal bestuur te versterken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Om integer bestuur te bevorderen, dient het kabinet een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer in met daarin een verplichte risicoanalyse integriteit voor kandidaat-bestuurders op decentraal niveau. Wij hebben in beginsel positief op dit wetsvoorstel gereageerd, maar ook gevraagd om meer duidelijkheid over bijvoorbeeld de bescherming van persoonsgegevens en proportionele informatie aan de raad. Verder komt het kabinet met verplichte kwaliteitseisen voor integriteitsonderzoek door externe bureaus. Wij hebben hier zelf om gevraagd en gaan hier samen met BZK aan werken.

Er wordt doorgewerkt aan het verhogen van de weerbaarheid van decentrale politieke ambtsdragers, ambtenaren en hun organisaties tegen agressie, intimidatie, bedreiging en ondermijning. Decentrale bestuurders worden ondersteund in het omgaan met maatschappelijk ongenoegen en anti-institutionele sentimenten. De ondersteuning van kleinere gemeenten tegen juridische vormen van intimidatie en andere vormen van ondermijning is nuttig, maar moet wel aansluiten bij de behoefte van gemeenten en ook echt dienend zijn aan de uitvoering/op de werkvloer. De VNG doet al veel rond de versterking van de informatiepositie van het lokaal bestuur. Met BZK werken we graag samen en stemmen we af wie wat doet.

Goed bestuur, aantrekkelijkheid ambt

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil een betrokken, bekwame en betrouwbare overheid. Politieke ambten moeten aantrekkelijk blijven. Dit doen we door in te zetten op het tegengaan van de ervaren werkdruk, meer aandacht te hebben voor diversiteit in het decentraal bestuur en door te zorgen voor een op het ambt toegesneden rechtspositie. Overigens is in het hoofdlijnenakkoord afgesproken om voor 2026 een nullijn te hanteren voor rijksambtenaren. Deze nullijn geldt ook voor politieke ambtsdragers, omdat de Cao Rijk doorwerkt op de lonen van politieke ambtsdragers.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Deze inzet op goed bestuur is vanuit gemeenten wederzijds. De aangekondigde nullijn in 2026 voor rijksambtenaren werkt door in de beloning van politiek ambtsdragers. Daar waar het de rechtspositie van politieke ambtsdragers raakt, treedt de VNG, via de adviescommissie rechtspositie politieke ambtsdragers, in overleg met het ministerie van BZK.

Verkiezingen en nieuw kiesstelsel

Wat wil het kabinet?
Het versterken van democratische instituties en weerbaar bestuur. Middelen komen beschikbaar voor het uitbreiden van het mandaat van de Kiesraad tot een Kiesautoriteit. Er wordt ingezet op de vernieuwing van het kiesstelsel, het vergroten van de toegankelijkheid en uitvoerbaarheid van verkiezingen, democratisch burgerschap en het versterken van de ondersteuning van de Tweede Kamer en (decentrale) politieke partijen. Ook komt geld beschikbaar voor de structurele kosten van een referendum, weerbaarheid tegen desinformatie en het versterken van een integer en weerbaar bestuur. Zo worden de aanbevelingen uit de evaluatie van de GRECO geïmplementeerd op het gebied van integriteit.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de organisatie van de verkiezingen. Het is van belang dat het stemproces betrouwbaar en uitvoerbaar is. De Kiesraad is stapsgewijs op weg naar het krijgen van meer verantwoordelijkheid voor het gehele proces van stemmen en tellen. Voor gemeenten is het belangrijk dat deze verschuiving van verantwoordelijkheden in gezamenlijk overleg wordt bepaald.

Daarbij is het van belang dat er aandacht is voor de verbetering van de uitvoerbaarheid van de verkiezingen. Dat kan met een nieuw en kleiner stembiljet en het elektronisch tellen daarvan. Daar zijn nu de eerste stappen in gezet. De invoering van een nieuw kiesstelsel voor alleen de Tweede Kamer brengt vertraging in dit proces.

De invoering van een correctief bindend referendum betekent een aanzienlijke verzwaring van de uitvoeringslast voor gemeenten. Van belang is dat daar voldoende middelen tegenover komen te staan. Een uitvoeringstoets is hiervoor op zijn plaats. Op dit moment wordt onderzoek gedaan of de huidige vergoeding via het gemeentefonds voor verkiezingen voldoende en onderbouwd genoeg is. Nieuwe initiatieven en wetsvoorstellen voor de verbetering van het verkiezingsproces moeten onderzocht worden op haalbaarheid, uitvoerbaarheid en kosten.

Toegankelijk stemmen

Wat wil het kabinet?
In vervolg op het *Actieplan toegankelijk stemmen 2021* worden verschillende opdrachten uitgezet. Zo zet het rijk in op communicatie voor mensen met een beperking en laaggeletterden. Ook wordt er gewerkt aan experimenten met hulp in het stemhokje. De voorbereidingen in dit wetgevingstraject krijgen een vervolg.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Eerder was de minister van plan om 'hulp in het stemhokje' landelijk en wettelijk in te voeren met ingang van de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026. Nu wordt gesproken over de mogelijkheid om te experimenteren. Welke vorm van ondersteuning en door wie de hulp kan worden gegeven is niet duidelijk. Gemeenten moeten stembureauleden instrueren en voorbereiden op het verlenen van deze hulp aan iedereen die dat zou willen. Ook moeten kiezers geïnformeerd worden over de mogelijkheid om hulp te vragen bij het stemmen.

Versterking van de rechtsstaat

Wat wil het kabinet?
Vernieuwing van het democratisch stelsel en versterking van de rechtsstaat. De toeslagenaffaire en de grote problemen rondom de gaswinning in Groningen en Noord-Drenthe zijn voorbeelden van situaties waarbij de overheid te veel heeft vastgehouden aan de eigen systemen en processen en te weinig oog heeft gehad voor de burger. Vernieuwing van het democratisch stelsel en versterking van de rechtsstaat zijn volgens het kabinet daarom noodzakelijk.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet gaat aan de slag met de uitkomsten van de Enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening en van de Staatscommissie rechtsstaat en komt hierover met een kabinetsreactie. Wij zijn betrokken bij de voorbereiding op deze kabinetsreacties om ervoor te zorgen dat gemeenten in het juiste perspectief worden geplaatst.

Verder werkt het kabinet onder coördinatie van de minister van BZK en in samenwerking met de minister van SZW als verantwoordelijk bewindspersoon voor Werk aan Uitvoering aan het opsporen, openbaar maken en wegnemen van onevenredige hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering. De VNG is hier direct bij betrokken.

Tot slot brengt het kabinet op korte termijn het wetsvoorstel in consultatie om constitutionele toetsing van wetten aan verschillende grondrechten door de rechter mogelijk te maken. De mogelijkheid om wetten in formele zin aan de Grondwet te toetsen, heeft directe betekenis voor medebewindstaken van gemeenten. Op termijn geven we daarom ook een consultatiereactie.

Elke regio telt

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil oog hebben voor regionale verschillen en investeren in structurele samenwerking met regio's. Nationaal beleid wordt getoetst aan de regionale praktijk en belemmeringen op regionale ontwikkeling

worden weggenomen, zodat elke regio zich kan ontwikkelen. Het kabinet vindt de volgende thema's hierbij urgent: gezondheid en zorg, onderwijs, economie, wonen en bereikbaarheid. Het kabinet ontwikkelt samen met regio's aan de randen van het land een gebiedsgerichte aanpak met langjarige agenda's. Deze aanpak is een doorontwikkeling van het bestaande programma Regio's aan de grens. Bij deze aanpak werken met name de bewindspersonen van 8 ministeries[3] samen onder coördinatie van BZK.

Het kabinet kondigt in het regeerprogramma aan de regiodeals te willen ombouwen tot structurele investeringsagenda's in het kader van Elke regio telt. In de begroting van VRO (waar Regiodeals onder vallen) is dit voornemen nog niet te zien. Het kabinet zegt aan de ene kant dat de aanpak van Elke regio telt uit bestaande middelen moet komen, maar aan de andere kant reserveert zij vanaf 2025 € 5 miljoen per jaar voor diverse regio's om toe te werken naar een strategische investeringsagenda waarin de samenwerking tussen departementen, rijk en regio's centraal staat.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief voor gemeenten dat het kabinet de aanpak van Elke regio telt doorzet en de boodschap omarmt. Het is belangrijk dat het kabinet bij regionale ontwikkeling prioriteit geeft aan regio's die te maken hebben met een spiraal van verschraling, maar het lijkt er steeds meer op dat de structurele samenwerking zich gaat toespitsen op de 10 regio's die al zijn uitgekozen voor de aanpak.

Het is de vraag of het rijk met daadwerkelijk alle regio's structureel wil samenwerken en zo ja, welke regio-indeling hierbij wordt gehanteerd. Hierbij is het de vraag of de € 5 miljoen jaarlijks voor een strategische investeringsagenda voor alle regio's beschikbaar is of alleen de 10 regio's die elders in de plannen worden benoemd. Uitgaan van provincies als regio's zou voor in ieder geval een deel van gemeenten onwenselijk zijn.

Toetsing van beleid aan de regionale praktijk kan ervoor zorgen dat rijksbeleid beter aangepast wordt aan wat gemeenten en inwoners nodig hebben, maar het is nu nog lastig te voorspellen aan welke regionale praktijk getoetst wordt en hoe. Kortom, het is onduidelijk wat dit betekent voor gemeenten.

Focus op specifieke thema's en ministeries gaat in tegen de aanbevelingen uit Elke regio telt waarin een integrale blik centraal staat. Meest opvallend is dat het ministerie van Justitie en Veiligheid en ministerie van Financiën niet betrokken worden bij deze aanpak. Justitie is van belang omdat de toegang tot en aanwezigheid van politie overal in het land voor gemeenten een belangrijk onderdeel is van de aanpak op Elke regio telt. Afwezigheid van Financiën is opvallend omdat Elke regio telt voor een belangrijk deel draait om de noodzaak om de rekenmodellen van het rijk aan te passen zodat brede welvaart voor alle inwoners voorop staat (in plaats van economisch rendement). Het is onbekend of het kabinet nog van plan is om deze beleids- en investeringslogica aan te passen en hoe dit kan zonder het ministerie van Financiën.

Verdeling taken en bevoegdheden tussen overheden

Wat wil het kabinet?
Voor een sterk bestuur is het volgens het kabinet van belang dat taken en bevoegdheden aan het best passend bestuurlijk niveau worden toebedeeld.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet stelt een beleidskader op voor decentraal en gedeconcentreerd bestuur met een afwegingskader voor het rijk voor de toedeling van taken en bevoegdheden. Daarbij wordt gekeken of een opgave al dan niet via regionale samenwerking kan worden opgepakt. We maken ons er sterk voor dat we direct betrokken blijven bij de uitwerking en gezamenlijke toepassing van dit beleidskader. We letten nadrukkelijk op dat gemeenten zelf kunnen blijven bepalen welke regionale samenwerking zij zinvol vinden.

Balans tussen ambities, taken en middelen

Wat wil het kabinet?
Een goede balans tussen ambities, taken, middelen (financieel en juridisch) en uitvoeringskracht. Het kabinet benadrukt in het regeerprogramma dat binnen het totale takenpakket van medeoverheden voldoende

3 OCW, VWS, SZW, VRO, I&W, EZ, KGG en LVVN.

beleidsmatige ruimte moet overblijven voor het maken van eigen afwegingen én om te realiseren wat nodig is voor hun inwoners. Vanuit de constatering dat overheden samen aan de lat staan voor het realiseren van oplossingen die werken in de praktijk, zet het kabinet in op het eerder en beter betrekken van decentrale overheden bij nieuw beleid.

Met het oog hierop intensiveert BZK als coördinerend departement de inzet op trajecten in het kader van de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO). De UDO geeft kaders en handvatten voor gezamenlijke beleidsvoorbereiding door rijk en decentrale overheden. De minister van BZK betrekt de resultaten van het UDO-proces in haar advisering richting de ministerraad. In het regeerprogramma is opgenomen dat bij geschillen de wetgever de knoop doorhakt.

In een Overhedenoverleg, zo mogelijk voor eind 2024, worden nadere afspraken gemaakt over hoe medeoverheden betrokken worden bij de uitwerking van het regeerprogramma en de uitvoerbaarheid hiervan voor medeoverheden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Wanneer gemeenten en rijk bij beleidsontwikkeling eerder om tafel zitten biedt dit de mogelijkheid, om in lijn met onze verenigingsstrategie, de praktijk meer leidend te laten zijn bij nieuw beleid voor gemeenten. Dit moet leiden tot een betere balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoerbaarheid. De genoemde intensivering van de rol van BZK bij de UDO kan helpen deze samenwerking tussen rijk en gemeenten beter van de grond te krijgen.

De afspraak is dat gemeenten ook betrokken worden bij de nadere uitwerking van het regeerprogramma. Dit biedt de mogelijkheid om te komen tot voorstellen die beter aansluiten bij wat in de gemeentelijke praktijk nodig is en tot een betere balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht te komen.

Tegelijkertijd constateren we dat er op dit moment sprake is van een forse disbalans. Dat leidt bij gemeenten tot noodgedwongen bezuinigingen op veel verschillende vlakken en daardoor staat de beleidsmatige ruimte voor eigen lokale afwegingen juist onder druk. In het Overhedenoverleg is daarom afgesproken om op een aantal opgaven met gemeenten in kaart te brengen hoe groot die disbalans is en wat de effecten voor inwoners en gemeenten zijn.

De passage dat bij geschillen de wetgever de knoop doorhakt, biedt voor gemeenten niet het gewenste handelingsperspectief bij onverwachte ontwikkelingen.

Responsieve en dienstbare overheid

Wat wil het kabinet?
Een overheid die responsief, dienstbaar en realiserend is. Voor het effectief oppakken van maatschappelijke opgaven en het vertrouwen van inwoners in de overheid is een bekwaam en betrokken bestuur essentieel. Dat betekent volgens het kabinet dat de overheid luistert, leert en snel bijstuurt op signalen uit de samenleving. Het kabinet zet daarom in op de Wet versterking waarborgfunctie Awb. Het kabinet wil ook actief signalen ophalen en knelpunten oplossen om te zorgen voor een betere aansluiting tussen beleid, uitvoering en leefwereld.

Onevenredige hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering gaat het kabinet gericht opsporen, openbaar maken en aanpakken onder coördinatie van de minister van BZK en in nauwe samenwerking met de overige bewindspersonen waaronder in het bijzonder de minister van SZW als verantwoordelijk bewindspersoon voor Werk aan Uitvoering. Het oplossen van geconstateerde onevenredige hardheden is - onder aanvoering van de minister van BZK - een verantwoordelijkheid van de ministerraad. Jaarlijks wordt een openbaar rapport uitgebracht getiteld “Hardheden en oplossingen”. Ook wordt ingezet op een vereenvoudigingsagenda.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb worden volgens het kabinet al diverse aanpassingen doorgevoerd om de dienstverlening van de overheid te verbeteren, persoonlijk contact te bevorderen, de menselijke maat te versterken en hardheden te voorkomen. Dit wetsvoorstel is echter nog

volop in voorbereiding en we hebben hier een kritische consultatiereactie op gegeven.

Het wetsvoorstel bevat veel open normen die nadere duiding vergen. Anders dreigt rechtsonzekerheid voor overheid en burgers en is het effect van dit wetsvoorstel tegengesteld aan het beoogde doel. Bovendien moeten uitzonderingen voor het fysiek domein en het belastingdomein blijven bestaan om wetgeving uitvoerbaar voor gemeenten te houden.

Verder vindt het kabinet het van groot belang dat het maken van één enkele fout, een burger niet langer diep in de problemen mag brengen. Aanvullend op het wetvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb zal het kabinet daarom bezien of een verdere versterking van het recht op vergissen uniform en domeinoverstijgend op korte termijn gerealiseerd kan en moet worden. We houden dit nauwlettend in de gaten en hebben hierover direct contact met het ministerie.

Gemeenten kunnen signalen over hardheden en knelpunten in beleid aandragen bij de minister van BZK. Enkele middelen die daarvoor gebruikt kunnen worden zijn bijvoorbeeld de Stand van de Uitvoering gemeenten en het Platform Sociaal Domein.

Ondersteuning decentrale volksvertegenwoordiging

Wat wil het kabinet?
Een versterking van de positie van decentrale volksvertegenwoordigingen en besturen. Voor een goed functionerend decentraal bestuur is adequate en toereikende ondersteuning van volksvertegenwoordigingen volgens het kabinet van groot belang. Daarom zet het kabinet in 2025 in op de verbetering van de ondersteuning van volksvertegenwoordigers, waaronder de gemeentelijke en provinciale griffie en rekenkamer, alsmede de lokale ombudsfunctie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Dat er extra middelen komen voor kleine griffies is positief. De beroeps- en belangenverenigingen (van de griffiers, rekenkamers en raadsleden in dit geval) trekken samen op met BZK om verdere uitvoering te geven aan deze plannen. Meer ondersteuning voor bijvoorbeeld griffies, met name in kleinere gemeenten zou veel betekenen voor de lokale democratie, door het versterken en beter in stelling brengen van de vertegenwoordigende rol van de gemeenteraad.

Wet op de politieke partijen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet heeft in 2024 het voorstel voor de Wet op de politieke partijen (Wpp) ingediend bij de Raad van State voor advies. Het wetsvoorstel bevat regels over de transparantie van de interne organisatie, transparantie van politieke advertenties, financiering en subsidiëring van decentrale partijen en een specifieke regeling voor het verbieden van politieke partijen. Ook wordt in 2025 de oprichting van de Nederlandse Autoriteit politieke partijen (NApp) voorbereid, die toezicht gaat houden op de regels uit de wet.

In het wetsvoorstel is een grondslag gecreëerd voor een subsidieregeling voor decentrale politieke partijen. Hiervoor is in de jaren 2025-2027 € 8,3 miljoen jaarlijks gereserveerd. De totstandkoming en ingangsdatum van deze subsidieregeling is afhankelijk van de inwerkingtreding van de Wpp.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In gemeenten zijn ruim een derde van de raadsleden afkomstig van een lokale politieke partij en ook in een derde van de colleges zijn lokale politieke partijen vertegenwoordigd. Gelijke ondersteuning van alle partijen komt ten goede aan onze democratie. De Wet op de politieke partijen geeft een basis om ook subsidie aan lokale partijen te versterken.

Helaas voor gemeenten is deze wet nog steeds niet ingediend bij het parlement. De VNG heeft zich ingezet voor een tijdelijke subsidieregeling met het oog op de raadsverkiezingen van 2026. Maar het kabinet geeft aan te willen wachten op de invoering van de nieuwe wet. Op dit moment is de voorgenomen subsidie voor lokale politieke partijen niet structureel geregeld. Er is slechts geld vrij gemaakt voor de eerste drie jaar na

invoering van de wet. Op de ALV van juni 2024 is de motie ‘gelijke subsidieregeling voor landelijke en lokale partijen’ aangenomen. De VNG blijft zich inzetten voor een (tijdelijke) subsidieregeling voor lokale politieke partijen.

Open overheidsinformatie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in op meer actieve openbaarmaking, snellere beantwoording van Woo-verzoeken en het verder op orde brengen van de informatiehuishouding. Om de uitvoerbaarheid van de Woo te verbeteren is het kabinet voornemens om maatregelen te treffen om misbruik van de Woo tegen te gaan en de samenhang tussen de verschillende informatiewetten te verbeteren. Daarnaast zal het kabinet op korte termijn starten met onderzoeken naar de uitvoeringslast, kosten en de (benodigde) capaciteit voor de Woo. De geplande wetsevaluatie van de Woo wordt naar voren gehaald, waarbij onder andere wordt bezien of de overheid de letter én de geest van de Woo naleeft.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Vanaf november 2024 treedt de wettelijke verplichting om informatie, behorende tot zeventien informatiecategorieën benoemd in de Woo, gefaseerd in werking. Hiervoor moeten gemeenten aansluiten op de landelijke verwijsindex met zoekmachine. Daarnaast moeten maatregelen worden getroffen om de duurzame toegankelijkheid van digitale informatie te borgen en de informatie op orde te brengen. De gemeenten worden ondersteund bij de implementatie van de Woo door het VNG-programma Grip op informatie.

Er komen maatregelen om de uitvoeringslast te verminderen en misbruik van de Woo tegen te gaan. Door onderzoek te doen naar de kosten en personele inzet wordt inzichtelijk gemaakt wat de uitvoering van de Woo in de praktijk betekent.

Verantwoorde AI, algoritmes, data en digitale technologie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet legt de nadruk vooral op ethisch en transparant gebruik van AI en algoritmen. Voor AI-modellen komt er een wetenschappelijke standaard. Het kabinet versterkt in lichte mate de algoritmetoezichthouder en breidt de inzet op het Algoritmeregister uit. Daarnaast werkt de overheid aan het implementeren van de Europese AI-verordening zodat AI op een verantwoorde en rechtmatige manier kan worden ingezet, met oog voor veiligheid, privacy en rechtsbescherming.

Ook zet het kabinet in op de implementatie van de Open Data Richtlijn, de Datagovernanceverordening (DGA) en de Dataverordening (Data Act). Bij alle activiteiten stelt het kabinet het waarborgen van mensenrechten centraal, ook bij de ontwikkeling en mogelijke toepassing van (nieuwe) technologieën.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Duidelijkheid en financiële middelen voor gemeenten om AI in te zetten voor administratieve verlichting blijven vooralsnog beperkt voor gemeenten. Hoewel het kabinet stappen onderneemt om de inzet van AI & Algoritmen ethisch verantwoord plaats te laten vinden, zijn er weinig concrete toepassingen voor het gebruik van AI in gemeentelijke administraties opgenomen. Gemeenten krijgen te maken met strengere regels en normen rond het gebruik van algoritmen, maar moeten mogelijk zelf initiatieven ontwikkelen om AI in hun dienstverlening te integreren.

Datagedreven werken staat centraal in de Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS), een van de programma’s waar geld voor vrij is gemaakt. De IBDS richt zich onder andere op het wegnemen van technische, juridische en ethische bezwaren om datadelen en datagebruik overheidsbreed te kunnen toepassen. En een andere belangrijke pijler is de ontwikkeling van kennis, methoden en toolkits om datagedreven werken mogelijk te maken. Ook gemeenten hebben toegang tot deze instrumenten en adviezen.

Basisinfrastructuur op orde

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de dienstverlening richting burgers en ondernemers verder verbeteren door door te blijven gaan met het op orde brengen van de digitale basisinfrastructuur van de overheid. Standaardisering, kaderstelling en meer samenwerking is nodig om silo's te doorbreken en zo effectiever te opereren als één overheid. Er is planmatig gewerkt aan de benodigde vernieuwing van de Generieke Digitale Infrastructuur. Voorzieningen als DigiD, Digitaal Ondernemersplein en MijnOverheid zijn en blijven zo een betrouwbare gemeenschappelijke digitale basis voor burgers, ondernemers en publieke dienstverleners.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In 2025 zijn er subsidies voor het programma Werk aan Uitvoering, voor de herinzet van digitale apparaten. Voor de Loketfunctie overheidsbrede loketten wordt met ontwikkelactiviteiten verbinding en samenhang gezocht voor een logische ontsluiting van overheidsdiensten. Ook komt hier geld voor beschikbaar. Hierdoor kunnen burgers en ondernemers gemakkelijker hun weg vinden en zaken met de overheid regelen. Met Your Europe krijgt men via een centraal digitaal loket toegang tot relevante overheidsdiensten en overheidszaken in een andere lidstaat.

Digitale open strategische autonomie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil strategische autonomie door bijvoorbeeld de ontwikkeling van het Nederlands taalmodel GPT-NL te ondersteunen en de mogelijkheid voor een nationale AI-faciliteit te verkennen. Met de Digitale Open Strategische Autonomie (DOSA) wordt verder gewerkt aan het verminderen van onwenselijke afhankelijkheden. In dit verband komt er een rijksbrede IT-sourcingsstrategie. Ook evalueert het kabinet momenteel het rijksbrede cloudbeleid en komt er een herzien cloudbeleid begin 2025.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Ook gemeenten kennen onwenselijke afhankelijkheden op het gebied van IT. De inzet van het kabinet is voor gemeenten positief, omdat gemeenten alleen door interbestuurlijk op te trekken en Europese sturingsmechanismen te gebruiken hun digitale onafhankelijkheid kunnen versterken.

Digitale weerbaarheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zal komend jaar de Europese Network and Information Security Directive (NIS2-richtlijn) implementeren met de nationale Cyberbeveiligingswet (Cbw). Hiermee krijgt de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) een wettelijke basis waar de overheid aan moet voldoen. De Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI) zal optreden als centrale, onafhankelijke toezichthouder op de overheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met deze wetten krijgen gemeenten nieuwe taken in het voorkomen en beperken van de maatschappelijke schade die ontstaat door cyberincidenten. Dit vraagt om een versteviging van de rol en taken van de Functionaris Gegevensbescherming (FG), de Chief Information Security Officer (CISO) en de adviseur Openbare Orde en Veiligheid. In meerdere departementale begrotingen staan posten voor implementatie van aankomende wet- en regelgeving NIS-2 en CER, maar dat geld is niet bestemd voor gemeenten.

Ook VNG krijgt er nieuwe taken bij. Een nieuwe toezichthouder, de RDI met een nieuw toezichtstelsel heeft effecten op de diensten ENSIA. Om gemeenten goed te kunnen blijven bedienen en de balans te bewaren tussen centrale voorzieningen vanuit het NCSC en sectorale voorzieningen vanuit de IBD als CSIRT voor gemeenten, dient dit samen verder te worden uitgewerkt.

Digitale Veiligheid

Wat wil het kabinet?
In lijn met het hoofdlijnenakkoord worden de bevoegdheden van de AIVD en MIVD in verband met de digitale ontwikkelingen in de wetgeving aangepast. De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt door het kabinet; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Hetzelfde geldt voor economische en kennisveiligheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In lijn met de afspraken in het bestuurlijk convenant digitale veiligheid is het van belang dat deze aanpak zijn weg vindt in de uitwerking van de fundamentele systeemuitdagingen. Het gaat om de vertaling van het fysieke naar het digitale veiligheidsstelsel. Ook is een betere informatiepositie nodig bij dreigingen en kwetsbaarheden, zowel binnen als buiten de gemeente. Tot slot zou er een structurele financiering moeten komen voor de verhoging van digitale veiligheid op lokaal niveau.

Nationale veiligheid

Wat wil het kabinet?
De AIVD voorziet dat er de komende jaren diepgaander onderzoek nodig is voor het beschermen van nationale veiligheidsbelangen tegen de dreiging vanuit onder andere statelijke actoren en criminele ondermijning van de democratische rechtsorde. Het kabinet investeert met deze uitgangspunten in de operationele slagkracht en de toekomstbestendigheid van de AIVD.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet hecht meer en meer belang aan nationale veiligheid. Hierbij is het van belang dat de informatievoorziening vanuit de inlichtingendiensten naar lokaal bestuur goed ingericht is.

Centrum voor Informatiebeveiliging en Privacy

Wat wil het kabinet?
Het Centrum voor Informatiebeveiliging en Privacy (CIP) ontvangt een bijdrage voor het Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) ondersteuningsprogramma en het Inkoopeisen Cyber Security-programma (ICO) om de invoering van de BIO en de verhoging van de veiligheid van uitbestedingen te stimuleren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is nog onbekend hoeveel daarvan gericht is op de gemeentelijke praktijk. De behoefte op gemeentelijk niveau is anders dan op rijksniveau. De aansluiting van het aanbod van het CIP en van de IBD dient verder onderzocht te worden om de dienstverlening aan gemeenten te optimaliseren.

Inclusieve dienstverlening

Wat wil het kabinet?
Voor de stabiliteit en weerbaarheid van onze democratische rechtsstaat is het belangrijk dat de overheid responsief, dienstbaar en realiserend is. Via een Agenda voor vernieuwing van de democratie, rechtsstaat, het bestuur en controle hierop gaat BZK werken aan het herstellen van het vertrouwen van burgers in de politiek en de overheid.

Bij de opgave wordt gewerkt voor en met burgers, waarbij wordt ingezet op terugdringen van de complexiteit van regelgeving en een andere houding en ander gedrag van ambtenaren. Belangrijk daarin is luisteren, reflectie, signalen oppakken en gezamenlijk leren van fouten. Het kabinet zet daarom in op een fundamentele omslag in de werkwijze van de rijksdienst en de decentrale overheden en op het vergroten van het lerend vermogen van de overheid.

In 2025 gaat het kabinet door met de beweging naar een proactieve overheid. Dit betekent dat burgers en ondernemers eerder worden benaderd geadviseerd over regelingen waar ze recht op hebben. In het

hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat de bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers en ondernemers verbeterd moet worden. Uitgangspunt daarbij is dat mensen via alle kanalen makkelijke toegang hebben tot publieke dienstverlening. Daarnaast wordt ook ingezet op het identificeren en wegnemen van knelpunten in wet- en regelgeving.

In 2025 wordt ingezet op aanbieden van toegankelijke en gebruiksvriendelijke digitale dienstverlening. Er wordt gewerkt aan overheidsbrede dienstverlening die beter aansluit bij het dagelijks leven van burgers en ondernemers. Onder andere door aan te sluiten op levensgebeurtenissen. Dit vraagt nauwe samenwerking tussen het rijk, publieke dienstverleners en medeoverheden, waarbij deze zoveel mogelijk als één overheid optreden richting burgers en ondernemers.

Overheidsorganisaties worden geholpen met het verbeteren van de digitale toegankelijkheid van hun websites en apps. Om te zorgen dat iedereen mee kan in de digitale samenleving, worden digitale vaardigheden een veilige en vertrouwde omgang met nieuwe technologieën, zoals AI, door burgers gestimuleerd.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Gemeenten spelen volgens het kabinet een cruciale rol in het realiseren van een responsieve overheid. Met het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb worden diverse aanpassingen doorgevoerd om de dienstverlening van de overheid te verbeteren, persoonlijk contact te bevorderen, de menselijke maat te versterken en hardheden te voorkomen. Ook wordt verplicht om besluiten in begrijpelijke taal toe te lichten.

Het ministerie van BZK gaat onevenredige hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering gericht opsporen, openbaar maken en aanpakken. Departementen, medeoverheden en publieke dienstverleners geven uitwerking aan een continue feedbackloop tussen beleid, uitvoering en de burger (tussen plan en praktijk), zodat de overheid met de geleerde lessen kan zorgen voor een betere aansluiting tussen beleid en uitvoering en het voorkomen van onevenredige hardheden.

In 2025 wordt geïnvesteerd in de ontwikkeling van Overheidsbrede loketten die op een samenhangende wijze overheidsdiensten ontsluiten zodat burgers gemakkelijker hun weg vinden bij contact met overheid. De begroting laat echter zien dat de middelen voor koplopergemeenten voor het inrichten en het uitvoeren van praktijkinitiatieven wordt beperkt van ruim € 3 miljoen in 2024 tot € 839.000 in 2025.

Met het Persoonlijk Digitaal Regelingenoverzicht (PDR) wordt gewerkt aan het proactief informeren. De ambitie hierbij is een integraal advies te geven over de regelingen waar burgers en ondernemers recht op hebben, op basis van persoonlijke gegevens die al bij de overheid bekend zijn.

Voor de regiefunctie van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) is er voor gemeenten € 17 miljoen beschikbaar via een specifieke uitkering. Vanaf 2026 zijn er minder middelen begroot vanwege de opname van de spuk in het gemeentefonds die gepaard gaat met een korting van 10%. Het budget daalt dan terug naar ongeveer € 15 miljoen.

Gemeenten worden ondersteund via ICTU en VNG bij het sneller en beter toegankelijk maken van websites en apps. ICTU pakt de uitrol van het project NL Design System op voor het toegankelijk en gebruiksvriendelijk maken van websites. Gemeenten kunnen hiervan gebruik maken. Dat kan onder andere via het VNG-programma Omnichannel dat componenten ontwikkelt op basis van de NLDS.
Logius zorgt voor de ontwikkeling van NL Doc: een tool die ervoor zorgt dat PDF's digitaal toegankelijk omgezet worden naar HTML. Ook wordt de DigiHandig-app ontwikkeld met laagdrempelige lesmodules om burgers digitaal vaardiger te maken en mensen spelenderwijs via een tablet mediawijs te maken.

Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving

Wat wil het kabinet
Miljoenennota: Artikel 6. Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving bespreekt de uitgaven op digitaal terrein. De uitgaven op dit artikel kennen een oploop in 2028 doordat de middelen voor de hoogwaardige dienstverlening één overheid (ruim 100 miljoen euro), vanaf dat jaar nog op de BZK begroting staan. Een groot deel van het budget in eerdere jaren is overgeboekt naar het gemeentefonds. BZK werkt

samen met gemeenten toe naar een nieuwe governance structuur met als doel om als overheid een integrale en geïntegreerde dienstverlening aan te kunnen bieden. Ook zou het de dienstverlening begrijpelijker en hoogwaardiger moeten maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is nog onduidelijk wat dit voor gemeenten betekent. De zinsnede “vanaf dat jaar nog op de BZK begroting staan” suggereert dat er vanaf 2028 100 miljoen uit het gemeentefonds wordt gehaald en weer wordt teruggeboekt naar BZK.

Archieven

Wat wil het kabinet?
Om beter bestuur te realiseren moet de digitale basisinfrastructuur worden versterkt en de informatiehuishouding verder op orde worden gebracht. Het kabinet moderniseert daarom de Archiefwet om ook digitale informatie goed te kunnen beheren. Met een gemoderniseerde wet en door het toezicht daarop te versterken, kunnen overheidsorganisaties hun digitale informatie vanaf het moment van creatie effectief beheren. Dat draagt bij aan betrouwbare en toegankelijke overheidsinformatie voor burgers, journalisten, wetenschappers en de overheid zelf. OCW zet met partners in op een meerjarig implementatieprogramma. Ook wordt geïnvesteerd in de opleidingen en in bij- en nascholing van archief- en informatieprofessionals.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Het wetsvoorstel voor de nieuwe Archiefwet verkort de overbrengingstermijn naar de archiefbewaarplaats van 20 naar 10 jaar, verplicht de aanwijzing van de archivaris en is beter toegespitst op het beheer van digitale overheidsinformatie. De verwachting is dat de nieuwe Archiefwet niet eerder dan 1 januari 2026 in werking zal treden.

Vanuit het VNG-programma Grip op informatie worden gemeenten voorbereid op de implementatie. Van belang zijn onder meer de inrichting van een e-depotvoorziening en het opstellen van een informatiebeheerplan. Er wordt onderzocht hoe de bij- en nascholing van gemeentelijke archief- en informatieprofessionals ingevuld moet worden.

Het ministerie van OCW draagt bij aan de kosten van bewaring en presentatie van de rijksarchieven uit de provincie door de Regionale Historische Centra, die in elke provinciehoofdstad met uitzondering van Zuid-Holland zijn gevestigd. Ook na het voorgenomen uittreden door het ministerie van OCW uit de gemeenschappelijke regelingen, waarvan de datum is bijgesteld naar 1 januari 2026, zal deze bijdrage worden voortgezet.

GDI

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de digitale basisinfrastructuur van de overheid verder op orde brengen en houden. Daarom bouwen we in 2025 verder aan de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) met behulp van architectuur. Naast het veilig en betrouwbaar beheren van de GDI wordt er planmatig gewerkt aan de benodigde vernieuwing.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten is een fundamentele bouwsteen onder het institutioneel vertrouwen de kwaliteit van het beleid en besluiten, die een rechtstreekse uitwerking hebben in het leven van inwoners en bedrijven. Gemeenten blijven werken aan het innoveren en verbeteren van de informatiehuishouding, waarin kwaliteit en betrouwbaarheid van gegevens (en de daarop gebaseerde beleids- en besluitvorming) het leidend principe moeten worden. Naast investeringen in het op orde brengen van de basis (o.a. het implementeren van de voorzieningen die onderdeel zijn van de Generieke Digitale Infrastructuur) vraagt dit ook om vernieuwing van de gegevenshuishouding. Het vraagt om nieuwe afspraken, standaarden en wellicht voorzieningen waarmee gegevens op veilige en betrouwbare wijze kunnen worden verzameld, bewaard en verstrekt. Gemeenten zoeken hierin de samenwerking op.

Gegevensdeling

Wat wil het kabinet
Het kabinet wil verder bouwen aan het Federatief Datastelsel, zodat overheden verantwoord en gestandaardiseerd gegevens kunnen delen. Bijvoorbeeld voor betere dienstverlening. Zo kunnen we burgers en ondernemers meer als één overheid bedienen, en hoeft de overheid hen niet steeds te vragen om opnieuw gegevens aan te leveren.

Wat betekent dit voor gemeenten
Het betekent enerzijds dat gemeenten meer data ter beschikking krijgen voor de aanpak van maatschappelijke opgaven; hiervoor is wel noodzakelijk dat het juridisch mogelijk wordt gegevens over wetten heen te delen en analyseren. Anderzijds zal van gemeenten verwacht worden dat ze de data waar ze zelf over beschikken standaardiseren en voor hergebruik beschikbaar maken. Besturing en financiering zijn belangrijke bestuurlijke uitdagingen waarover het gesprek met het rijk gevoerd moet worden.

ID-Wallet

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil doorgaan met de ontwikkeling van een Nederlandse publieke ID-wallet. Hiermee kunnen burgers en ondernemers die dat willen gegevens delen en elektronische handtekeningen zetten. Het kabinet zet in op een verbetering van de informatie- en gegevenshuishouding, waardoor ambtenaren hun werk goed kunnen uitvoeren en betrouwbare, meer proactieve dienstverlening kunnen bieden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent een sterke Europese markt ook dat zij internationale (EU) inwoners en bedrijven op een betrouwbare en kwalitatief hoogwaardige manier kunnen bedienen. De invoering van de The European Digital Identity Regulation (eIDAS2), de verordening waarin een grensoverschrijdende digitale identiteit wordt geformaliseerd, vraagt van gemeenten dat zij hun informatiehuishouding op orde brengen en de noodzakelijke gegevens en diensten ontsluiten naar en met hulp van identiteitswallets voor burgers en bedrijven. Het verstrekken en hanteren van de digitale identiteit en de wallet als instrument voor identificatie, digitale toegang, ondertekening en gegevensuitwisseling vraagt de komende jaren om aanzienlijke investeringen van gemeenten.

Goed bestuur en uitvoeringskracht in het Caribisch deel van het Koninkrijk

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in Caribisch Nederland (de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba) in op het versterken van goed bestuur en uitvoeringskracht, digitalisering, de aanpak sociaal domein (bestaanszekerheid) en de fysieke infrastructuur.

Zo wordt er een agenda Goed Bestuur uitgewerkt met maatwerk voor Caribisch Nederland. Ook wordt gewerkt aan het verbeteren van overheidsfinanciën, onder meer door de eerder aangekondigde verhoging van het BES-fonds en onderzoeken naar duurzame bekostiging van infrastructuur en naar de mogelijkheid om bijzondere uitkeringen toe te voegen aan het BES-fonds. Tot slot wordt ingezet op het versterken van zelfredzaamheid door economische ontwikkeling en het versterken van bestaanszekerheid en armoedebeleid.

Ook in Aruba, Curaçao en Sint Maarten wordt gewerkt aan goed bestuur en rechtszekerheid, het versterken van de uitvoerings- en bestuurskracht en financieel beheer. Wel wordt bezuinigd op de Landspakketten.

Er gaat een streep door het Nationaal Groeifonds (subsidieregeling duurzaam verdienvermogen) voor de Caribische delen van het Koninkrijk. Van de € 130 miljoen die hiervoor gereserveerd was, wordt € 50 miljoen geschrapt. € 80 miljoen wordt overgeheveld naar het ministerie van BZK en besteed aan de ontwikkeling van de haven op Saba (€ 40 miljoen), het versterken van het wegennetwerk op Bonaire (€ 16 miljoen) en aan projecten voor voedselzekerheid op alle zes de eilanden (24 miljoen).

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het verdwijnen van het Nationaal Groeifonds heeft gevolgen voor de duurzame economische ontwikkeling van het Caribisch deel van het Koninkrijk. Het is goed nieuws dat een deel van deze middelen geïnvesteerd worden in de haven van Saba en het wegennetwerk van Bonaire, maar met name voor de autonome landen zijn het terugdraaien van het Groeifonds en de bezuinigingen op de Landspakketten een flinke tegenvaller. We zijn wel positief over de ambities dat het kabinet zich inzet om het bestuur, de uitvoeringskracht, overheidsfinanciën, economische ontwikkeling en bestaanszekerheid van de openbare lichamen te versterken.

Bestaanszekerheid Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de bestaanszekerheid en de voorzieningen in Caribisch Nederland verbeteren. Dat doen ze samen met Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Dit betekent dat alle verbeteringen die het kabinet voorstelt voor Europees Nederland in principe van toepassing zijn voor Caribisch Nederland, tenzij er redenen zijn om dat niet te doen.

Het kabinet werkt samen met de drie openbare lichamen om het lokale armoede- en schuldenbeleid te versterken, hiervoor is vanaf 2025 jaarlijks € 2 miljoen gereserveerd. Het kabinet versterkt hiervoor de dienstverlening op de eilanden. Ook verkennen ze een wettelijke grondslag voor participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en voor 'werken met een beperking' is € 3,7 miljoen begroot voor 2025. Vervolgens verkent het kabinet of, en op welke manier, een inkomensafhankelijke kindregeling mogelijk is op de BES-eilanden.

Verder wordt vanaf 2025 structureel € 9 miljoen gereserveerd voor koopkrachtverbetering in Caribisch Nederland. In lijn met het interbestuurlijke programma 'Werken aan Welvaart en Welzijn' op Bonaire zal door Sint Eustatius en Saba in samenwerking met het rijk een vergelijkbare integrale aanpak voor ondersteuning van armoedebeleid worden uitgewerkt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De verbeteringen voor Europees Nederland op het gebied van bestaanszekerheid worden ook toegepast in Caribisch Nederland. Daarbij is het van belang dat er goed gekeken wordt naar de specifieke context en uitdagingen van de eilanden. Hierbij roepen we het kabinet wel op om te zorgen dat deze ook gepaard gaan met voldoende middelen om de grote uitdagingen op het gebied van bestaanszekerheid aan te gaan. Vanuit de Caribendesk werkt VNG komend jaar samen met de openbare lichamen om bestaanszekerheid te versterken.

3
Justitie en Veiligheid

Nationale veiligheid en weerbaarheid

Wat wil het kabinet?
Onze nationale veiligheid staat onder druk. Dreigingen zijn urgenter en complexer dan ooit. Geopolitieke spanningen zorgen voor verhoogde hybride en militaire dreigingen, door onder meer risico's voor de economische veiligheid en de oorlog tegen Oekraïne. Maar ook pandemieën en natuurrampen kunnen leiden tot ontwrichting van onze maatschappij. De stabiliteit van de democratische rechtsorde wordt bedreigd door verschillende (niet-)statelijke actoren. Ook onder uitzonderlijke omstandigheden moeten onze samenleving en economie blijven functioneren. Daarom zijn nu adequate voorbereidingen en versterking van de weerbaarheid in brede zin nodig - ook van burgers en bedrijven. Het kabinet wil hier sterk op inzetten aan de hand van een Veiligheidsstrategie. De NCTV coördineert de samenhang en effectiviteit van het beleid en de door overheidsorganisaties te nemen maatregelen in het kader van terrorismebestrijding en de bescherming van de nationale veiligheid. Daarnaast coördineert de NCTV de crisisbeheersing en is de NCTV stelselverantwoordelijk voor bewaken en beveiligen.

Om maatschappelijke ontwrichting te voorkomen versterken we de weerbaarheid tegen:
- Digitale dreigingen
- Terroristische en extremistische dreiging
- Dreiging van statelijke actoren (waaronder economische veiligheidsdreigingen)
- Uitval/ verstoring van de vitale infrastructuur.

Uitgelicht:
- Implementatie Europese richtlijnen: In 2025 implementeert de rijksoverheid twee Europese richtlijnen die bijdragen aan de digitale en fysieke weerbaarheid van de vitale infrastructuur: de herziening van de richtlijn netwerk- en informatiebeveiliging (de NIS2-richtlijn) en de richtlijn veerkrachtige entiteiten (de CER-richtlijn). De Cyberbeveiligingswet (Cbw) en de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten (Wwke) zijn de wetsvoorstellen voor implementatie van deze richtlijnen.
- NCSC: Het kabinet wil een flinke uitbreiding van de taken van het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC), waarbij de krachten van drie overheidsorganisaties op het gebied van cybersecurity (i.c. het Digital Trust Center, het Computer Security Incident Response Team voor digitale diensten en het NCSC) worden gebundeld. Hiervoor wordt de NCSC-begroting meerjarig opgehoogd tot 61 miljoen in 2029.
- NLCS 2022-2028: De NCTV richt zich op de maatschappelijke opgave om Nederland digitaal veilig te maken. In de Nederlandse Cybersecuritystrategie NLCS 2022-2028 wordt de visie op de digitaal weerbare samenleving beschreven en wordt de rol van overheid, bedrijven en burgers bij het digitaal veiliger maken van Nederland belicht. In het coalitieakkoord 2021-2025 is afgesproken dat het kabinet investeert in een brede meerjarige cybersecurity aanpak. Hiervoor zijn ook financiële middelen ter beschikking gesteld.

Wat betekent dit voor gemeenten?
We bezien deze inzet van het kabinet als goed en noodzakelijk, de institutionele en maatschappelijke weerbaarheid tegen ontwrichting moet omhoog. Met de keuze voor de NCTV als coördinerende organisatie is het van belang dat deze niet enkel de landelijke overheden op de radar heeft qua versterking maar ook gemeenten, ook daar vergt het vergroten van de (digitale) weerbaarheid investeringen en aandacht.

Europese wet- en regelgeving vraagt om een verdere concretisering en doorvertaling op lokaal niveau. De nieuwe Europese richtlijnen dragen bij aan de digitale en fysieke weerbaarheid van de vitale infrastructuur binnen de gemeentegrenzen. We zien dat er in de begrotingen van de verschillende departementen geen gelden opgenomen zijn om die wetten voor gemeenten betaalbaar te maken.

De Informatiebeveiligingsdienst (IBD) van de VNG wordt bij ministeriele regeling aangewezen als

computercrisisteam voor Nederlandse gemeenten. De investeringen voor de IBD blijven achter op de landelijke investeringen in het NCSC, terwijl de gemeentelijke CSIRT ook een uitbreiding van taken kennen. Om gemeenten goed te kunnen blijven bedienen en de balans te bewaren tussen centrale voorzieningen vanuit het NCSC en sectorale voorzieningen vanuit de IBD dient een plan te worden uitgewerkt.

De financiering van de NLCS vanuit het coalitieakkoord loopt nog tot eind 2025. Die financiële middelen zijn niet beschikbaar voor gemeenten. Om meer aandacht te geven aan het lokale perspectief op digitale veiligheid hebben de VNG en G4 in het bestuurlijk convenant digitale veiligheid aangegeven, dat het lokaal perspectief onderbelicht bleef. In april 2024 pleitte VNG bij de Tweede Kamer voor een structurele financiering van 30 tot 50 miljoen euro voor het vergroten van digitale weerbaarheid voor gemeenten. Uit deze begroting blijkt dat kabinet niet investeert in het versterken van de digitale weerbaarheid van gemeenten

Versterken crisisbeheersing en brandweerzorg

Wat wil het kabinet?
Een belangrijke conclusie van de evaluatiecommissie Wet veiligheidsregio's is dat een verbeterslag nodig is in de samenwerking tussen regio's, crisispartners en het rijk bij de aanpak van interregionale, bovenregionale en landelijke crises. De Wet veiligheidsregio's ziet daarop en wordt in tranches gewijzigd. In 2025 wordt verder gewerkt aan de eerste tranche herziening van de Wet veiligheidsregio's. Het streven is om de eerste tranche in de zomer van 2025 bij de Raad van State in te dienen. Gelijktijdig wordt er gewerkt aan de tweede tranche. Onderdeel hiervan zijn de onderwerpen: bevolkingszorg, preventie brandveiligheid, de bedrijfsbrandweer, verbeteringen brandweeronderwijsstelsel, positie en taken Geneeskundige Hulpverleningsorganisaties in de Regio (GHOR) en de financieringssystematiek van het stelsel. Daarnaast wordt de crisisbeheersing versterkt, waaronder het informatiemanagement en de inrichting van het knooppunt coördinatie Regio's-Rijk (KCR2)

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met het veelvoud aan crises wordt zichtbaar dat de structuren versterkt moeten worden en het kader geactualiseerd. Daarnaast moeten gemeenten beter in staat worden gesteld ook beter geprepareerd te zijn op een crisis. We denken daarom graag mee hoe de gemeenten na een crisis weer een regierol kunnen vervullen.

Brede aanpak ondermijnende criminaliteit

Wat wil het kabinet?
De aanpak van ondermijnende criminaliteit is een topprioriteit van dit kabinet. Ondermijnende criminaliteit is een gevaar voor onze samenleving en democratische rechtsstaat. Onze nationale veiligheid staat op het spel. Daarom slaan overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties de handen ineen om Nederland onaantrekkelijk te maken voor en weerbaar te maken tegen georganiseerde, ondermijnende criminaliteit. Dit gebeurt langs de vierslag: voorkomen, doorbreken, bestraffen en beschermen. Zo wordt keihard gewerkt aan een veilige samenleving en beschermen we de democratische rechtsstaat, waar en wanneer de georganiseerde, ondermijnende criminaliteit onze rechtsstaat onder druk zet.

Drie speerpunten krijgen hierbij deze kabinetsperiode extra nadruk:
- Werken aan een weerbare samenleving, waarin de hele maatschappij een rol vervult. We nemen als gehele kabinet verantwoordelijkheid en werken daar met partners actief aan.
- Verstevigen van de internationale samenwerking en nemen een voortrekkersrol in EU-verband.
- Intensiveren van de aanpak van corruptie door publieke en private partijen weerbaarder te maken en zetten hard in op het bestraffen van corrupt handelen

Uitgelicht:
- Voorkomen: Met het programma Preventie met Gezag en bredere aanpakken van de preventie van jeugdcriminaliteit wordt voorkomen dat kwetsbare jongeren en jongvolwassenen in de criminaliteit terecht komen en daarin verder afglijden of doorgroeien. Ze ondersteunen de lokale aanpak van gemeenten en gebruiken hun ervaringen om de aanpak nog effectiever te maken.
- Bestraffen: Om voortgezet crimineel handelen vanuit detentie tegen te gaan implementeert het kabinet de

wijziging van de Penitentiaire beginselenwet. Dit ziet onder meer op het vergaand beperken van het contact met de buitenwereld van gedetineerden in de Extra Beveiligde Inrichting en op de Afdelingen Intensief Toezicht. Daarnaast treft het kabinet verstevigende fysieke, organisatorische en elektronische maatregelen om dreigingen van buiten tegen te gaan. Zo wordt geïnvesteerd in apparatuur om contrabande en drones te detecteren en versterkt men de kennispositie en innovatiekracht van de Dienst Justitiële Inrichtingen. Bovendien versterkt het kabinet de internationale samenwerking om meer gegevensdeling over gedetineerden mogelijk te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is goed om te lezen dat de lokale aanpak gericht op preventie wordt ondersteund. Naast het programma Preventie met Gezag vraagt de VNG aandacht voor:
1. Het continueren van het werkprogramma van voorheen de Ministeriele Commissie Aanpak Ondermijning (MCAO), thans ondergebracht in de RDINEV, en in het bijzonder ook de preventieve speerpunten rond het voorkomen van criminele aanwas (SZW en VNG); en
2. Het actieprogramma Wapens en Jongeren (JenV, OCW en VNG)

De VNG ziet dat binnen de genoemde programma's vaak dezelfde criminogene factoren een rol spelen. Door de samenwerking te zoeken binnen de programma's wordt 'dubbel' werk voorkomen. Met name grote(re) gemeenten zitten niet te wachten op nog meer informatie over ex-gedetineerden (BIJ-regeling, 18a en 18b Penitentiaire Beginselenwet). Er bestaat een werkgroep en een gebruikersraad voor deze regelingen, waarin DJI, JUSTID, JenV en VNG deelnemen. De VNG roept op deze gremia te gebruiken bij de planvorming.

Politie en de strafrechtketen

Wat wil het kabinet?
De slagkracht van de politie is essentieel voor het borgen van de nationale veiligheid. Om te zorgen dat de politie nu en in de toekomst in staat is zich te richten op haar kerntaken moeten expliciete keuzes worden gemaakt. De politie moet blijvend in verbinding staan met de samenleving. Daarom zetten we in op een zichtbare politie, zowel fysiek als digitaal. De politie mag in het digitale domein en in technologische zin niet achteropraken bij criminelen en moet online haar taken goed kunnen uitvoeren. Het kabinet werkt opties uit voor meer focus van de politie op haar kerntaken door samen te werken met publieke en private organisaties. Het betreft organisaties die beter zijn toegerust op een aantal specifieke taken, zoals administratieve verrichtingen in de asielketen en de aanpak van personen met verward gedrag. Voor deze aanpak is essentieel dat politie en zorgprofessionals beter samenwerken.

Daarnaast wordt gekeken naar de samenwerking met de BOA, de functie en bevoegdheden van de BOA en de inzet van de politie in het digitale domein.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In het regeerprogramma wordt aangegeven dat het kabinet de politie weer zichtbaar en dichtbij de inwoners in de wijken en buurten wil laten zijn. Daarnaast heeft het kabinet ook aandacht heeft voor bepaalde keteneffecten bij het OM en bij de Rechtspraak met bijvoorbeeld de inzet van wijkrechtspraak.

Voor gemeenten missen de structurele(re) investeringen in de volle breedte van de veiligheidsketen, waar ook het gemeentelijke veiligheidsapparaat deel van uitmaakt. Niet alleen om gemeenten meer ruimte te bieden om BOA's in te kunnen zetten, in het samenspel van handhaving met de politie, maar ook bij de inzet van bestuurlijke maatregelen. Een voorbeeld hiervan is de toepassing van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Bibob) en pandsluitingen.

Ook de diverse trajecten rond herpositionering rond onder meer de politiefunctie en de fundamentele beschouwing van het Boa-bestel nopen tot een brede blik en gezamenlijk optrekken om het veiligheidsbestel toekomstbestendig en effectief te maken en houden.

Mensen met verward en/of onbegrepen gedrag

Wat wil het kabinet?
Bij de politie is sprake van aanhoudende onderbezetting. Ook is zij belast met werkzaamheden waar andere domeinen of organisaties een rol moeten spelen, zoals de omgang met mensen met verward gedrag. Het kabinet werkt daarom opties uit voor het verminderen van de druk op de politiecapaciteit, in het bijzonder door samenwerking met publieke en private organisaties die beter toegerust zijn voor een aantal specifieke taken. In het kader van mensen met verward en/of onbegrepen gedrag zet het kabinet onder meer in op het overhevelen van werkzaamheden van de politie aan ter zake deskundige organisaties door onder andere een scherpere triage op de 112-meldkamer, inzet van het Meldpunt Zorgwekkend Gedrag en verbeterde samenwerking tussen politie en zorgprofessionals. Om de aansluiting tussen reguliere en forensische zorg te verbeteren wordt daarnaast voor de groep mensen met een hoog veiligheidsrisico een werkagenda opgesteld.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is meer dan welkom dat de organisaties die zich inzetten voor de veiligheid weer in de wijken ingezet worden. Voor de zichtbaarheid en om het gezag te herwinnen. Voor gemeenten is het belang dat de door hen ingerichte Meldpunten Zorgwekkend gedrag en de zorgorganisaties zijn toegerust op de voorgenomen overheveling van werkzaamheden van de politie inzake mensen met verward en/of onbegrepen gedrag. Zo zou de uitvoerbaarheid van deze overheveling moeten worden getoetst. Ook is het belangrijk dat het rijk gemeenten faciliteert zodat zij, politie en zorgprofessionals onderling gegevens kunnen delen over de doelgroep. Zo dient vanuit het rijk spoed gemaakt te worden met de verdere behandeling en implementatie van de Wams (Wetsvoorstel aanpak meervoudige problematiek sociaal domein).

Inzet op diverse veiligheidsthema's

Wat wil het kabinet?
- Personen met een publieke taak moeten veilig en ongehinderd hun werk kunnen doen. Het kabinet wil hierbij slachtoffers ondersteunen en daders keihard aanpakken. In het najaar 2024 vindt nadere besluitvorming plaats over hoe een wetsvoorstel het beste kan worden vormgegeven, waarin een taakstrafverbod wordt ingesteld bij fysiek geweld tegen mensen met een publieke taak.
- Cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit zijn als landelijke prioriteit in de Veiligheidsagenda opgenomen. Hierbij ligt de focus voornamelijk op repressieve maatregelen, zowel richting slachtofferhulp alsook interventies om daders op het rechte pad te brengen en houden. Misdaad mag uiteraard niet lonen en het internet mag geen vrijhaven zijn voor criminelen. De rijksoverheid versterkt daarom de aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen en het bevorderen van de intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven.
- Om ongeregeldheden rond voetbal verder terug te dringen, hooligans hard aan te pakken en ruimte te creëren voor gastvrij wedstrijdbezoek voor goedwillende supporters, zet het kabinet in op verschillende maatregelen, mede geïnspireerd op het 'Engelse model', waar high trust – high penalty het uitgangspunt is.
- Samen met publieke en private partijen wordt een stevige aanpak vormgegeven ten aanzien van de verontrustende toename van het aantal intimiderende aanslagen met explosieven op woningen en bedrijven, door middel van de oprichting van het Strategisch Offensief Tegen Explosies (SOTE). Het actieplan van SOTE zal dit jaar met de Tweede Kamer gedeeld worden.
- De mogelijkheden om crimineel vermogen af te pakken worden verruimd door de implementatie van de EU-richtlijn op confiscatie. Afgepakt crimineel vermogen wordt zoveel mogelijk (zichtbaar) in de maatschappij geïnvesteerd.
- Het uitwerken van maatregelen tegen strafbare online uitingen van geweld zoals haat zaaien, oproepen tot geweld en online bedreigingen.
- Het uitbreiden van de ongewenstverklaring en de lat voor verblijfsrechtelijke consequenties verlagen, waardoor de vergunningen van criminele en overlastgevende vreemdelingen kunnen worden ingetrokken en zij kunnen worden uitgezet.
- Het stevig bestrijden van mensenhandel, ook in internationaal verband, onder meer via het rijksbrede beleidsprogramma Samen tegen mensenhandel en door het verder brengen van het wetsvoorstel dat voorziet in de modernisering en uitbreiding van de strafbaarstelling van mensenhandel (artikel 273f Sr).

Wat betekent dit voor gemeenten?
De bescherming van lokale ambtsdragers en medewerkers met een publieke taak is voor gemeenten van groot belang. Goed dat het kabinet ingezette lijnen doorzet en dat we als overheid en samenleving de grens bepalen van wat we qua gedrag en bejegening accepteren en normeren. Dit geldt ook voor de onlinewereld. In dat kader is het ook positief dat in de aanpak van voetbalgeweld zal worden geëxperimenteerd met digitale meldplichten.

In het onderdeel cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit ligt de focus met name op repressieve maatregelen. Misdaad mag uiteraard niet lonen en het internet mag geen vrijhaven zijn voor criminelen. Het kabinet versterkt de aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen en bevorderen de intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven. Het ontbreekt echter aan een brede maatschappelijke aanpak en concretisering van die intensieve samenwerking. Hiernaast ontbreekt het bij gemeenten aan een goede informatiepositie. Gemeenten spelen immers een belangrijke preventieve rol om inwoners en ondernemers weerbaar te maken tegen digitale criminaliteit en cybercrime.

Het verbreden van maatschappelijk herbestemmen van afgepakte goederen en gelden dichtbij inwoners, is positief voor gemeenten. Daarmee wordt gezien dat misdaad niet mag lonen en kunnen tegelijk de faciliteiten voor de lokale gemeenschap worden versterkt.

De intensivering van de aanpak van explosies in woonwijken en de voorzetting van het programma Samen tegen mensenhandel zijn goede ontwikkelingen. Voor het eerste wil de VNG de roep doen om echt te gaan regelen dat zware explosieven in de wapenwetgeving worden verboden en dat hierin Europees wordt afgestemd. Voor de aanpak van mensenhandel is het groeiende tekort van opvangplekken voor slachtoffers een groot punt van zorg voor gemeenten.

Gemeenten hebben ook veel last van de kleine maar heftige groep van (overlastgevende) migranten, een effectieve terugkeer is dan noodzakelijk. Ook met het gegeven dat de opvang voor uitgeprocedeerden zal moeten sluiten, omdat wordt beoogd om voor meer delicten het verblijfsrecht in Nederland af te nemen. Deze groepen overlastgevenden zwerven vervolgens rond op straat.

Inzet maatschappelijke onrust (mede in relatie tot weerbaarheid)

Wat wil het kabinet?
Vanuit JenV en BZK worden twee verschillende analyses genoemd met betrekking tot waar eventuele onrust binnen de Nederlandse maatschappij tot uiting zou kunnen komen en dus op ingezet moet worden.

Zo noemt JenV vooral de geopolitieke en militaire dreiging, de dreiging op digitaal gebied en de gevolgen van de klimaatverandering die nu vooral het dreigingslandschap bepalen. Maar ook steeds meer vanuit geradicaliseerde eenlingen en vanuit de georganiseerde, ondermijnende criminaliteit. BZK noemt expliciet het anti-institutioneel gedachtengoed (hier vallen soevereinen ook onder) en het tegengaan van extremistische uitingen hiervan.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Als de inzet op maatschappelijke onrust wordt bekeken op elk fenomeenniveau, wordt het lastig voor gemeenten om te focussen. De analyses vanuit JenV en BZK zien namelijk op zeer diverse voedingsbodems/ uitingen van onrust. Deze onrust kan zowel een internationaal, digitaal, als een thematisch (klimaat, woningnood bestaanszekerheid, ondermijnende criminaliteit) karakter hebben. Daarnaast wordt vanuit BZK ingezet om op lokaal niveau weer verbinding te maken tussen overheid en inwoners met anti-institutionele sentimenten.

Met de VNG meerjarenagenda maatschappelijke onrust is er een aanbod samengesteld waarbij de hierboven genoemde thematische rode draden zoals internationale ontwikkelingen, invloed online maar ook jeugd, voor onze leden meer concreet zijn uitgewerkt. Omdat het zo'n uiteenlopende diversiteit aan onderwerpen betreft die ten grondslag kunnen liggen aan maatschappelijke onrust, is samenwerking tussen de diverse gemeentelijke domeinen belangrijker dan ooit. Vooral intern zal het voor de gemeentelijke organisatie van belang zijn om elkaar in een vroeg stadium te vinden en gezamenlijk op te trekken zodat escalatie -grotendeels- kan worden voorkomen.

Daarnaast zal via het interbestuurlijke ondersteuningsnetwerk maatschappelijke onrust (het OMO) door de VNG worden ingezet op specifiek het soevereine gedachtengoed en hoe gemeenten deze groep inwoners weer kunnen bereiken. Ook hierbij is inzet op ketensamenwerking binnen gemeenten voorwaardelijk. Tot slot is de samenwerking van de VNG en gemeenten met het Expertise Unit Sociale Stabiliteit (ESS) van SZW van groot belang.

Onderscheid tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstorende acties
Er wordt in het regeerprogramma aangegeven scherper onderscheid te willen maken tussen (vreedzaam) demonstreren en orde verstorende acties. Demonstreren is een grondrecht maar wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen of openbaar geweld waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heen gaan zijn onacceptabel. Met burgemeesters, politie, OM en anderen die een bijdrage kunnen leveren wordt door het kabinet gesproken over een optimale mix van maatregelen om vreedzame demonstraties te faciliteren, maar ook kordaat op te treden tegen diegenen die zich niet aan de wet houden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten is het faciliteren van het grondrecht van demonstreren van groot belang, vooral in de publieke ruimte maar ook bij instellingen. Met demonstreren komt een inherent gegeven mee dat dit schuurt en overlast of gevoeligheden oplevert en daar moet ruimte voor zijn. Tegelijkertijd is het de verantwoordelijkheid van de overheid om (tegen)demonstranten, omstanders en de brede lokale samenleving te behoeden voor excessen. Hierin zitten ingebakken spanningen.

Het genoemde gewenste onderscheid is in de praktijk dus zeer lastig te maken en hiervoor zal dan ook telkens een lokale afweging binnen de veiligheidsdriehoek nodig zijn. Met als basis de bestaande kaders van de Grondwet, Wet op Manifestaties (WoM) en het strafrecht. (Verdere) inperking van genoemde regelgeving kan leiden tot een ongewenste situatie.

Herstel van vertrouwen in onze rechtsstaat

Wat wil het kabinet?
Vernieuwing van het democratisch stelsel en versterking van de rechtsstaat. De toeslagenaffaire en de grote problemen rondom de gaswinning in Groningen en Noord-Drenthe zijn voorbeelden van situaties waarbij de overheid te veel heeft vastgehouden aan de eigen systemen en processen en te weinig oog heeft gehad voor de burger. Vernieuwing van het democratisch stelsel en versterking van de rechtsstaat zijn volgens het kabinet daarom noodzakelijk.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet gaat aan de slag met de uitkomsten van de Enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening en van de Staatscommissie rechtsstaat en komt hierover met een kabinetsreactie. De VNG is betrokken bij de voorbereiding op deze kabinetsreacties om te zorgen dat gemeenten in het juiste perspectief worden geplaatst.

Verder brengt het kabinet op korte termijn het wetsvoorstel in consultatie om constitutionele toetsing van wetten aan verschillende grondrechten door de rechter mogelijk te maken. De mogelijkheid om wetten in formele zin aan de Grondwet te toetsen, heeft directe betekenis voor medebewindstaken van gemeenten. De VNG geeft een consultatiereactie.

Goede wetgeving

Wat wil het kabinet?
Als voorwaarde voor goed bestuur en een sterke rechtsstaat wil het kabinet aandacht blijven houden voor de kwaliteit en uitvoerbaarheid van wetgeving. Goede wetgeving is wetgeving die in de praktijk uitpakt zoals de bedoeling is. Voor 2025 ligt de prioriteit bij het vereenvoudigen van wetgeving, een thema waarop ook de Staatscommissie Rechtsstaat hamert. Het kabinet zet daarbij in op het eerder betrekken van de samenleving, een structureel gesprek met het parlement, het doen van invoeringstoetsen kort na inwerkingtreding van een wet en de voortdurende inzet op gebruik en verbetering van het beleidskompas bij de voorbereiding van beleid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Uitvoerbare wetgeving is onderdeel van de met de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO) voorgeschreven wijze dat gemeenten en rijk bij beleidsontwikkeling eerder om tafel zitten. Dit biedt dit de mogelijkheid om, in lijn met onze Verenigingsstrategie, de praktijk meer leidend te laten zijn bij nieuw beleid voor gemeenten. Het moet leiden tot een betere balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoerbaarheid. Dit is ook de kerngedachte achter het beleidskompas, waar de UDO onderdeel van uitmaakt. Zowel de minister van J&V als de minister van BZK maken zich dus sterk voor beter uitvoerbaar beleid en het meer vanuit de praktijk vormgeven ven beleid.

Er is ook afgesproken dat gemeenten betrokken worden bij de nadere uitwerking van het regeerprogramma. Dit biedt de mogelijkheid om te komen tot voorstellen die beter aansluiten bij wat in de gemeentelijke praktijk nodig is en tot een betere balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht te komen.

Verder biedt de inzet op het instrument invoeringstoets de mogelijkheid om gestructureerd, kort na inwerkingtreding van een wet, signalen uit de praktijk terug te geven aan de wetgever. Dit betekent voor gemeenten een extra mogelijkheid om signalen over knelpunten in de praktijk eerder te adresseren.

Tegelijkertijd constateren we dat er op dit moment sprake is van een forse disbalans. Dat leidt bij gemeenten tot noodgedwongen bezuinigingen op veel verschillende vlakken en daardoor staat de beleidsmatige ruimte voor eigen lokale afwegingen juist onder druk. In het Overhedenoverleg is daarom afgesproken om op een aantal opgaven met gemeenten in kaart te brengen hoe groot die disbalans is en wat de effecten voor inwoners en gemeenten zijn.

Privacy en gegevensbescherming

Wat wil het kabinet?
Het versterken van de positie van de functionaris voor gegevensbescherming, waardoor risico's binnen organisaties eerder in kaart zijn te brengen en tijdig maatregelen kunnen worden getroffen zodat herstel achteraf zoveel mogelijk is te voorkomen, het ontwikkelen van rijksbrede richtlijnen voor online monitoring, het creëren van meer grip op internationale gegevensstromen, zodat rechten van betrokkenen ook worden gewaarborgd in grensoverschrijdende situaties, de beperkte inzet van gezichtsherkenning en geautomatiseerde besluitvorming door de overheid, en een geharmoniseerd niveau van gegevensbescherming in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met name de versterking van de positie van de functionaris gegevensbescherming (FG), de richtlijnen voor onlinemonitoring en de beperkte inzet van geautomatiseerde besluitvorming kunnen een impact hebben op gemeenten. De meeste gemeenten hebben op dit moment wel een FG hebben aangesteld, maar nog niet overal is deze op een juiste manier gepositioneerd. De versterking hiervan kan leiden tot een verhoging van kosten en meer (positieve) inmenging bij digitaliseringsvraagstukken waar persoonsgegevens worden verwerkt. Sommige gemeenten zetten onlinemonitoring op dit moment al in voor verschillende doeleinden, maar de juridische kaders zijn vaak nog onduidelijk. Met nieuwe richtlijnen komt meer duidelijkheid, wat betekent dat een deel van de gemeenten meer houvast krijgen hoe zij onlinemonitoring kunnen inzetten, terwijl andere gemeenten mogelijk moeten stoppen met hun huidige werkwijze, omdat dit niet meer voldoet aan de nieuwe richtlijnen. De impact van aanvullende regels rondom geautomatiseerde besluitvorming kunnen mogelijk grote impact hebben. Dit hangt echter sterk af van de wijze waarop er invulling wordt gegeven aan de interpretatie van relevante artikelen van de AVG.

Update wet- en regelgeving (voornamelijk UAVG)

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil huidige wet- en regelgeving moderniseren en bij tijd brengen. Hierbij wordt concreet verwezen naar de Uitvoeringswet AVG, maar dit kan ook voor andere wet- en regelgeving werken. Het is nog niet geheel duidelijk hoe het kabinet de modernisering van de UAVG voor zich ziet, maar in 2022 heeft er wel een evaluatie plaatsgevonden op de UAVG. Uit die evaluatie kwam naar voren dat er vooral een gebrek aan verdere invulling van de open normen was, en daardoor niet bijdraagt aan duidelijkheid voor de uitvoeringspraktijk.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is afwachten hoe deze evaluatie en modernisering van de UAVG eruit komt te zien. Voor gemeenten zouden dit aanvullende regels kunnen betekenen, omdat er mogelijk striktere duiding wordt gegeven aan de open normen van de AVG. Momenteel hebben gemeenten meer vrijheid om die normen te interpreteren. Tegelijkertijd zou een concretere invulling van open normen ook voor meer duidelijkheid kunnen zorgen, waardoor er minder sprake is van handelingsverlegenheid.

Online monitoring

Wat wil het kabinet?
In het Regeerprogramma staat dat het ministerie van Justitie en Veiligheid aan de slag wil voor richtlijnen rondom onlinemonitoring. Het is nog niet duidelijk hoe die richtlijnen eruit komen te zien, en of het kabinet onlinemonitoring juist wil stimuleren of aan banden wil leggen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is voor nu nog te onduidelijk om te kunnen vaststellen wat voor gevolgen dit gaat hebben voor gemeenten. Er zijn gemeenten in het land die onlinemonitoring inzetten om de openbare orde te handhaven, maar soms ook om ondermijning tegen te gaan. De juridische complexiteit zorgt er echter voor dat gemeenten niet zeker weten of ze dit wel mogen doen, waardoor een grote groep gemeenten hier ook mee is gestopt. Richtlijnen kunnen helpen om hier meer duidelijkheid over te geven, waardoor voor een deel van de gemeenten er meer houvast is om onlinemonitoring in te zetten, terwijl een deel mogelijk niet meer kunnen werken op de manier hoe ze dat nu doen.

4
Asiel en Migratie

Asielbeleid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de omvang van (asiel)migratie naar Nederland zo snel mogelijk drastisch terugdringen. Daartoe wil het kabinet noodrecht activeren en een asielcrisiswet invoeren. Een van de onderdelen van de crisiswet is het opschorten van de behandeling van asielaanvragen ('beslisstop'). Daarnaast wil het kabinet een tweestatusstelsel invoeren, met onder andere het doel gezinshereniging te beperken.

Asielprocedures moeten korter en de opvang soberder. Mogelijkheden voor rechtsbijstand en rechtsmiddelen worden ingeperkt. Het kabinet wil dat de IND de procedures van kansarme aanvragers en overlastgevers met voorrang behandelt. Daarnaast wil het kabinet de asielvergunning voor onbepaalde tijd afschaffen en de eisen voor naturalisatie aanscherpen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De maatregelen uit het Regeerprogramma moeten nog verder worden uitgewerkt. Daardoor is op dit moment nog veel onduidelijk. Wat de voorgenomen nood- en crisismaatregelen betekenen voor de rol van het lokaal bestuur en de governance is nog niet bekend.

Hervormingen van de asielprocedure kunnen indirect effect hebben op gemeenten. Zo is de verwachting dat het tweestatusstelsel leidt tot langere procedures bij de IND, waardoor mensen langer in de opvang blijven en er meer plekken nodig zijn. Dit geldt ook voor een asielbeslisstop: zolang mensen in de procedure zitten, zijn zij aangewezen op asielopvang.

Voor gemeenten is het cruciaal dat de consequenties van de voorgenomen maatregelen in samenhang worden bezien. De hele keten moet duurzaam op orde worden gebracht, met voldoende (langdurig perspectief op) doorstroom en uitstroom. Daarvoor is beleid nodig dat uitvoerbaar, rationeel en samenhangend is, een juridische toets doorstaat en een daadwerkelijke oplossing biedt voor knelpunten.

Asielopvang en capaciteit

Wat wil het kabinet?
Uit de kengetallen van de A&M-begroting blijkt dat het kabinet rekende met een asielinstroom die tot 2026 oploopt (tot 78.780). Het kabinet gaat ervan uit dat de gemiddelde bezetting in de COA-opvang voorlopig hoog blijft, oplopend tot 149.400 in 2026. Maar ook in de jaren daarna ligt de verwachte bezetting boven de 132.000.

Het kabinet wil de kosten van de asielopvang verlagen. Er is vanaf 2027 een forse daling te zien in de voor asiel en migratie begrote middelen. Het kabinet zet in op soberheid: dure noodopvanglocaties worden zo snel mogelijk afgestoten en 'de gemeentelijke opvang (financiering) wordt beperkt tot het meest basale', blijkt uit het Regeerprogramma. Het kabinet stelt dat – zonder af te doen aan de ruimte die gemeenten hebben voor kleinschalige opvanglocaties – de huidige opvangbehoefte niet ingevuld kan worden zonder een aantal grote locaties. Overlast wil het kabinet tegengaan door overlastgevers in vrijheidsbeperkende locaties te plaatsen en sneller verblijfsrechtelijke consequenties te treffen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
We zien de benodigde opvangcapaciteit de komende jaren stevig oplopen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat in het algemeen geldt dat de mate van onzekerheid met de jaren toeneemt.

De opgave voor de huidige cyclus van de Spreidingswet (die loopt tot 1 februari 2026) bedraagt 96.000

plekken. Het is niet mogelijk om de wettelijke opgave gedurende de cyclus zomaar te verhogen, behalve in uitzonderlijke omstandigheden. Dat betekent dat het weliswaar denkbaar is dat de werkelijke opvangbehoefte nog tijdens deze cyclus hoger wordt dan 96.000, maar deze extra plekken kunnen waarschijnlijk niet worden afgedwongen op grond van de Spreidingswet. Als het aantal beschikbare plekken achterblijft bij de behoefte, voorzien we gevolgen voor de leefbaarheid, openbare orde en veiligheid, participatie, integratie, volksgezondheid en draagvlak in gemeenten en solidariteit tussen gemeenten.

Het kabinet zet in op grote, sobere locaties om de opvangbehoefte in te vullen. Het is momenteel niet duidelijk wat het kabinet verstaat onder sobere opvang, en hoe dat zich verhoudt tot de huidige kwaliteitskaders. Ook wordt uit de begroting niet duidelijk wat het kabinet in het Regeerprogramma bedoelt met het beperken van de gemeentelijke opvang tot het meest basale. Vooralsnog is de opvangcapaciteit zo schaars, dat een deel van de gemeenten alleen een bijdrage aan de opvang kan leveren in de vorm van relatief dure (nood)oplossingen, zoals schepen. Het voornemen van het kabinet om dergelijke locaties af te stoten, lijkt ons voorlopig niet realistisch.

Hoe het kabinet wil komen tot grootschalige en vrijheidsbeperkende locaties, is onbekend. Voor de VNG staat buiten kijf dat dit enkel kan in samenspraak met het college van B&W van een desbetreffende gemeente. Er moet lokaal draagvlak bestaan en het rijk moet de gemeente in staat stellen alle (sociale) voorzieningen waar de gemeente voor aan de lat staat goed te organiseren.

Spreidingswet

Wat wil het kabinet?
Het voornemen om de Spreidingswet in te trekken blijft bestaan. Zolang de wet nog van kracht is, blijven de bonussen in stand. Door middel van een kasschuif wordt € 12 miljoen voor de bonussen van 2025 naar 2024 gehaald, zodat gemeenten deze al dit jaar kunnen aanvragen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De Spreidingswet kan pas worden ingetrokken als de Tweede en Eerste Kamer instemmen met een intrekkingswet. Zolang de Spreidingswet van kracht is, moet het rijk hier uitvoering aan geven en de kosten voor de uitvoering ervan aan gemeenten vergoeden. Dit geldt ook voor uitkering van de bonussen. Het is nog onduidelijk wat intrekking betekent voor aanpalende regelgeving (zoals de Wet Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, waarin de mogelijkheid tot exploitatie door gemeenten is vastgelegd).

Op dit moment zien we dat de mogelijke intrekking van de Spreidingswet voor veel onzekerheid zorgt in gemeenten. Daardoor wordt het draagvlak instabieler en door (financiële) onzekerheden wordt het vinden van voldoende plekken nog moeilijker.

Zoals in de paragraaf ‘asielopvang en capaciteit’ aangegeven, neemt de opvangbehoefte de komende jaren fors toe, voordat de capaciteitsvraag mogelijk afneemt als gevolg van het kabinetsbeleid. Dit betekent dat de VNG richting het kabinet en het parlement zal blijven herhalen dat áls de Spreidingswet wordt ingetrokken, dit pas kan als de asielketen op orde is.

Asielzoekers aan het werk

Wat wil het kabinet?
Met het oog op de krappe arbeidsmarkt wil het kabinet inzetten op het vergroten van arbeidsparticipatie van mensen die al in Nederland zijn. Daar hoort bij dat het kabinet asielzoekers van wie de kans groot is dat zij een asielvergunning krijgen, wil stimuleren om deel te nemen aan de arbeidsmarkt en belemmeringen wegnemen. In de begroting zijn voor het verwezenlijken van deze specifieke ambitie echter geen middelen te vinden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten is het streven om asielzoekers naar werk te begeleiden wenselijk: we verwachten dat vroegtijdige arbeidsparticipatie bijdraagt aan (het tempo van) integratie, dat werkende asielzoekers later minder vaak een beroep doen op de bijstand en dat dit een positief effect heeft op het draagvlak. Deze ambitie past daarmee goed in onze integrale benadering van opvang tot en met integratie.

Momenteel werken de VNG, het ministerie van SZW, COA en het UWV samen aan het wegnemen van belemmeringen om asielzoekers naar werk te kunnen begeleiden. Dit gebeurt zoveel mogelijk binnen bestaande structuren. Als gemeenten hiervoor een formele taak krijgen toegewezen, is daarvoor aanvullende financiering vanuit het rijk noodzakelijk.
Ongedocumenteerden en de Landelijke Vreemdelingenvoorziening

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat personen die niet in Nederland mogen blijven vertrekken. Daarom versterkt het kabinet de terugkeerinzet over de hele linie, met prioriteit voor overlastgevers. Het niet meewerken aan terugkeer wordt strafbaar en de mogelijkheid tot herhaalde aanvragen wordt zoveel mogelijk beperkt. Het kabinet verhoogt de beschikbare capaciteit voor vreemdelingenbewaring.

De rijksbijdrage aan de Landelijke Vreemdelingenvoorziening (LVV) wordt beëindigd. Het kabinet wil in overleg met gemeenten inzetten op aanpak van overlast en (gedwongen) terugkeer van mensen zonder geldige verblijfstitel.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De beëindiging van de Landelijke Vreemdelingenvoorziening (LVV) betekent dat per 1 januari 2025 de financiering stopt, ook voor de bed-bad-brood-voorzieningen die nog middelen ontvingen. Ook worden de convenanten tussen rijk en gemeenten opgezegd. Dat betekent dat er geen basis meer is voor samenwerking of gegevensdeling tussen gemeenten, ngo's en rijkspartijen (IND, DT&V en AVIM). Het wordt daardoor onmogelijk om met deze doelgroep te werken aan een toekomstperspectief, in het land van herkomst of elders. Wat strafbaarstelling betekent voor gemeenten die wel onderdak of andere ondersteuning aan ongedocumenteerden blijven verlenen, wordt pas bekend zodra het ministerie hiervoor een wetsvoorstel heeft uitgewerkt.

We hebben gerede zorg dat beëindiging van de LVV ernstigere en meer zichtbare problematiek in steden creëert. Het betreft een kwetsbare doelgroep, waarvan een deel gebukt gaat onder psychische of lichamelijke problemen. Ongedocumenteerden die al jaren in Nederland zijn en om uiteenlopende redenen niet (kunnen) terugkeren naar het land van herkomst, verdwijnen bij sluiting van de LVV niet zomaar. Er is nog veel onduidelijk over het vervolg: het kabinet heeft nog geen plan uitgewerkt om te voorkomen dat de doelgroep uit het zicht van de autoriteiten verdwijnt, om rondzwerven tegen te gaan en om daadwerkelijk vertrek te bewerkstelligen. Op deze manier dreigt het kabinet de negatieve consequenties van haar beleid af te wentelen op gemeenten en haar inwoners.

Oekraïense ontheemden

Wat wil het kabinet?
Het kabinet blijft inzetten op zelfredzaamheid en participatie van Oekraïense ontheemden. Het kabinet maakt, zoals in juni al was aangekondigd, in 2025 incidenteel € 10 miljoen vrij voor taalonderwijs aan Oekraïense ontheemden. Ook streeft het kabinet naar een hogere eigen bijdrage voor de opvang.

Er wordt strikt toegezien op het verblijfsrecht van Oekraïners en daaruit volgend recht op opvang en voorzieningen. Het kabinet stelt voor 2026 en 2027 budget beschikbaar voor de bekostiging van de opvang van ontheemden. Dit is in lijn met de duur van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB, tot maart 2026) en de uit de Tijdelijke wet opvang ontheemden Oekraïne voortvloeiende taak voor gemeenten om tot een jaar na afloop van de RTB opvang aan te blijven bieden. De meerkosten in het sociaal domein voor Oekraïense ontheemden voor 2025 worden geraamd op € 28 miljoen. Na 2026 zijn hiervoor nog geen middelen begroot.

Wat betekent dit voor gemeenten?
We hebben net als het kabinet de wens om in te zetten op zelfredzaamheid en participatie. We vinden het wel belangrijk dat de inzet op zelfredzaamheid en participatie ook in de praktijk uitvoerbaar is. Momenteel zijn gemeenten aan de slag met de invoering van de eigen bijdrage, maar zijn er nog vragen in de uitvoering rondom gegevensuitwisseling en handhavingsinstrumentarium. Het is nog onduidelijk wat de aangekondigde hogere eigen bijdrage betekent voor de inzet van gemeenten.

Het kabinet erkent dat het conflict in Oekraïne voortduurt en daarmee de noodzaak toeneemt om het

tijdelijke karakter van opvang en voorzieningen door te ontwikkelen voor ontheemden die op grond van de RTB in Nederland verblijven. Deze inzet ziet toe op zelfredzaamheid en participatie, maar gaat niet in op de benodigde randvoorwaarden met betrekking tot het voortdurende karakter van opvang en andere voorzieningen. We vragen het kabinet om na te denken over scenario's waarin een deel van de Oekraïners (langdurig) in Nederland blijft. Een langetermijnplan is noodzakelijk om passende maatregelen te nemen naar de toekomst.

Sociale voorzieningen en de asielopvang (o.a. nieuwkomersonderwijs)

Wat wil het kabinet?
Er is weinig aandacht voor nieuwkomersonderwijs (niet genoemd in de OCW begroting) of het op peil houden van sociale voorzieningen voor mensen in de asielopvang. Voor jeugdhulp aan kinderen in azc's is € 5,1 miljoen beschikbaar (gebaseerd op aantallen van jaren geleden).

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het nieuwkomersonderwijs staat vanwege de grotere toestroom in de asielopvang, de toename van het aantal verplaatsingen van kinderen en jongeren in de asielprocedure en de schaarste aan menskracht, huisvesting en vervoer onder druk. Datzelfde gaat op voor de middelen voor andere sociale voorzieningen. Deze zouden in de pas moeten lopen met de aantallen in de asielopvang. Dit zien we momenteel niet terug op de begroting. Zo is er voor de afgelopen en aankomende jaren steeds € 5,1 miljoen begroot voor jeugdhulp aan kinderen in azc's, wat niet past bij de gestegen aantallen. We dringen bij het kabinet aan op toekomstbestendig nieuwkomersonderwijs en adequate financiering voor de overige sociale voorzieningen.

5
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Onderwijs, kansengelijkheid en de pedagogische basis

Wat wil het kabinet?
In het regeerprogramma en de OCW-begroting wordt sterk ingezet op de basisvaardigheden taal, rekenen en schrijven in het basis- en voortgezet onderwijs. Het kabinet komt daarvoor met een herstelplan onderwijskwaliteit, er wordt geïnvesteerd in de samenwerking tussen jeugd en onderwijs, en in de regeling brugfunctionarissen. Daarnaast reserveert het kabinet jaarlijks een bedrag van € 125 miljoen voor schoolmaaltijden. De maatschappelijke diensttijd wordt (stapsgewijs) afgebouwd en verdwijnt in 2028. De regeling brede brugklas verdwijnt en het budget voor het programma School en omgeving wordt verlaagd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De bovenstaande veranderingen raken gemeenten niet direct op financieel gebied. Het geld loopt namelijk via het onderwijs zelf of via andere partijen. Wel bestaat het risico dat partijen bij gemeenten aankloppen voor financiering. Een ander risico is dat de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren te weinig aandacht krijgt. Het is belangrijk het gesprek te voeren met kinderopvang en onderwijs in het Lokaal Educatief Overleg (LEA), Op Overeenstemming Gericht Overleg (OGOO,) de Gelijke Kansen Alliantie of aan andere tafels. De gezamenlijke inzet van gemeenten, kinderopvang en onderwijs op de verbinding tussen school, thuis en de wijk is cruciaal voor de brede ontwikkeling van kinderen en ondersteuning van ouders. Samen met kinderopvangorganisaties en scholenkoepels werken we aan het versterken van de pedagogische basis en het verminderen van kansenongelijkheid. We blijven dat ook in toekomst doen.

Onderwijsachterstanden: GOAB, kinderopvang & school en omgeving

Wat wil het kabinet?
Gemeenten ontvangen via een spuk middelen voor onderwijsachterstandenbeleid. Het Gemeentelijk Onderwijs Achterstanden Beleid (GOAB) bestaat uit meerdere instrumenten, waaronder vroeg en voorschoolse educatie (VVE), schakelklassen en zomerscholen. In 2025 bestaat het volledige budget uit middelen van de spuk GOAB (€ 607 miljoen). Vanaf 2026 bestaat een deel van dit budget uit middelen ten behoeve van het programma Ontwikkeling Jonge Kind (€ 35,4 miljoen).

Ook de spuk GOAB maakt onderdeel uit van de afspraken in het hoofdlijnenakkoord om spuk's over te dragen naar het gemeentefonds met een korting van 10%. Voor GOAB bedraagt deze korting € 60,9 miljoen. De korting is al verwerkt vanaf kalenderjaar 2026. Leidend voor de VNG is dat de korting van 10% op de specifieke uitkeringen (spuks) pas kan worden doorgevoerd als er daadwerkelijk sprake is van een reductie van administratieve lasten. Hierover vindt nog overleg plaats met het rijk.

Het programma School en omgeving blijft in een afgeslankte vorm bestaan voor scholen waarvan de leerlingen relatief grote achterstanden hebben. In het regeerprogramma staat dat het Ministerie van OCW samen met gemeenten wil inzetten op het versterken van het onderwijsachterstandenbeleid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor 2025 verandert er nog niets aan de afspraken rondom de spuk GOAB. Vanaf 2026 mogelijk wel. Wij zullen gemeenten infomeren over de voortgang van het overleg hierover met het rijk.
Randvoorwaarden voor goed onderwijs: lerarentekort, onderwijshuisvesting & vervoer

Wat wil het kabinet?
In de OCW-begroting wordt veel aandacht besteed aan het lerarentekort. Daar staan nog geen concrete plannen bij. Er is geen geld gereserveerd voor mogelijke maatregelen op dat punt.
Over onderwijshuisvesting zijn passages opgenomen over bestaand beleid, zoals de vervanging van

verouderde schoolgebouwen en het innovatieprogramma Onderwijshuisvesting (gefinancierd uit het Nationaal Groeifonds). Extra investeringen in onderwijshuisvesting zijn niet opgenomen.
Leerlingenvervoer wordt niet genoemd in de OCW-begroting. In de VWS-begroting wordt leerlingenvervoer als onderdeel van het doelgroepenvervoer genoemd. Er zijn geen extra middelen voor.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor de randvoorwaardelijke zaken in het onderwijs - leraren, gebouwen en leerlingevervoer - is ondanks grote uitdagingen geen extra budget. Dit betekent dat de noodzakelijke investeringen in de arbeidsmarkt, de schoolgebouwen en het leerlingenvervoer in een trager tempo verlopen dan wenselijk. Datzelfde geldt voor de opgave bij het nieuwkomersonderwijs. Dit onderwijs staat onder druk vanwege de grotere toestroom in de asielopvang, de toename van het aantal verplaatsingen van kinderen en jongeren in de asielprocedure en de schaarste aan menskracht, huisvesting en vervoer. Voor gemeenten is een toekomstbestendig nieuwkomersonderwijs van belang.

Kinderopvang

Wat wil het kabinet?
Het kabinet vervangt de kinderopvangtoeslag (KOT) door een nieuw stelsel van financiering met een hoge inkomensonafhankelijke vergoeding voor werkende ouders. De overheid betaalt de vergoeding rechtstreeks aan kinderopvangorganisaties. In 2026 indexeert het kabinet de maximum uurprijzen voor de kinderopvang niet. Hierdoor wordt het verschil tussen de kinderopvangtoeslag en het daadwerkelijke tarief van de kinderopvang groter. Door het ophogen van de toeslagpercentages voor midden- en hoge inkomens wordt het voor deze ouders gecompenseerd. Voor ouders met een laag inkomen, die nu 96% KOT ontvangen, wordt de eigen bijdrage hoger. Voor de Sociaal Medische Indicatie (SMI) wordt € 5,4 miljoen aan de algemene uitkering gemeentefonds toegevoegd. Vanaf 2029 wordt dat € 10 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De gevolgen voor de toegankelijkheid van de kinderopvang voor alle kinderen, met name voor ouders met lage inkomens, zijn nog onduidelijk. In het nieuwe financieringsstelsel zal de vraag naar kinderopvang toenemen, doordat deze veel goedkoper wordt voor de midden- en hoge inkomens. Voor de lage inkomens wordt het juist veel duurder, versterkt door het niet indexeren van de maximum uurprijs in 2026. De kansenongelijkheid wordt hierdoor groter met negatieve gevolgen voor de kinderen en deelname van ouders met een laag inkomen aan de arbeidsmarkt. De gemeentelijke regelingen voor SMI, peuteropvang en Voorschoolse Educatie dreigen duurder te worden door de toegenomen vraag en de te verwachten prijsstijgingen in de kinderopvang.
Door de toevoeging voor SMI aan het gemeentefonds, krijgen gemeenten wat meer armslag om de SMI-regeling toe te passen. Het is niet duidelijk of dit voldoende is om de gestegen aanvragen en de langere duur van het beroep op de SMI-regeling op te vangen.

Bibliotheken

Wat wil het kabinet?
Het kabinet vindt dat bibliotheken onmisbaar zijn bij de bestrijding van laaggeletterdheid en de bevordering van leesvaardigheid, leesplezier en digitale geletterdheid. Het kabinet wil de samenwerking met het bibliotheeknetwerk versterken. Via een Decentrale Uitkering (DU) wordt er € 59 miljoen in 2025 en 2026 beschikbaar gesteld voor het versterken van het bibliotheeknetwerk. Vanaf 2027 loopt dit via de Algemene Uitkering gemeentefonds.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Vanaf 2025 krijgen gemeenten structureel extra geld voor hun bibliotheken, met daaraan gekoppeld een zorgplicht. De eerder ingezette wetswijziging voor de gemeentelijke zorgplicht wordt voortgezet. De consultatie van deze wetswijziging wordt verwacht eind september 2024.

Tegelijkertijd worden bibliotheken, net zoals sport, cultuur en podia, geraakt door de btw-verhoging. In combinatie met de algehele korting op het gemeentefonds die in de Miljoenennota is aangekondigd heeft dit grote gevolgen voor de publiek- private financieringsmix voor deze sectoren.

Cultuur & Erfgoed

Wat wil het kabinet?
Cultuur en erfgoed worden weinig benoemd in het regeerprogramma. Er zijn geen nieuwe ambities uitgesproken. Het staande beleid wordt doorgezet. Het afschaffen van het verlaagde btw-tarief op culturele goederen en diensten en logies is in het pakket Belastingplan 2025 en het bijbehorende wetsvoorstel verwerkt. De tariefsaanpassing is voor 2026 aangekondigd, waarmee het kabinet de betreffende branches de nodige voorbereidingstijd geeft. Dit is één van de onderdelen in de reeks fiscale maatregelen die effect hebben op private inkomsten van culturele instellingen die ook een lokale en regionale functie bekleden, van bibliotheken tot podia en musea.

In 2025 begint de nieuwe culturele basisinfrastructuur (bis). Zoals elke vier jaar maakte het kabinet de cultuursubsidies 2025-2028 bekend. Vanaf 1 januari 2025 moeten culturele instellingen, die in de basisinfrastructuur subsidie van de rijksoverheid krijgen, eerlijke beloningen (fair pay) betalen volgens een cao of honoreringsrichtlijn. Daarvoor is per 2025 € 36,4 miljoen beschikbaar. Het bedrag gaat naar de rijkscultuurfondsen, bis-instellingen en de Erfgoedwet-musea. Culturele instellingen die vanuit de basisinfrastructuur subsidie ontvangen, moeten ook de Fair Practice Code onderschrijven.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De culturele instellingen hebben in 2025-2028 ook een lokale en regionale functie. Gemeenten zijn in veel gevallen eerste of medefinancier van het culturele aanbod, onder voorwaarde van voldoende eigen (publieks) inkomsten door culturele instellingen. Als individuele gemeenten zich door de korting op het gemeentefonds genoodzaakt voelen om te bezuinigen op culturele voorzieningen en maatschappelijke programmering, versterkt de btw-verhoging het effect van de landelijke bezuinigingen. Hierdoor komt zowel het cultuuraanbod en talentontwikkeling van (jonge) inwoners in alle gemeenten onder druk te staan. Daarnaast zorgt de btw-verhoging ervoor dat kunst en cultuur duurder en dus minder toegankelijk wordt voor mensen met een kleine portemonnee. Ook levert dit voor gemeenten een extra uitdaging voor het (financieel) mogelijk maken van fair pay in de lokale culturele en creatieve sector. Hierover is recent de VNG handreiking over fair pay verschenen.

Sport

Wat wil het kabinet?
In het regeerprogramma geeft het kabinet aan te streven naar een gezonder, fitter en sportiever Nederland met als doel een gezonde generatie in 2040. Het bevorderen van bewegen en sport, vooral onder jongeren en kwetsbare groepen, staat centraal. Ze gaan investeren in de sportinfrastructuur en een duurzame leefomgeving die uitnodigt tot bewegen. Integriteit binnen de sport en veilige sportomstandigheden zijn speerpunten. Verder richt het kabinet zich op preventie van gezondheidsproblemen, met speciale aandacht voor jongeren, en ondersteunt het (top)sport en sportevenementen. Dit beleid wordt verbonden met andere domeinen zoals leefbaarheid om bredere gezondheidswinst te boeken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Alle gemeenten doen mee aan de Brede Regeling Combinatiefuncties en het Sportakkoord II. Deze programma's lopen tot en met 2026. De uitkeringswijze is via de zogeheten Brede spuk. De korting van 10% is al wel ingeboekt vanaf 2026 op de begroting van VWS.

De btw-verhoging van 9 naar 21% op sport raakt gemeenten niet direct. Zwembadexploitanten die winst beogen, vertalen echter de btw-verhoging door aan de hand van de verhuur aan verenigingen en de prijs van het zwembad (-les)kaartje. Voor sportexploitaties die geen winstoogmerk hebben blijft de btw-vrijstelling en de compensatie via de spuk- Stimulering Sport van kracht. De spuk- Stimulering Sport loopt tot en met 2025.

De inzet van buurtsportcoaches wordt niet door de consument afgenomen. Als het rijk de meerkosten als gevolg van de btw-verhoging niet compenseert, dan landen deze kosten volledig bij de gemeente. Deze compensatie kan verlopen via het btw-compensatiefonds. 40% van de gemeenten die btw betaalden over de buurtsportcoaches compenseert dit al geheel of deels via het BCF. De overige gemeenten compenseren dit via de spuk Stimulering Sport (44%) of niet (16%).

De generieke vermindering op subsidies van 1 miljard betekent voor het ministerie van VWS een taakstelling van 250 miljoen euro. Dit zal ook voor een deel het budget van de directie Sport en Bewegen raken. Daarover is nog geen besluit genomen. Dit zal gebeuren in de begrotingsbehandeling op 22 en 23 oktober 2024 en dan worden ingeboekt per 2026.

Wetsvoorstel van School naar Duurzaam werk

Wat wil het kabinet?
Het wetsvoorstel van school naar duurzaam werk heeft als doel om kwetsbare leerlingen en studenten te ondersteunen naar werk. In het wetsvoorstel wordt onder andere geregeld dat scholen aanvullende loopbaanbegeleiding bieden, doorstroompunten en gemeenten jongeren zonder startkwalificatie tot 27 jaar begeleiden naar school en/of werk, en gemeenten en onderwijs samenwerken aan plannen om vroegtijdig schoolverlaten terug te dringen.
Er is in 2025 in totaal € 104,6 miljoen beschikbaar voor scholen en gemeenten samen voor uitvoering van het Regionaal Programma. Een deel hiervan (€ 65,8 miljoen) gaat via een spuk naar de contactgemeenten.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit een uitbreiding van de doelgroep voor de doorstroomcoördinatoren van 16 tot 23 jaar naar 16 tot 27 jaar. We onderzoeken met OCW en mbo's welke zorg nu op scholen wordt aangeboden en hoe gemeenten en mbo's hierin samenwerken. Het resultaat van dit onderzoek is een voorstel voor een basisinfrastructuur zorg voor alle mbo-studenten. Onze verwachting is dat het wetsvoorstel op zijn vroegst op 1 januari 2026 ingaat. Dit is mede afhankelijk van de vraag of de spuk die aan dit wetsvoorstel is gekoppeld een spuk blijft of opgaat in het gemeentefonds.

6
Infrastructuur en Waterstaat

Mobiliteit en infrastructuur

Wat wil het nieuwe kabinet?
Het Regeerprogramma spreekt over een grote impuls voor infrastructuur op minimaal basisniveau en voor bereikbaarheid (mogelijk weer oppakken van gepauzeerde MIRT-projecten en OV-verbindingen op het platteland). Voor rijksinfrastructuur worden extra middelen vrijgemaakt (bijvoorbeeld + 1 miljard voor rijkswegen). Er zijn echter geen extra middelen toegekend voor bereikbaarheid, behalve 2,5 miljard per 5 jaar voor het ontsluiten van woningbouw. De ambities worden vaak verbonden aan regiodeals en gebiedsontwikkelingen. Er is aanzienlijk meer aandacht voor de auto (actieprogramma en 130 km/u). Het kabinet wil ZE-zones uitstellen in verband met het landelijk regelen van uitzonderingen en stopt de subsidies voor elektrische voertuigen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Er worden geen extra middelen vrijgemaakt voor het beheer en onderhoud van gemeentelijke infrastructuur. Extra middelen voor ontsluiting woningbouwlocaties gaan in het mobiliteitsfonds: ontsluiting wordt daarmee een ontwikkeling-per-ontwikkeling-onderhandeling met I&W. Onduidelijk blijft met welke middelen de ambities voor bereikbaarheid moeten worden gerealiseerd. Gemeenten worden niet concreet gesteund in de mobiliteitstransitie en verkeersveiligheid. Het instellen van ZE-zones is een gemeentelijke bevoegdheid. Gemeenten willen dat ZE-zones niet uitgesteld worden en gaan verder met de invoering ervan. De vraag is hoe elektrische voertuigen gestimuleerd worden als de subsidies stopgezet worden.

Water

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt in 2025 samen met de drinkwaterbedrijven, decentrale overheden en andere stakeholders aan besparing en aan het blijvend beschikbaar houden van voldoende drinkwater. Ook Nederland weerbaar maken tegen zoetwatertekorten in 2050 is het streven. Eind 2025 moet er een conceptversie klaarliggen van ontwikkelpaden en maatregelpakketten op basis waarvan het rijk beslissingen neemt over onder andere zoetwaterverdeling. Beslissingen bieden transparantie over de te verwachten regionale verzilting en watercondities voor alle functies.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten worden betrokken bij waterkwesties maar tot aan die beslissingen kampen omgevingsvisies en -plannen met onzekerheden. Voldoende zoetwater en drinkwater is essentieel voor gemeenten om andere maatschappelijk opgaven aan te pakken (o.a. woningbouw, bepaalde types bedrijvigheid).

Klimaatadaptatie

Wat wil het kabinet?
In 2026 presenteert het kabinet een nieuwe Nationale Klimaatadaptatie Strategie (NAS). Daarnaast wordt in 2025 een actieagenda hitte opgesteld en worden stresstesten uitgevoerd om de impact van extreme regenval in kaart te brengen. Voor bodemdaling komt er een beleidsprogramma in 2026. Er is geen structurele financiering voor klimaatadapatie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten spelen een sleutelrol in het uitvoeren van de klimaatadaptatie en werken hierbij samen met inwoners, bedrijven en andere overheden. Gemeenten worden ook betrokken bij de stresstesten voor wateroverlast en bij de uitvoering van hitteplannen. Het ontbreken van financiële kaders bemoeilijkt het realiseren van de ambities om in 2050 klimaatbestendig te zijn.

Water en Bodem Sturend (WBS)

Wat wil het kabinet?
Het kabinet bevestigt de lijn dat water en bodem bepalend zijn voor de inrichting van ons land. Het kabinet zet in op Voortzetting van het programma Water Bodem Sturend (WBS). Voor water en bodem sturend zijn geen specifieke extra middelen beschikbaar gesteld. Het kabinet meent dat er voor veel maatregelen wel financiering beschikbaar is uit bestaande middelen (Deltaprogramma, de KRW-maatregelen en het Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater). Het is onduidelijk in hoeverre de 5 miljard voor 5 jaar (VRO) en 2,5 miljard voor 5 jaar (I&W) die het kabinet voor woningbouw en infrastructuur beschikbaar stelt ook aangewend zal kunnen worden voor het (waar nodig) financieren van WBS-maatregelen bij nieuwbouwprojecten.

Veel van de WBS structurerende keuzes en maatregelen stonden in de planning om uitgewerkt te worden in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het kabinet stopt echter met het NPLG. Een 'uitvoeringsgerichte en gebiedsspecifieke' aanpak komt in de plaats van het NPLG. De eerste richting van deze aanpak stuurt het kabinet voor het einde van 2024 naar de Kamer.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Gemeenten worden aangespoord verder aan de slag te gaan met Water en Bodem Sturend bij ruimtelijke plannen, waaronder bij de woningbouwopgave. Het is ook duidelijk dat dit kabinet voortgaat met beleidsontwikkeling met potentieel grote impact voor gemeenten en inwoners. De keuzes die gemaakt worden in de Nota Ruimte; de voortgang ten aanzien van drinkwaterbeschikbaarheid; en de verdeling van in toenemende mate schaars zoet water – hebben allemaal potentieel grote gevolgen voor gemeenten, inwoners en ondernemers.

De VNG zet zich in voor de belangen van gemeenten in deze processen en voor het verkrijgen van voldoende middelen om maatregelen te kunnen treffen die nodig zijn gezien de ontwikkelingen in het water en bodemsysteem, zowel bij de woningbouw als in het landelijk gebied.

Circulaire economie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet vindt het belangrijk dat het voor bedrijven in Nederland aantrekkelijk is om te investeren in verduurzaming, met ruimte voor nieuwe groene markten. Het kabinet beoogt een krachtige, toekomstbestendige circulaire economie. Door het schaarser worden van grondstoffen worden Nederland en de Europese Unie steeds afhankelijker. Wanneer tijdig wordt ingesprongen op deze grondstoffentransitie, biedt dit kansen voor de Nederlandse economie en arbeidsmarkt. Het ministerie van I&W wil deze kansen verzilveren met beleid gericht op innovatie en het behoud van de waarde van grondstoffen binnen onze economie. Iedereen is erbij gebaat als producten langer meegaan en repareren weer loont.

Het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) blijft daarbij ingezet worden voor een brede grondstoffentransitie, waarbij zoveel mogelijk materialen worden hergebruikt. Vanuit het NPCE worden verschillende maatregelen uitgevoerd, zoals de verbetering en uitbreiding van de producentenverantwoordelijkheid (UPV). Om de markt voor secundaire grondstoffen te stimuleren, werkt het kabinet bovendien aan het invoeren van een minimumaandeel plastic recyclaat. Het plan is om dit stapsgewijs in te voeren met oplopende percentages tot 25-30% in 2030.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De inzet op circulaire economie biedt kansen voor innovatie rondom de transitie naar een meer circulaire economie en grondstoffenzekerheid kan betekenen dat er meer vraag ontstaat naar bijvoorbeeld afvalstromen om te kunnen recyclen in plaats van deze te verbranden. Gemeenten verwachten echter dat er meer nodig zal zijn om de ambitie van een circulaire economie daadwerkelijk dichterbij te brengen. Denk hierbij aan maatregelen op het gebied van externe (ook financiële) prikkels, die substantieel bijdragen aan de gewenste systeemverandering.

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wat wil het kabinet?
Het stelsel van milieuvergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) is essentieel voor een gezonde, schone en veilige leefomgeving. Het is nu nog te vrijblijvend en te gefragmenteerd, waardoor vermijdbare milieuschade ontstaat. Het kabinet zet daarom, samen met betrokken partijen, ook na afronding van het interbestuurlijke programma in op verdere verbetering, in lijn met de adviezen van de commissie-Van Aartsen en de Algemene Rekenkamer. Het kabinet past de wet aan zodat de staatssecretaris vanuit de stelselverantwoordelijkheid kan bijsturen als de kwaliteit van de VTH-uitvoering onvoldoende is.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) is een cruciale schakel bij het adviseren over en beoordelen van ontwikkelingen in onze leefomgeving en voorkomen van milieuschade. Robuuste omgevingsdiensten zijn daarbij een vereiste. Gemeenten zijn samen met provincies eigenaar en opdrachtgever van de omgevingsdiensten. In 2025 wordt in dit kader verder gewerkt aan de versterking van het VTH-stelsel.

Het is duidelijk dat het interbestuurlijk programma VTH (dat per 1 oktober 2024 wordt afgerond) niet lang genoeg heeft geduurd om alle ontwikkelde producten en diensten afdoende te implementeren en te borgen. Dit heeft inmiddels geresulteerd in verschillende implementatieplannen of aanzetten daartoe, inclusief een inschatting van de benodigde middelen. Het gaat daarbij vooral om de uitvoerbaarheid en versterking van het VTH-stelsel als geheel, waarin producten in samenhang worden geleverd.

Omgevingsveiligheid

Wat wil het kabinet?
Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet ingegaan. Een veilige fysieke leefomgeving is hierin een van de maatschappelijke doelen. Het uitgangspunt is dat overheden bij hun plannen zo vroeg mogelijk kijken naar veiligheid. Zo kunnen zij een milieuramp of crisis voorkomen of de gevolgen ervan beperken.
Het kabinet werkt in 2025 verder aan de omgevingsveiligheid, zodat activiteiten met gevaarlijke stoffen in de industrie en het vervoer van gevaarlijke stoffen op een veilige manier kunnen plaatsvinden.
Dit houdt in: bedrijven opereren veilig, de leefomgeving is veilig ingericht en de burgers die rondom bedrijven wonen, voelen zich veilig.

Voor het bevorderen van omgevingsveiligheid en het verkleinen van milieurisico's blijft daarnaast ingezet worden op kennisontwikkeling via de Meerjarenagenda Versterking Omgevingsveiligheid 2025-2028.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Bij het vaststellen van een omgevingsplan, een project-/trajectbesluit of het verlenen van een omgevingsvergunning voor een activiteit met gevaarlijke stoffen moet het bevoegd gezag via aandachtsgebieden expliciet nadenken over de risico's en mogelijke effecten van een incident. Mede op basis van het risicoprofiel van de activiteit zal het bevoegd gezag overwegen of en welke maatregelen in het aandachtsgebied moeten worden genomen, om personen te beschermen en om maatschappelijke ontwrichting te voorkomen.

Er zijn echter belangrijke kanttekeningen te plaatsen met betrekking tot het werken met aandachtsgebieden. Dit betreft onder meer het voorstel rondom het basisnet vervoer gevaarlijke stoffen. Zo geeft het huidige voorstel belemmeringen voor de woningbouw, in de vorm van regeldruk, bureaucratische en administratieve lasten. Het draagt nog onvoldoende bij aan beheersing en/of verbetering van de veiligheidssituatie. Een versterkte inzet vanuit de VNG is hier de komende tijd op gericht, tegen de achtergrond van door diverse gemeenten ervaren knelpunten. De Meerjarenagenda Versterking Omgevingsveiligheid zorgt voor een impuls voor een adequate en gecoördineerde uitvoering van taken inzake omgevingsveiligheid, teneinde goed toegerust te zijn op bestaande en toekomstige ontwikkelingen.

Milieu en gezonde leefomgeving

Wat wil het kabinet?
Iedereen wil leven in een schone, gezonde en veilige omgeving. Het kabinet vindt dat de afgelopen decennia flinke stappen zijn gezet wil deze lijn doorzetten. Het kabinet wil gezondheidsschade voorkomen en bijdragen aan een goed vestigingsklimaat en een gezonde economische groei. Genomen maatregelen zijn nu onvoldoende zichtbaar voor de burger. Ook ziet men een toename van juridische procedures. Dit alles doet afbreuk aan het vertrouwen in de overheid. Daarom zet het kabinet zich, samen met burgers, bedrijven en overheden, in voor een schone, gezonde en veilige leefomgeving (water, bodem, lucht en hinder). Begin 2025 stelt het kabinet hiervoor een Nationaal Milieuprogramma op om de basis te leggen onder alle maatregelen.

De luchtkwaliteit in Nederland wordt beter maar luchtverontreiniging leidt nog steeds tot gezondheidsschade, met maatschappelijke kosten als gevolg. In 2020 startte het Schone Lucht Akkoord. Dit heeft als doel om in 2030 minimaal 50% gezondheidswinst te realiseren ten opzichte van 2016. Voor Nederland gelden vanaf 2030 de nieuwe aangescherpte normen uit de EU-richtlijn Luchtkwaliteit. Ook in de periode daarna is verdere (gezondheids-) verbetering nodig. In 2025 wordt in samenwerking met decentrale overheden de implementatie van de nieuwe EU-richtlijn Luchtkwaliteit voorbereid.

Het rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) constateert dat extra maatregelen nodig zijn om de gezondheid van omwonenden van de industrie te beschermen. De Actieagenda Industrie en Omwonenden, die naar aanleiding van dit rapport is opgesteld, is ook voor dit kabinet het vertrekpunt. In 2025 worden verdere keuzes gemaakt en stappen gezet om gezondheid volwaardig mee te wegen in vergunningen en beleid, om zo de negatieve impact van industriële bedrijvigheid op omwonenden en Nederland als geheel te verkleinen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de transitie naar een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving. De blijvende focus op milieu zorgt ervoor dat deze kwesties prioriteit krijgen op nationaal niveau en dat gemeenten gesteund worden door de stelselverantwoordelijken in de uitvoering van hun complexe en uitdagende taken. Het Nationaal Milieuprogramma kan gemeenten daarbij de hand reiken, maar de complexiteit vereist intensieve en proactieve samenwerking op het gebied van beleid, uitvoering, kennisdeling en probleemanalyses. Dit moet zowel binnen de gemeente, als in de samenwerking tussen gemeenten met alle andere overheden gebeuren.

Bodem en ondergrond

Wat wil het kabinet?
IenW is systeemverantwoordelijk voor de aanpak van bodemverontreinigingen en beleid en regelgeving rondom bodemkwaliteit. De uitvoering hiervan is grotendeels belegd bij decentrale overheden. Hiertoe zijn bestuurlijke afspraken gemaakt voor de periode 2023-2030. Via het Nationaal Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater worden instrumenten ontwikkeld voor het expliciet ruimtelijk ordenen van bodem en ondergrond.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met vele opgaven die om schaarse ruimte vragen, is het ook belangrijk dat gemeenten goed regie voeren op de ondergrond. Vanuit het Nationaal Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater worden instrumenten ontwikkeld die gemeenten daarbij kunnen helpen.

Versterking Nationale Aanpak Cybersecurity

Wat wil het kabinet?
I&W zet de Versterking Nationale Aanpak Cybersecurity (VNAC) verder in om de cyberweerbaarheid binnen de watersector en de maritieme sector gericht te vergroten en planmatig vorm te geven. Daarnaast wordt de implementatie van de herziene Netwerk en informatiebeveiligingsrichtlijn (NIB) in 2024 verder vormgegeven. I&W begroot voor Cybersecurity per sector: (afval- en drink-) water, spoor- en wegvervoer, maritieme sector en haven gerelateerde activiteiten. Dit betreft middelen voor de implementatie van de Critical Entities

Resilience Directive (CER/Wet weerbaarheid kritieke entiteiten) en de Network and Information Security Directive (NIS2/Cyberbeveiligingswet) en het toezicht daarop. Er wordt vanuit verschillende beleidsartikelen budget overgemaakt naar de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) voor toezicht op en handhaving van de Europese richtlijnen CER en NIS2.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten wordt dit diffuus, omdat zij verschillende wettelijke taken in de fysieke leefomgeving uitvoeren en er dus meerdere sectoren van I&W voor gemeenten van belang zijn. De RDI is toezichthouder voor de gemeenten op NIS-2. De ILT wordt toezichthouder op de CER en NIS2. De samenhang in toezicht en de mogelijke administratieve lasten hiervan voor gemeenten is nog onduidelijk.

Digitaal stelsel mobiliteitsdata

Wat wil het kabinet
In het kader van de opgaven in het mobiliteitsdomein en in het licht van Europese regelgeving wil I&W mobiliteitsdata via het Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata (DSM) beschikbaar maken en uitwisselen.

Wat betekent dit voor gemeenten
Ook gemeenten dienen door het Europese Real-Time Traffic Information (RTTI) data ter beschikking te stellen, als onderdeel van het Digitaal Stelsel Mobiliteit. Het beoogde Wegennetwerkregistratie wordt als kern en basis van het stelsel gezien. Als grootste wegbeheerder zal de rol van bronhouder in het nieuwe stelsel voor gemeenten gepaard gaan met aanzienlijk impact, waarover afspraken worden gemaakt met het departement.

7
Economische Zaken

Ondernemings- en vestigingsklimaat

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil het verdienvermogen en daarom het ondernemingsklimaat versterken. Het kabinet benoemt dat ondernemen en ondernemers gewaardeerd moeten worden en moet lonen om de welvaart op hoog niveau te houden. Daarbij hoort ook dat internationaal opererende bedrijven zich in Nederland willen vestigen, oftewel een gunstig vestigingsklimaat. Het kabinet vindt daarbij voor bedrijven een duidelijk, stabiel en voorspelbaar beleid belangrijk.

Het kabinet zet daarbij onder meer in op:
- Een stabiel en fiscaal beleid en lastenverlichtingen voor het bedrijfsleven.
- Betere toegang tot financiering, onder meer voor innovatieve, duurzame en startende ondernemers en voor bedrijven die essentieel zijn voor de Nederlandse economie.
- Een Pact en randvoorwaarden voor het ondernemersklimaat, waaronder het aanpakken van netcongestie aan de hand van het versterken van het Landelijk Actieplan Netcongestie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De voorgestelde maatregelen hebben in de basis een positief effect op het mkb, gevestigd in gemeenten, in Nederland. Het Pact Ondernemingsklimaat is een goede stap in de richting om structureel in gesprek te zijn. Een vertaalslag naar de signaalfunctie en praktische rol die gemeenten hierbij (kunnen) vervullen wordt nog gemist en maatregelen versnipperd gepresenteerd.

Het is goed dat het kabinet oog blijft houden voor schuldhulpverlening en de effecten van faillissementen wil beperken. Gemeenten hebben hierin een wettelijke taak. Het is ongewis nog hoe het kabinet hier gemeenten qua rol en financiering in kan ondersteunen. Het kabinet zet onder meer expliciet in op een herijking van het topsectorenbeleid. Gemeenten zijn daarbij een logische gespreks- en samenwerkingspartner.

Regeldruk

Wat wil het kabinet?
Het kabinet vergroot de inzet op regeldrukreductie van 1,1 miljoen naar 2,3 miljoen. Regeldruk kost ondernemers veel tijd, energie en geld. Het kabinet spant zich in om met name overbodige regeldruk tegen te gaan en om het naleven van regels makkelijker te maken onder andere door:
- Een wettelijke verplichting om het Adviescollege toetsing regeldruk (ATR) structureel en vroegtijdig te betrekken.
- Door nationale koppen op Europees beleid te schrappen geen nieuwe aan te gaan.
- Het in gesprek gaan met toezichthouders en handhavers over hoe regeldruk, ook vanuit hen, kan worden verminderd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het effectief aanpakken van regeldruk draagt bij aan het verdienvermogen van het mkb en kan gemeenten ontlasten. Het invoeren van een wettelijke verplichting om het ATR vroegtijdig de toetsing te laten verzorgen is zeer gewenst. Het is belangrijk dat gemeenten tijdig betrokken worden.

Het voorkomen van nationale koppen op regelgeving en het mogelijk terugdringen daarvan is vooral goed voor het MKB, dat in alle gemeenten aan de basis van groei en ontwikkeling staat.

Ook gemeenten hebben een rol in de regeldrukaanpak. De financiële impact en impact op de uitvoeringskracht van gemeenten is nog onduidelijk, net als de spanning die

verminderen regeldruk ondernemers kan opleveren met andere gemeentelijke verplichtingen en afwegingen.

Arbeidsmarktkrapte en menselijk kapitaal

Wat wil het kabinet?
Het kabinet streeft naar een sterke concurrentiepositie voor Nederland met voldoende arbeidskrachten voor een breed welvaartsniveau met onder andere gerichte arbeidsmigratie voor sectoren zoals logistiek en bouw, actieplan groene en digitale banen, en arbeidsbesparende innovaties. Het kabinet werkt daarnaast een rijksbrede arbeidsmarktagenda uit.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
De aandacht voor arbeidsmarktkrapte is een positieve ontwikkeling. Het vergroot de urgentie tot samenwerking vooral voor gemeenten die een regisserende rol hebben binnen de arbeidsmarktregio. De aandacht voor menselijk kapitaal lijkt niet vertaald in een directe investering. De concrete vertaling en financiële onderbouwing is niet goed herleidbaar en de beschikbare middelen zijn versnipperd. Dit bemoeilijkt de regisserende rol van gemeenten en hun uitvoeringskracht. Helderheid over financiering en samenwerking tussen sectoren zijn cruciaal voor effectieve uitvoering en impact in de arbeidsmarktregio's.

Ook binnen gemeenten bestaat arbeidsmarktkrapte. Gemeenten hebben hopelijk baat bij de uit te werken rijksbrede arbeidsmarktagenda. De lessen uit het lopende Programma Arbeidsmarktkrapte van de VNG kunnen daarbij ingebracht worden.

Regionaal economische samenwerking

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil oog hebben voor regionale verschillen en investeren in structurele samenwerking met regio's. Nationaal beleid wordt getoetst aan de regionale praktijk en bij belemmeringen op regionale ontwikkeling zo aangepast dat elke regio zich kan ontwikkelen. Het kabinet vindt de volgende thema's hierbij urgent: gezondheid en zorg, onderwijs, economie, wonen en bereikbaarheid. Het kabinet ontwikkelt samen met regio's aan de randen van het land een gebiedsgerichte aanpak met langjarige agenda's. Bij deze aanpak werken 8 ministeries samen onder coördinatie van BZK.

Het kabinet heeft in het regeerprogramma aangekondigd de regiodeals te willen ombouwen tot structurele investeringsagenda's in het kader van Elke Regio Telt. In de begroting van VRO (waar Regiodeals onder vallen) is dit voornemen nog niet te zien. Het kabinet zegt aan de ene kant dat de aanpak van Elke Regio Telt uit bestaande middelen moet komen maar aan de andere kant reserveert zij vanaf 2025 5 miljoen euro per jaar voor diverse regio's om toe te werken naar een strategische investeringsagenda.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief voor gemeenten dat het kabinet de aanpak van Elke Regio Telt doorzet en prioriteit geeft aan regio's die te maken hebben met het spiraal van verschraling. Het lijkt er echter steeds meer op dat de structurele samenwerking zich gaat toespitsen op de 10 regio's die al zijn uitgekozen voor de aanpak. Hierbij is het de vraag of de 5 miljoen jaarlijks voor een strategische investeringsagenda voor alle regio's beschikbaar is of alleen de 10 regio's die elders in de plannen worden benoemd. Als uit wordt gegaan van provincies als regio's, zou dit in ieder geval voor een deel van gemeenten onwenselijk zijn. Het is nu nog lastig te voorspellen aan welke regionale praktijk getoetst wordt en hoe.

Ruimte voor economie

Wat wil het kabinet?
Samen met partners zoals provinciale, regionale en lokale overheden, uitvoeringsorganisaties en (vertegenwoordiging van) bedrijfsleven geeft EZ uitvoering aan Ruimtelijke Economische Verkenningen en het Programma Ruimte voor Economie. EZ werkt daarnaast mee aan de ruimtelijke ordening van Nederland via de Nota Ruimte.

Wat betekent dit voor gemeenten?
We delen de zorgen over de (toekomstig) beschikbare ruimte voor bedrijven en ondernemingen. Daarnaast hebben gemeenten ook zorgen over de aantrekkelijkheid van het lokaal en regionaal vestigingsklimaat. Een nationale ruimtelijk-economische visie kan een bouwsteen zijn voor het maken van nationale keuzes over waar we welke economie en industrie huisvesten. De VNG heeft haar eigen inzet geformuleerd in een position paper Ruimte voor werken en ondernemen.

Voor het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen is € 24 miljoen opgenomen voor 8 additionele pilots voortoekomstbestendige bedrijventerreinen zodat in totaal 12 pilots kunnen worden uitgevoerd, één per provincie.

Herstructurering winkelgebieden

Wat wil het kabinet?
Het kabinet investeert de komende jaren € 100 miljoen in het realiseren van toekomstbestendige winkelgebieden en in vitale binnensteden met de regeling specifieke uitkering Impulsaanpak winkelgebieden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De na-ijl effecten van de COVID- en energiecrisis, de oorlog in Oekraïne en Rusland en inflatie zorgen voor een stapeling van problematiek voor ondernemers die essentieel zijn voor de leefbaarheid en vitaliteit van onze dorpen en steden. Gemeenten maken zich zorgen om de leefbaarheid en vitaliteit die onder druk staat. De impulsaanpak winkelgebieden kan een verschraling van het voorzieningenniveau slechts gedeeltelijk stoppen. Het ontbreekt aan een gecoördineerde aanpak van het rijk.

Op 1 juli 2024 sloot de laatste van 4 openstellingen binnen de impulsaanpak winkelgebieden. Een deel van die middelen zijn in de begroting tot 2029 opgenomen aangezien subsidieontvangers op dit moment nog in de voorbereidende fase zitten.

Inkoop & Aanbesteden

Wat wil het kabinet?
Het programma Beter Aanbesteden stopt na 2024, maar de regiomanagers blijven bestaan; vanaf 2025 worden ze structureel onderdeel van PIANOo Expertisecentrum Aanbesteden. EZ zet de constructieve dialoog met de samenwerkingspartners voort.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten kunnen ook na beëindiging van het programma Beter Aanbesteden een beroep doen op de regiomanagers voor onder meer advies, contacten met andere aanbestedende diensten en tips voor het organiseren van marktdagen en andere manieren om goed in contact te staan met bedrijven.

Rechtsbescherming

Wat wil het kabinet?
De Aanbestedingswet 2012 wordt gewijzigd om de klachtafhandeling bij aanbestedingen te verbeteren. Een onderdeel van de wetswijziging is het aanpassen van de rol van de bestaande Commissie van Aanbestedingsexperts (CvAE), zodat zij meer klachten van ondernemers in behandeling kan nemen en sneller kan adviseren. De verwachte inwerkingtreding van de aangepaste wet is januari 2026.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Een klachtenloket voor aanbestedingen wordt verplicht. In de aanbestedingsprocedure moet rekening worden gehouden met de termijnen voor klachtafhandeling. Bedrijven kunnen een klacht in tweede instantie voorleggen aan de CvAE, waarmee in de planning ook rekening moeten worden gehouden. Doel van de wetswijziging is een betere rechtsbescherming voor bedrijven, betere aanbestedingsprocedures en het voorkomen van rechtszaken

Digitale open strategische autonomie

Wat wil het kabinet?
De digitale ambities van het Ministerie van EZ richting 2030 zijn vastgelegd in de Strategie Digitale Economie en de Agenda voor een Digitale Open Strategische Autonomie. In 2025 richt het kabinet zich op versterking van de digitalisering van het mkb, het stimuleren van digitale innovatie en vaardigheden, het creëren van de juiste randvoorwaarden voor goedwerkende digitale markten, het behouden en versterken van een veilige, betrouwbare, hoogwaardige digitale infrastructuur en het versterken van cybersecurity.

Ook werkt EZ aan goede kaders om aanbestedingen te gebruiken als strategisch beleidsinstrument om doelen als duurzaamheid en open strategische autonomie te bevorderen.
Wat betekent dit voor gemeenten?
Ook gemeenten kennen onwenselijke afhankelijkheden op het gebied van IT. De inzet van het kabinet is voor gemeenten positief, omdat gemeenten alleen door interbestuurlijk op te trekken en Europese sturingsmechanismen te gebruiken hun digitale onafhankelijkheid kunnen versterken.

Innovatie en digitale vaardigheden

Wat wil het kabinet?
Het ministerie van Economische Zaken richt zich op het stimuleren van innovatie en het vergroten van de digitale vaardigheden in Nederland. Het doel is om tegen 2030 één miljoen mensen digitaal te scholen. Er wordt specifiek aandacht besteed aan het opleiden van AI- en cybersecurityspecialisten om Nederland veiliger en innovatiever te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten kan dit betekenen dat ze kunnen profiteren van een toename in digitale kennis en vaardigheden onder hun medewerkers en inwoners. Gemeenten kunnen zich voorbereiden op technologische veranderingen en gebruikmaken van de nieuwe kennis en expertise die voortvloeit uit de nationale opleidingsprogramma's. Dit kan helpen om gemeentelijke IT-infrastructuren te moderniseren en de dienstverlening te verbeteren.

Digitale veiligheid in EU wet- en regelgeving

Wat wil het kabinet?
EZ wil in Europees verband wet- en regelgeving en certificering creëren, bijvoorbeeld via de Cyber Resilience Act (CRA). Daarmee kunnen consumenten en bedrijven vertrouwen op veilige digitale producten en diensten. De implementatie van de herziene Europese richtlijn voor Netwerk- en Informatiebeveiliging (NIS2) maakt een grotere groep bedrijven verplicht om digitale weerbaarheidsmaatregelen te treffen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn afhankelijk van een select aantal ICT-aanbieders. Doordat de CRA en de NIS-2 ook eisen stellen aan ICT-leveranciers, -producten en -diensten kunnen gemeenten als afnemers vanaf ongeveer 2027 gaan vertrouwen op de keurmerken en het toezicht dat hierop gaat rusten. Met deze regulering wordt een basisniveau van digitale weerbaarheid afgesproken in heel de EU. Tegelijkertijd moeten bij het aangaan of onderhouden van contracten goede afspraken gemaakt worden over het niveau van de informatiebeveiliging. Ook moet er goed gecontroleerd worden op het nakomen van die afspraken.

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur

Wat wil het kabinet?
Rijksinspectie Digitale Infrastuctuur (RDI) voert het toezicht uit op de Europese eIDAS-Verordening, de Cyber Security Act (CSA) en de NIS2- en CER-richtlijnen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De NIS2, CER, gaan ook van toepassing zijn op gemeenten. De CSA en eIDAS zijn al ingegaan. Dit zijn allemaal regelingen met Informatieveiligheidsaspecten. De manier waarop RDI toezicht gaat houden op de naleving gaat directe gevolgen hebben voor de uitvoeringslast bij gemeenten. Een integrale en

samenhangende aanpak op toezichtstelsel is voor gemeenten van belang om de administratieve lasten van verantwoording en toezicht in balans te houden met de inzet om de feitelijke veiligheid te garanderen.

Arbeidsmarktkrapte digitalisering

Wat wil het kabinet?
EZ zet stevig in op de aanpak van het tekort aan digitaal talent. Hierbij wordt vooral gekeken naar de opschaling van succesvolle initiatieven. Hierbij is onder andere extra aandacht voor AI-specialisten en cybersecurityspecialisten voor een innovatieve, veilige en weerbare samenleving. Daarnaast wordt door EZ samen met provincies, gemeenten en ondernemers onder leiding van het Platform Techniek voor Technologie gewerkt aan een plan van aanpak om de Digitale Werkplaatsen door te ontwikkelen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten hebben een tekort aan voldoende gekwalificeerd cybersecuritypersoneel. Aansluiten op succesvolle om- en bijscholingsinitiatieven kunnen hierbij een uitkomst bieden. Ook gemeenten dienen voldoende aan te sluiten op en gebruik te maken van initiatieven voor het opleiden van cybersecurityspecialisten.

Europese regelgeving

Wat wil het kabinet?
Samen met de toezichthouders, zoals de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI), blijft het Ministerie van EZ werken aan een effectieve implementatie van Europese regelgeving en inrichting van het toezicht in Nederland (Digital Services Act, Data Governance Act, Data Act, AI Act, eIDAS). Daarnaast zet het Ministerie van EZ in 2025 gezamenlijk met de toezichthouders in op het uitvoeren van een midterm-review van de Europese digitale regelgeving.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Vanuit verschillende departementen wordt ingezet op implementatie van Europese digitale regelgeving. Deze regelgeving raakt de gehele informatiehuishouding van de gehele overheid. De impact voor gemeenten is groot. Een effectieve inrichting van toezicht op deze wetgeving is van belang voor gemeenten.

Digital Europe Programme

Wat wil het kabinet?
Er wordt vanuit EZ veel geld beschikbaar gemaakt voor cofinanciering op het Digital Europe Programma (DEP). AI, Cybersecurity en vertrouwen, digitale vaardigheden en European Digital Innovation Hubs zijn hier de speerpunten bij.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gegeven de financiële positie in 2026, is het interessant voor gemeenten om samen met de rijksoverheid te kijken naar de subsidiemogelijkheden vanuit het DEP op het gebied van AI, cybersecurity en digitale vaardigheden.

8
Klimaat en Groene Groei

Klimaatdoelen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de klimaatdoelen uit de Klimaatwet, 55% CO2-reductie in 2030 en klimaatneutraliteit in 2050, behalen. Daarnaast staat het kabinet positief tegenover de EU-tussendoelstelling van 90% CO2-reductie in 2040. Om deze doelen te bereiken, houdt het kabinet grotendeels vast aan bestaand beleid, gericht op verduurzaming, energiebesparing en het stimuleren van duurzame energie. Hierbij krijgt de verduurzaming van de industrie een prominentere rol.
Het kabinet blijft binnen de kaders die in het hoofdlijnenakkoord zijn gesteld en werkt de afspraken uit dat akkoord verder uit. Dat betekent bijvoorbeeld dat de energiebelasting op gas in het belastingplan van 2025 wordt verlaagd, dat er geen verplichte labelsprongen voor koopwoningen komen, geen verplichting voor warmtepompen en dat er wordt bezuinigd op subsidiebudgetten voor inwoners en bedrijven voor verduurzaming. Er komt meer nadruk te liggen op de opwekking van duurzame energie op zee en de ontwikkeling van de waterstofinfrastructuur. Ook maakt het kabinet aanzienlijk meer budget vrij voor kernenergie, met een extra investering van 9,5 miljard euro.
Het oplossen van netcongestie heeft hoge prioriteit om aan deze ambities te kunnen voldoen. Het uitbreiden van het elektriciteitsnet vraagt volgens het kabinet om duidelijke nationale regie en forse investeringen in de nationale energie-infrastructuur.

Daarnaast wordt voortgebouwd op maatregelen die in vorige jaren in gang zijn gezet:
- Het kabinet continueert de aanpak gericht op het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Middelen uit het klimaatfonds blijven volgend jaar beschikbaar voor de inzet van het Nationaal Isolatie Programma waaronder de Lokale Aanpak Isolatie, soortenmanagement, verduurzaming van maatschappelijk vastgoed als ook ondersteunende verduurzamingssubsidies zoals de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE).
- Het kabinet continueert in 2025 de rentekorting voor financiering voor VvE's en de 0% lening in het warmtefonds voor woningeigenaren met een verzamelinkomen tot 60.000 euro. Hier is bij de voorjaarsbesluitvorming 2024 reeds 212 miljoen voor beschikbaar gesteld uit het klimaatfonds.
- Er is aandacht voor de wetgevingstrajecten van de Wet collectieve warmte (Wcw), Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) en de energiewet in relatie tot de uitvoerbaarheid en betaalbaarheid van de warmtetransitie.
- De voorwaardelijke toekenning van 215 miljoen inzake het waarborgfonds voor Warmtenetten blijft in stand en ook de eerdere aangekondigde middelen voor de Warmtenetten Investeringssubsidie (WIS) blijven meerjarig beschikbaar.
- Voor de aanpak van netcongestie worden extra middelen vrijgemaakt uit het Klimaatfonds, onder andere voor de ondersteuning van energyhubs, batterijverplichting bij zonneparken, het efficiënter benutten van netten en toekomstbestendige energienetwerken. Over de periode van 2024 tot circa 2030 gaat dit over een bedrag van circa € 349 miljoen. Een deel van deze middelen was reeds aangekondigd.
- Het kabinet reserveert € 9,5 miljard extra uit het Klimaatfonds voor kernenergie. Hiermee zet het kabinet in op de realisatie van 2 nieuwe kerncentrales (totaal 4 nieuwe), de inzet levensduurverlenging in Borssele maar ook op de ontwikkeling van SMR's (Small Modular Reactors).
- Het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie wordt voortgezet waarbij de nadruk ligt op verbeteren van het economische vestigingsklimaat en het realiseren van groene groei.
- Voor de 20 grootste bedrijven wordt de maatwerkaanpak gecontinueerd, maar ook worden er extra middelen (6,9 miljoen voor de periode 2025-2030) uit het Klimaatfonds vrijgemaakt voor het opzetten van een programma gericht op de verduurzaming van Cluster 6 bedrijven.
- Het noodfonds energie loopt in 2024 af. Voor 2025 en 2026 wordt daarom € 60 miljoen per jaar gereserveerd om een energiefonds in te richten dat steun biedt aan huishoudens die hun energierekening niet kunnen betalen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet wil de doelen halen, maar ontwikkelt weinig nieuw beleid en schrapt zelfs beleid, zonder indicatie dat de doelen in de nieuwe situatie haalbaar zijn. Gemeenten kunnen te maken krijgen met directe of indirecte verslechtering van de balans tussen taken en middelen in het deel van de kaders en ambities dat naar hen wordt doorgezet.

Voor het verduurzamen van de gebouwde omgeving blijft de aangekondigde laatste tranche van het Nationaal Isolatieprogramma beschikbaar en dat ook in 2025 gemeenten middelen kunnen aanvragen om kwetsbare woningeigenaren te helpen met isoleren. Voor de betaalbaarheid van de warmtetransitie zijn er naast de WIS en het vasthouden aan de 0% lening uit het Warmtefonds, nog geen structurele middelen om de haalbaarheid en betaalbaarheid van onder andere warmtenetten te verbeteren. Op het gebied van het verduurzamen van het maatschappelijk vastgoed is de begroting als voorzien. Het risico van een korting op de spuk-regelingen waaronder de Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE-regeling) heeft gevolgen voor de realiseerbaarheid van de warmtetransitie.

Uitvoeringsmiddelen voor uitvoering Klimaatakkoord

Wat wil het kabinet?
Het kabinet heeft besloten vanaf 2026 een generieke budgetkorting van 10% door te voeren op spuk. Dit leidt op de KGG-begroting tot een bezuiniging oplopend tot € 89 miljoen in 2029. Voor de uitvoeringsmiddelen (CDOKE) loopt dit op tot circa € 80 miljoen in 2029.Ook wordt er vanwege de rijksbrede taakstelling op subsidies bezuinigd op een groot aantal instrumenten en beschikbare subsidies. Het totaal van de taakstelling voor het voormalige EZK loopt op tot € 174 miljoen in 2029, waarvan € 129 miljoen voor KGG. In de begroting is geen gehoor gegeven aan het advies van de ROB om de uitvoeringsmiddelen voor decentrale overheden op te hogen (zie ROB Advies ‘Koersen op Klimaatneutraal” – april 2024).

Wat betekent dit voor gemeenten?
De ambities van het kabinet blijven onveranderd hoog, evenals het daarbij behorende takenpakket voor gemeenten. De 10% korting kan ook niet worden gecompenseerd door besparing op de administratieve lasten door overheveling van de middelen naar het gemeentefonds. De administratieve lasten zijn bij deze regeling (de CDOKE) maar een fractie van de 10%.
Dit, in combinatie met het uitblijven van aanvullende middelen uit het ROB-advies, onder andere bedoeld voor het oplossen van netcongestie, het opstellen en monitoren van soortenmanagementplannen en het oprichten van publiek warmtebedrijven, heeft direct effect op de haalbaarheid van de voorgenomen beleidsdoelen en de uitvoering van taken. VNG zal onvermijdelijk het gesprek met het rijk moeten aangaan, hoe taken en middelen in de energietransitie in balans blijven. De aanvullende taakstellingen op subsidies en instrumenten zorgt er daarnaast voor dat de haalbaarheid en betaalbaarheid voor inwoners en bedrijven onder druk komt te staan.

9
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

De begroting van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) focust op voedselzekerheid, de innovatiekracht van de landbouwsector en de toekomst van boeren, vissers en tuinders. De totale begroting bedraagt komend jaar bijna € 4,7 miljard. In het hoofdlijnenakkoord is extra geld gereserveerd voor de agrarische sector, daarvan gaat komend jaar een bedrag van € 40 miljoen als startpakket naar de LVVN-begroting. Het geld is bedoeld voor maatregelen om de mestmarkt te verlichten (€ 15 miljoen), voor doelsturing (€8 miljoen), natuurmonitoring (€ 8 miljoen), visserij (€ 4,5 miljoen), innovatie (€ 3,5 miljoen) en dierwaardigheid (€ 1 miljoen).

Het NPLG stopt; andere aanpak internationale doelen

Wat wil het kabinet?
Om de lasten en regeldruk te verminderen worden 'nationale koppen' op Europees beleid waar mogelijk geschrapt. Er zal op een andere manier gewerkt worden aan de internationale doelstellingen op het gebied van stikstof, water, natuur en klimaat. Het kabinet stopt daarom met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en een nieuwe werkwijze wordt eind dit jaar naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze is meer 'gebiedsspecifiek' en 'uitvoeringsgericht' van opzet en omvat onder meer de structurele extra middelen voor agrarisch natuurbeheer, die vanaf 2026 beschikbaar zijn. Ook stelt het kabinet € 45,5 miljoen extra beschikbaar voor provincies om koplopersprojecten uit te voeren in het landelijk gebied en is er de komende jaren € 172 miljoen beschikbaar voor de nationale grondbank. Het kabinet geeft aan de ruimtelijke regie te nemen en de verbinding te leggen met lopende processen zoals de NOVEX en Nota Ruimte, onder coördinatie van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO).

Om maatschappelijke doelen te behalen legt het kabinet de focus op innovatie en doelsturing. Hiervoor wordt gewerkt aan een langetermijnaanpak voor investering en de doorontwikkeling van doelsturingssystematiek. De toepassing van innovatieve stal- en managementmaatregelen, innovaties voor weerbare teelten, visserij, robotisering en digitalisering wordt ondersteund via onder andere vraaggestuurde experimenteerlocaties, waarbinnen nieuwe innovaties in de praktijk samen met boeren, tuinders en vissers worden uitgetest. Hiervoor is € 3,5 miljoen gereserveerd in de begroting.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De opzet en ontwikkeling van het NPLG vond plaats in een periode dat er veel maatschappelijke spanning was rondom het landelijk gebied. Omdat wij dicht bij onze inwoners en bedrijven staan, hebben wij dit ook nadrukkelijk ervaren. Het NPLG heeft in elk geval bijgedragen dat in veel gebieden partijen met elkaar om tafel gingen in gebiedsprocessen. Hoewel het NPLG daarin nog niet het verschil heeft gemaakt in de uitvoering, ervaren veel gemeenten deze gebiedsprocessen als positief: je kunt beter met dan over elkaar praten.

Met het stopzetten van het NPLG en het schrappen van het Transitiefonds van circa 24 miljard euro, hebben wij zorgen dat er minder draagvlak is voor de deelname van diverse partijen aan gebiedsprocessen. Met het wegvallen van het NPLG verdwijnt de noodzaak van lokale en regionale integraliteit van opgaven echter niet. Juist daar waar regionaal energie is, blijven wij graag samen met provincies en waterschappen gebiedsgericht werken aan de opgaven voor natuur, water en klimaat om daarmee bij te dragen aan de benodigde stikstofreductie én sociaaleconomisch perspectief voor het landelijk gebied. Gericht op wat 'wél kan'.

Gemeenten dienen dan ook in staat te worden gesteld om samen met gebiedspartners tot lokaal en

regionaal passende oplossingen te komen: haalbaarheid, uitvoerbaarheid en juridische houdbaarheid zijn randvoorwaardelijk. Ook bij de lopende processen - NOVEX en Nota Ruimte – dienen gemeenten betrokken te worden gezien de taken en bevoegdheden op het gebied van ruimtelijke ordening.

De aandacht van het kabinet voor innovatie en doelsturing van de agrarische sector raakt gemeenten in vergunningverlening, toezicht en handhaving. De voorgestelde doorontwikkeling van doelsturing – d.m.v. een stoffenbalans – vraagt om inzet op juridische houdbaarheid en technische uitvoerbaarheid. De ervaring met de mineralenboekhouding is hierin van belang. Mede met het oog hierop vinden wij het belangrijk dat de uitvoering van het convenant 'Versnellen innovatie emissiereductie duurzame veehouderij' wordt doorgezet en we met inzet van het Regieorgaan tot werkbare en juridisch houdbare innovaties te komen.

Ook het afgeven van omgevingsvergunningen voor experimenteerruimte bij innovaties vraagt nauwe samenwerking met gemeenten. Groot aandachtspunt – naast voldoende financiële middelen - is de juridische houdbaarheid en de uitvoerbaarheid van nieuwe beleidslijnen die worden aangekondigd, ook tegen de achtergrond van afspraken die het kabinet in Brussel (Europees beleid).

Natuur en biodiversiteit

Wat wil het kabinet?
Het kabinet committeert zich aan de verplichtingen die volgen uit (inter)nationale wet- en regelgeving ten aanzien van natuur en biodiversiteit. Agrariërs die bijdragen aan het behalen van deze verplichtingen, bijvoorbeeld door middel van agrarisch natuurbeheer, worden beter beloond. Hiervoor stelt het kabinet vanaf 2026 per jaar € 500 miljoen beschikbaar via het programma Verbinden Landbouw en Natuur.

Aanvullend gaat het kabinet aan de slag met de uitvoering van de natuurherstelverordening door een nationaal natuurherstelplan op te stellen, in eerste instantie gericht op 2030 en zonder nationale koppen. Hiervoor is € 43,8 miljoen gedurende de komende twee jaar beschikbaar (waarvan € 17,5 miljoen in 2025). Ook zet het kabinet in op het realiseren van de natuurdoelen via verdere integratie van natuur in onze woon-, werk- en leefomgeving via de Agenda Natuurinclusief. Hierbij speelt samenwerking met medeoverheden een belangrijke rol.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Bij het rijk ligt een grote verantwoordelijkheid om zich te houden aan internationaal gemaakte afspraken en daarmee de noodzaak tot het maken van een natuurherstelplan. Vanwege onder meer ruimtelijke consequenties van de natuurherstelplannen is samenwerking met gemeenten noodzakelijk, zodat het realiseren van natuurherstel steeds vanuit een integrale blik wordt uitgevoerd. De verdere uitwerking van de Agenda Natuurinclusief zien wij met belangstelling tegemoet.

Sociaaleconomisch- en toekomstperspectief agrarische sector

Wat wil het kabinet?
Het kabinet vindt een leefbaar en sociaaleconomisch vitaal landelijk gebied, waar het goed wonen, werken, recreëren en ondernemen is, belangrijk. Nationaal beleid moet, in lijn met het gedachtengoed van 'Elke regio telt', aansluiten bij omstandigheden van het landelijk gebied en zo de leefbaarheid verbeteren. De plannen hiervoor worden begin 2025 bekendgemaakt.
Het kabinet richt zich primair op een toekomstperspectief voor de agrarische sector d.m.v. het beschermen van hoogwaardige landbouwgrond. Waar knelpunten optreden zal het kabinet het gesprek aangaan met de Europese Commissie, andere overheden en sectorpartijen. Voor veehouders die vrijwillig willen stoppen werkt het kabinet aan een nieuwe financieel ruimhartige brede beëindigingsregeling in 2026.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het regeerprogramma biedt tot nu toe weinig concrete aanknopingspunten voor het verbeteren van de leefbaarheid in het landelijk gebied. Het lijkt erop dat de strategische investeringsagenda's die onder coördinatie van de minister van VRO met de regio's gemaakt worden hierin een rol spelen. Het is van belang dat gemeenten in die regionale processen een duidelijke rol krijgen.
Mogelijk biedt de brede beëindigingsregeling ruimte om aspecten waarmee de leefbaarheid verhoogd wordt – overlast van geur- en fijnstof – te betrekken. De aankondiging van de brede beëindigingsregeling maakt het

mogelijk voor gemeenten om te anticiperen op de werklast die hieruit voortvloeit. Naar verwachting zal van gemeenten gevraagd worden deze werkzaamheden uit te voeren als momenteel bij de Lbv en Lbv-plus wordt gedaan. Financiële tegemoetkoming en ondersteuning in de uitvoering voor gemeenten is essentieel voor het succes van de regeling. Daarnaast dient er in deze regeling voldoende flexibiliteit te zijn om vanuit een integrale ruimtelijke visie ruimte te bieden voor én sturing te geven aan alternatieve functies voor vrijkomende agrarische bebouwing en grond.

10
Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bestaanszekerheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil zorgdragen voor bestaanszekerheid en werkgelegenheid als kerntaak van de overheid. Het staat immers in de Grondwet. Het kabinet wil de bestaanszekerheid van mensen vergroten. Ze richt zich daarbij op:

- Werkzekerheid
- Inkomenszekerheid
- Betaalbaar wonen en toegankelijke publieke voorzieningen
- Integratie en maatschappelijke samenhang

Wat betekent dit voor gemeenten?
We hebben gedeelde ambities op bestaanszekerheid met dit kabinet. We zien kansen op de lange termijn bestaanszekerheid, proactieve dienstverlening en schuldhulpverlening. We zien nog wel een kloof tussen die ambities en de tekortschietende middelen van gemeenten. We willen hierover op korte termijn met het kabinet in gesprek.

Het is voor ons belangrijk dat er politieke besluiten worden genomen voor de toekomst van het stelsel van Bestaanszekerheid (fiscaliteit, toeslagen en sociale zekerheid) en dat we samen met ministeries, publieke dienstverleners en gemeenten gezamenlijk toewerken naar die stip op de horizon. We werken graag met het kabinet een langetermijnvisie uit met bouwstenen voor de korte, middellange en lange termijn die de inwoner en gemeenten toekomstperspectief bieden. Bouwstenen hiervoor hebben we eerder meegegeven in de Verklaring van de Top Bestaanszeker Nederland en ons ‘Essay Bestaanszekerheid als Belofte’.

We zijn bereid om constructief mee te denken en ons steentje bij te dragen aan fundamentele fiscale hervormingen, structurele en toereikende inkomensvoorzieningen en voorstellen om bestaanszekerheid structureel te borgen.

In de Miljoenennota staan de middelen genoemd die zijn vrijgemaakt voor het thema Bestaanszekerheid. Dat neemt niet weg dat voor het waarmaken van de ambities op werkzekerheid, inkomenszekerheid en toegankelijke en betaalbare voorzieningen toereikende middelen en mogelijkheden noodzakelijk zijn om het goede te kunnen doen voor onze inwoners. In de Enveloppe ‘groepen in de knel’ zijn zo’n €400 miljoen euro aan middelen op de Aanvullende Post gereserveerd voor nog nader uit te werken beleidsopties bij onderwerpen zoals OCTAS, Participatiewet, Toeslagenwet, Caribisch Nederland en werkende armen. Deze middelen worden betrokken bij de Voorjaarsbesluitvorming 2025 en we pleiten ervoor om met het bedrag te focussen op een specifieke implementatie, hervorming, vereenvoudiging of verandering. We willen ervoor waken dat de middelen verstrooid worden over allerlei onderwerpen waardoor het allemaal net niet van de grond komt. Het bedrag lijkt aanzienlijk maar voor deze grote thema’s zijn miljoenen nodig om het goed tot uitvoering te kunnen brengen. We denken graag mee over de juiste inzet van deze middelen richting Voorjaarsnota 2025.

In de miljoenennota lezen we verschillende kleinere intensiveringen die hoofdzakelijk uit de enveloppe groepen in de knel komen. Zo worden er middelen vrijgemaakt voor een verruiming van de handhavingsbevoegdheden en een bredere herijking van het handhavingsinstrumentarium (cumulatief circa €67 miljoen), het verruimen van het toeslagpartnerbegrip om knelpunten in regelgeving op te lossen (cumulatief circa €62 miljoen) en voor het verlengen van de tijdelijke IPS-regeling (€9 miljoen).

Hersteloperatie Toeslagen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil in deze kabinetsperiode alle gedupeerde ouders en getroffen jongeren van de toeslagenaffaire helpen hun leven weer op de rit te krijgen. Het kabinet beseft dat naast financieel herstel en brede ondersteuning juist ook emotioneel herstel daarbij van groot belang is. Het is de ambitie om voor de laatste ouders in de loop van 2025 hun integrale beoordeling te hebben afgerond. De verwachting is dat uiterlijk eind 2027 alle ouders die daar recht op hebben, compensatie van aanvullende schade hebben ontvangen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten staan door ondersteuning op vijf leefgebieden (geld, gezin, wonen, werken en zorg) naast hun inwoner. Het is voor gemeenten belangrijk dat het financieel herstel zo snel als mogelijk wordt afgerond. In de praktijk zien gemeenten dat het trage herstelproces leidt tot onzekerheid en toenemende stress. Dit staat heling en het weer oppakken van het leven in de weg. Gemeenten zijn blij met de stappen die het kabinet onderneemt om het financieel herstelproces deze kabinetsperiode af te kunnen ronden. Voor sommige ouders begint het emotionele herstel en de brede ondersteuning pas als het besluit over de compensatie is genomen. Daarom is het belangrijk dat gemeenten nu en in de toekomst hun inwoners kunnen blijven ondersteunen.

De afspraken over de compensatie van de kosten die gemeenten in het kader van de hersteloperatie maken, zijn opgenomen in een specifieke uitkering welke tot 31 december 2026 loopt. De einddatum en het huidige plafondbedrag van de spuk zijn niet in overeenstemming met de huidige aantallen en de planning van het kabinet. Het kabinet heeft gemeenten toegezegd voldoende financiële middelen ter beschikking te stellen. Om getroffenen nu en in de toekomst te kunnen blijven ondersteunen, is financiële dekking noodzakelijk.

Werkzekerheid en sociaal ontwikkelbedrijven

Wat wil het kabinet?
Het kabinet ziet werk als de basis van bestaanszekerheid. Het kabinet wil met de volgende maatregelen of wet- en regelgeving komen:
- Een wetsvoorstel voor meer werkzekerheid voor flexwerkers met maatregelen om uitzendkrachten, oproepkrachten en tijdelijke werknemers beter te beschermen. En een wetsvoorstel dat duidelijker maakt wanneer je werkt als werknemer of als zelfstandige. Vervolgens komt er een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen.
- Mogelijkheden bieden zodat kleine en middelgrote werkgevers onder voorwaarden straks na één jaar ziekte de re-integratie van de werknemer volledig kunnen richten op het vinden van een werkplek bij een andere werkgever. Daarnaast werken ze aan een regeling waarmee werkgevers hun werknemers kunnen behouden tijdens een crisis buiten het reguliere ondernemersrisico. Ze kunnen werknemers tijdelijk herplaatsen of minder laten werken en bij dat laatste een loonsubsidie aanvragen.
- Ook wil het kabinet de dienstverlening over werk en scholing in een arbeidsmarktregio samenbrengen: het Werkcentrum. Hierbij moet de ondersteuningsbehoefte van de burger centraal staan en niet de inkomenssituatie.

Het kabinet spreekt van het vergroten van baankansen voor mensen met een arbeidsbeperking. Het kabinet wil stappen zetten naar een inclusievere arbeidsmarkt waarin mensen met een arbeidsbeperking volop meedoen en bij een reguliere werkgever aan de slag kunnen. SZW zorgt samen met OCW voor een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor kwetsbare jongeren (Wet School naar Duurzaam Werk, zie Onderwijs in deze Ledenbrief).

Het kabinet wil dat sociaal ontwikkelbedrijven ook in de toekomst banen kunnen blijven bieden aan mensen voor wie werk niet vanzelfsprekend is. Het eerder gepresenteerde pakket aan maatregelen om beschut werk te stimuleren en de sociaal ontwikkelbedrijven toekomstbestendig in te richten is nu ook in financiële zin vertaald. Gemeenten ontvangen een impulsbudget van €35 miljoen in 2025 en dit budget loopt door tot 2034 (aflopend naar €19,8 miljoen). Elders is ook te lezen dat de 10% korting op spuks ook op dit onderwerp van toepassing zou zijn (€3,5 miljoen minder). Per 2025 wordt een ondersteuningsteam beschikbaar gesteld dat gemeenten en sociaal ontwikkelbedrijven gericht kan adviseren en ondersteunen. Tot slot wordt een

structurele infrastructurele opslag ingevoerd, per beschutte werkplek. Deze basisfinanciering bedraagt in 2025 €19,8 miljoen en loopt op naar structureel €35,9 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het toewerken naar regionale werkcentra in de publiek-private samenwerking kan worden voortgezet. Voor gemeenten is het belangrijk dat we in de hele breedte aan de slag gaan met mensen die nu een uitkering krijgen of niet-uitkeringsgerechtigd zijn. Zij verdienen een baankans en kunnen ook op andere manieren participeren en van waarde zijn in onze samenleving.

Aan het voornemen "om de ondersteuningsbehoefte centraal te stellen en niet de inkomenssituatie" zijn geen middelen gekoppeld. Het beperkte impulsbudget (€1 miljoen per arbeidsmarktregio) is daarvoor ook niet toereikend. De vraag is hoe ontschotte dienstverlening vorm krijgt, zonder benodigde middelen. Het benutten van het arbeidspotentieel van mensen die nu in de bijstand zitten draagt bij aan het verlichten van de krapte op de arbeidsmarkt.

Het goede nieuws is dat de toegezegde middelen voor de (transformatie van de) sociale infrastructuur en beschut werk behouden blijven, maar tegelijkertijd ontbreekt een extra stap van dit kabinet. Ook is er nu onzekerheid over de hoogte van het transformatiebudget door een ingeboekte korting van €3,5 miljoen. Hierover voeren we het gesprek met SZW en BZK omdat dit geen spuk betreft, maar een decentralisatieuitkering. Er is een grotere ambitie nodig voor de sector en in dit kader vragen we ook al langer aandacht voor het vervolg Banenafspraak (eindigt in 2026). In het verlengde hebben we ook een budgettair knelpunt bij gemeenten vanaf 2025 rondom de CAO aan de slag. De technische werkgroep over de toekomst van de CAO Aan de Slag / Waadi heeft nog geen voorstellen gedaan voor structurele borging. In 2024 is deze CAO verlengd met incidentele middelen (€63,9 miljoen) zonder zicht op structureel budget. Dit blijft nu de situatie. Dit najaar moeten gemeenten besluiten over het wel/niet doorzetten van deze CAO, wat consequenties heeft voor een groep werkenden met een kwetsbare inkomenspositie.

Arbeidsmarktkrapte en Menselijk kapitaal

Wat wil het kabinet?
Het kabinet streeft naar een sterke concurrentiepositie voor Nederland. Een bloeiende economie, innovatieve bedrijven en een breed welvaartsniveau zijn daarbij essentieel. Het kabinet erkent in woorden de schaarste aan arbeidskrachten en wil dat iedereen kan participeren in de veranderende arbeidsmarkt. Daartoe wordt er divers beleid ontwikkeld, waaronder:

- Verhogen van arbeidsdeelname: Meer werken moet lonen.
- Subsidieregeling praktijkleren: Blijft bestaan ter ondersteuning van werkgevers met vergoedingen voor leerbanen.
- Gerichte arbeidsmigratie: Om de zorg en sectoren zoals logistiek en bouw op peil te houden.
- SLIM-subsidieregeling: Tijdelijke scholingsfaciliteit voor cruciale kraptesectoren loopt door tot 2027.
- Tegengaan personeelstekorten: Door het Actieplan groene en digitale banen, met €5 miljoen euro per jaar en €3,8 miljoen euro voor ICT-opleidingen in samenwerking met regio's.
- Innovatie in het mkb: Experimenten om arbeidsbesparende innovaties te stimuleren.

In het regeerprogramma wordt gesproken over een gezamenlijke Leven Lang Ontwikkelingen (LLO)-agenda met sociale partners, regio's en opleiders voor structurele verbeteringen. Een (financiële) vertaling of reservering ontbreekt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De aandacht voor arbeidsmarktkrapte in het regeerprogramma en de miljoenennota is een positieve ontwikkeling. De erkenning van dit vraagstuk als een sociaaleconomisch probleem versterkt de integrale aanpak. Het vergroot de urgentie tot samenwerking, vooral voor gemeenten die een regisserende rol hebben binnen de arbeidsmarktregio. De aandacht voor menselijk kapitaal lijkt niet vertaald in een investering waar inwoners van Nederland direct profijt van hebben.

De concrete vertaling en financiële onderbouwing is dan ook niet goed herleidbaar. De beschikbare middelen zijn versnipperd over verschillende ministeries en programma's. De continuering van middelenstromen en

zicht op meerjarige financiering voor plannen is goed, maar de vertaling naar concrete beleidsimpact, zoals bijvoorbeeld bij arbeidsmigratie, is nu ondoenlijk.

Naast het brede beleid zijn er veel sectorale plannen, (bijvoorbeeld €450 miljoen voor microchip-talent) maar onduidelijkheid over de verdeling van middelen tussen publieke en private organisaties houdt de versnippering in stand. Dit bemoeilijkt de regisserende rol van gemeenten en hun uitvoeringskracht.

De VNG is een constante gesprekspartner in deze ontwikkelingen en wil deze constructieve samenwerking voortzetten, met aandacht voor regionale sociaaleconomische kansen én verschillen. Helderheid over financiering en samenwerking tussen sectoren zijn cruciaal voor effectieve uitvoering en impact in de arbeidsmarktregio's.

Ggz aan het werk: Individuele Plaatsing en Steun (IPS) / Simpel Switchen

Wat wil het kabinet?
Voor mensen met een (ernstige) psychische aandoening is structureel budget voor IPS beschikbaar. Daarmee krijgt deze doelgroep begeleiding bij het verkrijgen en behouden van betaald werk. Bovendien krijgt de doelgroep hulp bij het combineren van betaald werk en de bestaande uitkering. Met het budget uit de enveloppe 'groepen in de knel' kan in 2025 ook één cohort van de gemeentelijke doelgroep (mensen in de Participatiewet) meerjarig worden geholpen (totale waarde €9 miljoen, trajecten duren 2-3 jaar). Ook wordt het voor mensen makkelijker gemaakt om te wisselen tussen uitkering, dagbesteding, beschut werk, banenafspraak en regulier werk (programma Simpel Switchen).

Wat betekent dit voor gemeenten?
We zien hierin de erkenning dat mensen met een psychische kwetsbaarheid een bijdrage kunnen leveren op de arbeidsmarkt. De huidige IPS-regeling zou eindigen en nu wordt dus gesproken van structureel budget. In de financiële vertaling van deze 'structurele' plannen is nu enkel opgenomen dat een groep mensen in 2025 kan starten met een IPS-traject zonder dat cofinanciering door gemeenten vereist is. Het is mogelijk dat de structurele financiering samenhangt met een onderzoek 'rechtmatige uitvoering Subsidieregelingen IPS-trajecten' dat 2025 afgerond wordt, maar we vrezen dat 'structureel' alleen tijdelijke middelen betreft.

De hoop is dat met het extra geld voor Simpel Switchen meer mensen de opstap naar (beschut) werk kunnen maken. Gemeenten maken zich ook zorgen dat er minder aandacht voor basisvaardigheden zal zijn wanneer het financieel tegenzit. Het daadwerkelijk switchen in de keten, betekent dat er stelselwijzigingen nodig zijn. Gemeenten vinden het daarom van groot belang dat Simpel Switchen onderdeel wordt van het programma Vereenvoudiging Inkomensondersteuning Mensen (VIM).

Inkomenszekerheid: Nationaal Programma Armoede en Schulden

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil een versteviging van de koopkracht en een brede aanpak van armoede en schulden. Hun uitgangspunt is dat maatregelen gericht zijn op zekerheid en meedoen, niet verder nivelleren en tegelijkertijd de (kinder-)armoede voorkomen.

- Het kabinet wil maatregelen nemen zoals de introductie van een extra tarief in de inkomstenbelasting, gecombineerd met een verlaging van het tarief in de eerste schijf. Het kabinet financiert deze lastenverlichting deels door het verlagen van de algemene heffingskorting.
- Het kabinet neemt zich voor de (kinder)armoedecijfers niet uit te laten komen boven het referentiejaar 2024. Om (kinder)armoede tegen te gaan neemt het kabinet verschillende maatregelen zoals een verhoging van het kindgebonden budget en huurtoeslag. Ook wordt de afbouw van de dubbele algemene heffingskorting in de hoogte van de bijstand bevroren in 2025, 2026 en 2027.
- Het kabinet wil met een integrale, interdepartementale aanpak met gemeenten, vakbonden, werkgevers, maatschappelijke en private organisaties en ervaringsdeskundigen binnen het Nationaal Programma Armoede en Schulden ook de langetermijngevolgen van armoede tegengaan.
- Het kabinet wil er samen met gemeenten voor zorgen dat het beleid om (kinder-)armoede aan te pakken verbetert, mede in navolging van de Europese kindergarantie. En het kabinet zet de financiering van de gratis schoolmaaltijden structureel door.
- Het kabinet zet zich in voor een betaalbare energietransitie. Naast verduurzaming van woningen, wordt

voor 2025 en 2026 een reservering opgenomen voor een energiefonds dat steun biedt aan huishoudens die hun energierekening niet kunnen betalen. Dit is ook terug te vinden in de miljoenennota.
- Om problematische schulden fundamenteel aan te pakken komt het kabinet met een integraal pakket aan maatregelen. Het basispakket van het IBO problematische schulden wordt als uitgangspunt genomen.
- Het kabinet werkt verder aan de basisdienstverlening schuldhulp en scherpen de (wettelijke) kwaliteitseisen voor schuldhulpverlening aan, zodat verschillen in het aanbod en het bereik van schuldhulpverlening tussen gemeenten worden verkleind. Daarnaast heeft het kabinet de ambitie om een integraal schuldenoverzicht in te voeren zodat mensen meer inzicht in hun financiën krijgen. Daarnaast gaat het kabinet het stelsel van publieke en private invordering verbeteren doordat schulden zoveel mogelijk in een vroeg stadium worden opgelost. Dit doen ze bijvoorbeeld door te investeren in vroegsignalering en te kijken naar de rol die gerechtsdeurwaarders daarin kunnen vervullen.
- Tot slot gaat het kabinet ook meer kredieten reguleren als gevolg van de implementatie van de Europese Consumentenkredietlijn (CCD2) en wordt er een leeftijdsverificatieplicht ingevoerd voor Buy Now, Pay Later.

Wat betekent dit voor gemeenten?
IBO schulden
De VNG wil graag met het kabinet in gesprek over de verbetering van de schuldhulpverlening en het aanpakken van de fundamentele oorzaken van het ontstaan van schulden. We zijn positief over het feit dat we gezamenlijk doorgaan met basisdienstverlening voor verbetering van de (gemeentelijke) schuldhulpverlening. Het kabinet maakt middelen vrij voor een pakket aan maatregelen om problematische schulden fundamenteel aan te pakken. Deze maatregelen worden komende tijd nog uitgewerkt, hiervoor is een bedrag gereserveerd van circa €24 miljoen in 2025, oplopend tot €100 miljoen in 2029. Gemeenten denken graag constructief mee over de uitwerking. Het is verder nog onduidelijk hoe de middelen worden ingezet en in hoeverre ze beschikbaar komen voor gemeenten. Gezien het aantal maatregelen in het IBO schulden, is het aannemelijk dat het budget volstrekt onvoldoende is om alle aanbevelingen van het IBO-rapport serieus op te pakken. We moeten dus focussen en hierover het gesprek aangaan met het kabinet. Om de verantwoordelijkheid goed op te pakken, moet er echter verder worden gekeken dan de beleidsopties in het IBO. De beleidsopties lijken zich vooral te richten op het systeem van schuldhulpverlening en incasso. De sleutel zit in het systeem van bestaanszekerheid en het aanpakken van de oorzaken van schulden.

Basisdienstverlening schuldhulpverlening
Het kabinet heeft aangegeven dat de samenwerking met de VNG, NVVK en Divosa in 2025 zal worden voortgezet voor de implementatie van de basisdienstverlening in de schuldhulpverlening. Ter bevordering van het meer gelijktrekken van de dienstverlening in alle gemeenten hebben de 4 ketenpartners als ondertekenaars van het gezamenlijke plan basisdienstverlening, een actieplan opgesteld. Dit plan biedt gemeenten inzicht in de elementen waarmee ze aan de slag kunnen gaan en hoe deze in de praktijk kunnen worden gerealiseerd. De elementen zijn gekoppeld aan de routekaart Financiële Zorgen. De implementatie van de basisdienstverlening vindt plaats binnen de bestaande decentrale kaderwet van de Wgs. Een wet waarin gemeenten eigen beleidsvrijheid hebben en binnen die kaders een eigen aanpak kunnen formuleren. Het is een positief signaal dat het kabinet de noodzaak van beleidsconsistentie en stabiliteit erkent en dergelijke initiatieven van het vorige kabinet, de VNG en ketenpartners voortzet.

Invordering
De VNG en gemeenten zien dat er veel winst te behalen is door schulden te voorkomen of door ze klein te houden en zo vroeg mogelijk op te lossen. We gaan dan ook graag met het kabinet in gesprek over het invorderingsstelsel, het borgen van bestaanszekerheid vanaf de eerste betalingsregeling en het voorkomen van onnodige ophoging van de schuldenlast bij schuldeisers en schuldenstress bij inwoners. We zijn positief over de benadering van het kabinet om het stelsel van publieke en private invordering te verbeteren, waarbij het voorkomen en terugdringen van schulden centraal staat. Deze aanpak sluit goed aan bij de gemeentelijke inspanningen om kwetsbare inwoners te ondersteunen en (problematische) schulden te voorkomen. Door een meer menselijke en preventieve aanpak van incasso te hanteren, kunnen gemeenten beter samenwerken met het rijk om financiële problemen bij inwoners tijdig te signaleren en op te lossen. Dit draagt bij aan een sociaal rechtvaardig beleid, waarin inwoners niet verder in de problemen raken door oplopende schulden.

We kijken met belangstelling naar een integraal schuldenoverzicht als dat inwoners en hun (schuld) hulpverleners sneller een compleet overzicht geeft. Daarbij geven we de gemeentelijke behoeften en

randvoorwaarden graag mee: regie en samenhang rond gegevensuitwisseling (doelarchitectuur schuldendomein), aandacht voor privacyvraagstukken en het realtime werken vanuit integrale blik. Voor een compleet overzicht blijft het van belang dat alle schuldeisers informatie aanleveren. Naast inzet op langdurige projecten rond gegevensuitwisseling blijven we graag het gesprek voeren over het belang dat inwoners ook nu in hun dagelijks leven ervaren dat de overheid het belangrijk vindt om hun bestaansminimum voldoende te borgen en met hen meedenkt over duurzame oplossingen.

'Buy now, pay later' bij online winkelen
We zijn blij dat het kabinet de zorgen van gemeenten rond 'Buy now, pay later' erkent. Gemeenten zien de problematiek bij inwoners (met name jongeren) groeien en zetten kostbare (schuld)hulpverlening in. Maar we voeren ook graag het gesprek over het minder aantrekkelijk maken van het verdienen aan schulden. Bestaansonzekerheid als verdienmodel (waaronder de online gokindustrie en achteraf betalen) moet immers worden weggenomen. Schulden aanpakken bij de bron is het meest effectief en dat vraagt ook om verantwoordelijkheid van sectoren voor de onwenselijke effecten van het verdienmodel op bestaanszekerheid.

We verwachten dat het meer rendeert om met lange termijnoplossingen te werken in plaats van met suboptimale oplossingen op korte termijn. Dat voorkomt ook dat er op aanpalende terreinen tegengesteld beleid wordt gevoerd, zoals we zien in de stijging van het aantal jongeren met een schuldenregistratie die samenvalt met online gokken en achteraf betalen.

Proactieve dienstverlening

Wat wil het kabinet?
Het kabinet komt met het wetsvoorstel Proactieve dienstverlening om het niet-gebruik van regelingen terug te dringen en iedereen te geven waar die recht op heeft. Het doel van dit voorstel is niet-gebruik van uitkeringen en andere voorzieningen in de sociale zekerheid te verminderen. Dit betreft in elk geval de Toeslagenwet en de bijstand, waaronder de Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen. Om zo het risico op geldzorgen, armoede en schulden te verkleinen en daarmee bestaanszekerheid te vergroten.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten verwelkomen het wetsvoorstel voor proactieve dienstverlening. Veel gemeenten proberen in de huidige situatie al om het niet-gebruik van regelingen terug te dringen door inwoners te wijzen op regelingen waar zij mogelijk recht op hebben. Zij lopen hierbij tegen (juridische) belemmeringen aan. Gemeenten staan dichtbij en in contact met inwoners en zien dat problematiek ontstaat met schulden en gezondheid. Zeker als gemeenten inwoners niet kunnen ondersteunen wanneer ze vastlopen in hun bestaanszekerheid. Binnen de overheid hebben we de gegevens al zodat we weten wie waar recht op heeft, maar gemeenten missen een grondslag voor de gegevensuitwisseling met de Belastingdienst, UWV, SVB en DUO om deze mensen te vinden en te benaderen. Een wetsvoorstel dat de mogelijkheden voor het toepassen van proactieve dienstverlening vergroot, is voor veel gemeenten dan ook wenselijk naast het op orde brengen van de ICT. Gemeenten willen niet alleen mensen wijzen waar ze recht op hebben, maar ook een stap verder gaan en inkomensregelingen ambtshalve toekennen. Wij werken graag met SZW en BZK aan de wetgeving om proactieve dienstverlening te ondersteunen.

Hervormingsagenda sociale zekerheid, toeslagen en inkomstenbelasting

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de sociale zekerheid, toeslagen en inkomstenbelasting hervormen. Het kabinet start hiervoor een hervormingsagenda. Met deze hervormingsagenda werkt het kabinet, samen met gemeenten en publieke dienstverleners stapsgewijs aan verbeteringen. Het kabinet wil samen in gesprek over de stip op de horizon voor een eenvoudiger stelsel: een visie op de lange termijn. De hervormingsagenda heeft drie doelen: inkomensondersteuning moet zekerheid bieden, makkelijk te begrijpen zijn en (meer) werken moet lonen. Deze aanpak wordt gevoerd door het programma Vereenvoudiging Inkomensondersteuning voor Mensen (VIM). Ook met de stelselherziening kinderopvang en herziening Participatiewet hoopt het kabinet te werken aan vereenvoudigingen. Deze visie vormt de basis voor een hervormingsagenda. Het kabinet stuurt in het voorjaar 2025 een brief met enkele varianten en keuzeopties als start voor een open dialoog met het parlement.

Het kabinet doet ook voorstellen voor de middellange termijn en onderzoekt de vormgeving van één kindregeling in één wettelijk kader en bereidt besluitvorming voor. De huurtoeslag wordt verbeterd door de huurtoeslag lineair af te bouwen. Het kabinet pakt ook het knelpunt aan dat uitkeringen netto worden uitbetaald, maar in sommige gevallen bruto worden teruggevorderd als blijkt dat er geen recht op een uitkering was. Het kabinet wil vanaf 2026 bij uitkeringen alleen het netto te veel ontvangen bedrag terugvorderen. Daarom is er een bedrag gereserveerd oplopend van €1 miljoen in 2025 tot €31 miljoen in 2029 om terugvorderingen netto te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
We zien onderdelen uit de 'Verklaring van de Top Bestaanszeker Nederland' van januari jl. terug in de hervormingsagenda. Voor gemeenten en haar inwoners is het belangrijk om concrete stappen te zetten naar een eenvoudiger stelsel. Gemeenten werken hierin nauw samen met publieke dienstverleners, ervaringsdeskundigen en belangenorganisaties. We denken constructief mee zodat de varianten en keuzeopties uitlegbaar, uitvoerbaar en juridisch houdbaar zijn. Een toereikend en voorspelbaar inkomen is wat gemeenten betreft ook een belangrijk onderdeel. Daarnaast is het van belang dat we in de context van mogelijkheden, beschikbare capaciteit en middelen focussen op de lange termijn en de tussenstappen die er écht toe doen.

Participatiewet in Balans

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt aan een herziening van de Participatiewet. Gemeenten krijgen met het wetsvoorstel 'Participatiewet in balans' meer ruimte om mensen in de bijstand te ondersteunen. Het doel is om mensen naar werk of een andere vorm van participatie te begeleiden, bijvoorbeeld door mensen in de bijstand beter te koppelen aan werkgevers. Het kabinet gaat hier met de Tweede Kamer over in gesprek.

De aanbevelingen van de OCTAS (Onafhankelijke Commissie Toekomst Arbeidsongeschiktheidsstelsel) over het passender maken van de Participatiewet voor mensen zonder of met beperkt arbeidsvermogen wil het kabinet bezien in de fundamentele herziening van de Participatiewet. Hierin staan vertrouwen, menselijke maat, vereenvoudiging en passende ondersteuning naar werk en participatie centraal.

Voor de sociale zekerheidswetten met een kostendelersnorm (onder andere Participatiewet, Anw en Toeslagenwet) verkent het kabinet wat de consequenties zijn als de kostendelersnorm wordt aangepast of afgeschaft en welk effect dit heeft op woningdelen. Voor de AOW verkent SZW een vereenvoudiging van het partnerbegrip en onderzoekt SZW daarnaast met de Sociale Verzekeringsbank (SVB), VWS en VRO door middel van een maatschappelijke kosten-baten analyse of het huidige partnerbegrip een belemmering vormt om te woningdelen en mantelzorg te verlenen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten staan klaar om te starten met de implementatie van de nieuwe wet. Naast deze goede eerste stappen, blijft een fundamentele herziening van de Participatiewet cruciaal. We zien dat de vangnetregeling niet meer voldoende is voor mensen om mee rond te komen en dat de wet niet passend is voor mensen zonder (of met beperkt) arbeidsvermogen. Gemeenten denken hier graag constructief over mee. Om ervoor te zorgen dat iedereen volwaardig mee kan doen in de maatschappij, is naast een toereikende vangnetregeling ook toereikend budget voor gemeenten nodig. Middelen voor ondersteuning en begeleiding naar werk en participatie zijn al jaren ontoereikend voor gemeenten en we gaan hier nogmaals over in gesprek met het rijk. Naast een fundamentele herziening van de wet is het ook van belang dat het versterken van het vakmanschap een structureel karakter krijgt, geldend voor alle lagen binnen de organisatie. Gemeenten werken hier nu hard aan.

Het afschaffen van de kostendelersnorm zorgt voor rust en minder stress bij bijstandsgerechtigden. Tevens brengt het rust bij jongeren die zonder deze maatregel het huis uit moeten en hierdoor dakloos worden.

Alleenverdienersproblematiek

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil een oplossing voor alleenverdieners met een inkomen onder het bestaansminimum. Dit doen ze met een tijdelijke regeling en een wetswijziging voor de fundamentele fiscale oplossing. In de miljoenennota is voor deze problematiek een budget van €94 miljoen beschikbaar gesteld voor 2025 t/m 2027. De hoogte van dit bedrag is gekoppeld aan de Wet bevriezing dubbele algemene heffingskorting 2025-2027. Als dit wetsvoorstel niet doorgaat, zijn de bedragen lager. De bedragen staan nu geboekt op het jaar waarover de tegemoetkoming wordt verstrekt. Als er straks een Decentralisatie-Uitkering wordt uitgewerkt, ontstaat er een ander kasritme en worden de bedragen tot over 2028 en 2029 uitgesmeerd. Conform bestuurlijke afspraken tussen VNG en SZW dienen gemeenten geen financiële risico's te lopen door de uitvoering van deze regeling.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten werken samen met het rijk om 6.400 alleenverdienende huishoudens financieel te compenseren, die door een samenloop van fiscaliteit, toeslagen en sociale zekerheid een lager besteedbaar inkomen dan huishoudens met alleen een bijstandsuitkering. Op dit moment voeren gemeenten het huidige handelingsperspectief via de bijzondere bijstand uit. Binnenkort wordt het wetsvoorstel voor de tijdelijke regeling (2025-2027) naar de Tweede Kamer verzonden. Gemeenten kunnen met deze overbruggingsregeling tijdelijk de gevolgen van deze problematiek wegnemen maar niet de oorzaak daarvan. We roepen het rijk op om snel met een structurele fiscale oplossing te komen.

Betaalbaar wonen en toegankelijke publieke voorzieningen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet neemt diverse positieve en negatieve maatregelen op het terrein van wonen, zorg, kinderopvang en onderwijs. Vervolgens werkt het kabinet aan de betaalbaarheid van de energierekening. Inwoners zijn gebaat bij zowel hulp op de korte termijn, als structurele oplossingen voor de hoge energierekening op de lange termijn. Ook voor middengroepen is het van belang dat zij hun energiekosten kunnen blijven betalen. Concreet treft het kabinet voor 2025 en 2026 een reservering van €60 miljoen om een energiefonds in te richten dat steun biedt aan huishoudens die hun energierekening niet kunnen betalen. Daarbij is bereidheid van private partijen om aan dit fonds bij te dragen nodig.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Naast inkomens- en werkzekerheid is het van groot belang dat basisvoorzieningen als zorg, wonen, kinderopvang en onderwijs toegankelijk en betaalbaar zijn en blijven. Het is positief dat op het thema energie voor de korte termijn een energiefonds beschikbaar is. We roepen het kabinet wel op om te komen met structurele maatregelen om energie betaalbaar te houden op de lange termijn.

Het doorzetten van de huidige plannen voor een nieuw financieringsstelsel kinderopvang doet geen recht aan de zorgen van de VNG over de verwachte nadelen. Deze betreffen vooral de toegang van de kinderopvang voor lage inkomens en kansengelijkheid.

Integratie en maatschappelijke samenhang

Wat wil het kabinet?
Het kabinet staat voor een open en vrije samenleving en pleegt extra inzet op integratie, waaronder op inburgering. Daarom blijft het kabinet discriminatie op de arbeidsmarkt en daarbuiten actief aanpakken, bijvoorbeeld door de ontwikkelagenda gelijke kansen (jaarlijks €1 miljoen, gericht op werkgevers).

Het kabinet komt ook met een actieagenda integratie. Daarnaast zijn er een aantal maatregelen aangekondigd die van invloed zijn op inburgering en integratie, zoals het afschaffen van de vergunning voor onbepaalde tijd en aanscherping van de eisen voor naturalisatie. Voor de verhoging van de taaleis voor naturalisatie is €15 miljoen structureel beschikbaar gesteld. Er is voor de spuk Wet inburgering 2021 echter een budgetkorting van 10 procent. Daarnaast is er in de miljoenennota geen budget voor de onderwijsroute na 2025.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Een aantal aangekondigde maatregelen werpen een drempel op voor integratie en participatie. We willen dat mensen in staat worden gesteld om zo vroeg en goed mogelijk te integreren en participeren. We kijken graag samen met het nieuwe kabinet naar mogelijkheden om ervoor te zorgen dat mensen die bij naturalisatie nog onvoldoende Nederlands spreken, kunnen meedoen en kunnen participeren in de samenleving. Voor gemeenten staan de beschikbare financiën niet in relatie tot de geschetste ambities, mede omdat de eerder gemaakte afspraken om de uitvoeringskosten voor de inburgeringswet te herzien niet worden nagekomen.

In de begroting van SZW wordt nu €100 miljoen minder geraamd op de BUIG vanwege (verwachte) minder instroom op statushouders. We gaan ervanuit dat dit een inschatting is (gevolg) en dit kan alleen als de instroom ook daadwerkelijk wordt beperkt (daadwerkelijke realisatie). Op een andere grondslag is een verlaging van het BUIG budget niet mogelijk. We zijn hierover in gesprek met het ministerie van SZW. Dit geldt ook voor de ingeboekte effecten op de voorzieningenkosten inburgering; vanaf 2026 zien we daar een afname.

Nieuwkomers op de arbeidsmarkt

Wat wil het kabinet?
Het kabinet verwacht ook van nieuwkomers dat zij participeren op de arbeidsmarkt en meedoen in de samenleving. Veel nieuwkomers zetten zich daar ook volop voor in en helpen zo mee onze samenleving vorm te geven. De participatiegraad van nieuwkomers op de arbeidsmarkt blijft echter achter bij de rest van de Nederlandse beroepsbevolking. We zetten ons daarom in voor het verhogen van de arbeidsparticipatie van nieuwkomers. Zo dragen zij hun steentje bij en integreren ze snel in de Nederlandse samenleving. Het kabinet biedt hierbij ondersteuning op het terrein van taal, werk en kennis van de Nederlandse samenleving, inclusief normen en waarden. Het actieplan 'Statushouders aan het werk' biedt daarbij een bredere aanpak om deze groep aan het werk te krijgen. Onderdeel hiervan is het creëren van startbanen voor statushouders. Ook stimuleert het kabinet de arbeidsparticipatie van mensen met een migratieachtergrond met de werkagenda 'Verdere integratie op de arbeidsmarkt'. Hierbij ontzorgen we werkgevers, zodat zij hier niet onnodig veel geld en tijd aan kwijt zijn.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten zijn alle inwoners gelijk en daarom streven gemeenten naar gelijke ondersteuning en begeleiding richting de arbeidsmarkt. Gemeenten werken dagelijks hard aan het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van mensen met een migratieachtergrond. Dit doen ze met lokale en regionale partners en werkgevers. We zien echter al jaren dat de middelen voor begeleiding en ondersteuning van inwoners ontoereikend zijn. Gemeenten kunnen taken niet uitvoeren zonder voldoende middelen. Gemeenten zorgen er wel voor om nog meer in bestaande structuren te werken, echter kan dit niet met de huidige beschikbare middelen.

Aanpak discriminatie/anti discriminatiebeleid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet pakt discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat aan want hier is geen plaats voor in Nederland. Niet op straat en ook niet online. Voor de preventie en aanpak van alle vormen van discriminatie en racisme zal het kabinet een Nationaal Programma met meerjarenagenda opstellen met de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme. De inzet van het ministerie van SZW richt zich specifiek op preventie. Met bijvoorbeeld het verkennen van uitdragen van een sociale norm of het faciliteren van trainingen om discriminatie en racisme te herkennen en hierbij in te grijpen. Ook faciliteert het kabinet de interreligieuze dialoog en stimuleren zij gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Samen met werkgeversorganisaties werkt het kabinet aan de ontwikkelagenda 'Voor een inclusieve arbeidsmarkt'.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De VNG is blij om te lezen dat er een Nationaal Programma met meerjarenagenda komt en hier werken we graag aan mee. Gemeenten hebben de afgelopen jaren hard gewerkt, samen met de anti-discriminatievoorzieningen en partners in de stad/regio om discriminatie en racisme tegen te gaan. We zien deze landelijk gecoördineerde aanpak vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties als een goede eerste stap.

Verbetering inzet arbeidsmigranten

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil een selectiever en gerichter arbeidsmigratiebeleid. Arbeidsmigranten moeten "waarde toevoegen aan de Nederlandse economie onder eerlijke omstandigheden". Door middel van gericht en weloverwogen arbeidsmigratiebeleid wordt arbeidsmigratie tegen lage lonen beperkt. Er komt een verkenning naar de mogelijkheid om op sectoraal niveau het inlenen van arbeidskrachten te verbieden of een verplichting op te nemen om een minimaal percentage arbeidskrachten in eigen dienst te nemen.

Het kabinet wil misstanden met arbeidsmigranten aanpakken en hun positie (wonen en werken) versterken door de aanbevelingen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (Commissie Roemer) uit te voeren. Dit houdt onder meer in dat malafide uitzendbureaus worden aangepakt er een toelatingsstelsel komt voor uitzendbureaus en dat de Nederlandse Arbeidsinspectie wordt uitgebreid. Ook wil het kabinet dat werkgevers meer verantwoordelijkheid nemen voor de taalscholing van arbeidsmigranten en wordt de handhaving op arbeidsmisstanden verscherpt. Samen met gemeenten en andere partijen ontwikkelt het kabinet een afwegingskader voor nieuwe bedrijvigheid, rekening houdend met de impact op arbeidsmigratie, ruimte en energie. Werkgevers krijgen meer verantwoordelijkheid voor het huisvesten van hun arbeidsmigranten.

Het kabinet wil ook de kennismigrantenregeling aanscherpen. Arbeidsmigratie vraagt om internationale samenwerking binnen de Europese Unie en daarbuiten. Het kabinet zet zich in voor eerlijke arbeidsmobiliteit door onder meer de Europese Arbeidsautoriteit te versterken en samen te werken met landen van herkomst rond terugkeer en informatievoorziening.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet heeft een reeks aan maatregelen aangekondigd om misstanden rondom arbeidsmigranten aan te pakken, waarbij gemeenten een cruciale rol spelen. De aanbevelingen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten hebben voor gemeenten organisatorische, financiële en politiek-bestuurlijke impact. Daarnaast wordt er ook van gemeenten verwacht dat zij afwegingen maken bij de vestiging van nieuwe bedrijven, mede in relatie tot de benodigde vraag naar arbeidsmigranten en de huisvesting voor deze mensen.

Deze plannen vereisen nauwe samenwerking op zowel nationaal als internationaal niveau en vragen van gemeenten een intensieve inzet op het gebied van toezicht en handhaving. Gemeenten moeten nauw samenwerken met de Nederlandse Arbeidsinspectie, andere overheidsinstanties en sociale partners. Ze moeten proactief optreden op lokaal niveau, meer coördineren met nationale en internationale instanties, en zich voorbereiden op nieuwe wetgeving en handhavingstaken.

Sociale stabiliteit in samenhang met inzet maatschappelijke onrust

Wat wil het kabinet?
Bij het ministerie van SZW wordt met name ingezet op het behouden van sociale stabiliteit in Nederland. Daarvoor is nodig dat er de komende jaren ingezet wordt op het versterken van de veerkracht en weerbaarheid van de samenleving tegen diverse fenomenen en ontwikkelingen zoals racisme en discriminatie, ongewenste vormen van buitenlandse inmenging en beïnvloeding, polarisatie en radicalisering. Dit vindt plaats door onder meer het ontwikkelen en delen van expertise, het onderhouden van netwerken van stakeholders en het faciliteren van dialoog met deze partijen en door het ontwikkelen en delen van bewezen interventies.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In het OMO wordt er anderzijds nauw samengewerkt tussen de Expertise Unit Sociale Stabiliteit (ESS), onderdeel van het ministerie van SZW en de VNG. Omdat ESS de benodigde kennis en netwerken heeft over en binnen diverse gemeenschappen in Nederland, wordt zij vaak om advies gevraagd door gemeenten om wat meer duiding te kunnen geven bij polariserende onderwerpen of groepen inwoners die tegenover elkaar kunnen komen te staan. Door samen met de VNG in een vroeg stadium van onrust op te trekken, kan dit preventief werken. Hierdoor wordt voorkomen dat bepaalde situaties escaleren en blijft de betreffende gemeente in gesprek met bijvoorbeeld de betreffende sleutelfiguren binnen een gemeenschap. Mocht het

dan alsnog mis gaan, dan zijn er in ieder geval directe lijnen tussen lokale bestuurders en de juiste personen voor een informatie update waardoor een sneller herstel naar stabiliteit mogelijk wordt.

Arbeidsmarkt: werknemerschap als uitgangspunt

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt aan een goed functionerende arbeidsmarkt die werkzekerheid biedt. Het kabinet werkt aan een wetsvoorstel dat meer werkzekerheid biedt aan flexwerkers. Het doel is verder om een gelijker speelveld te creëren op de arbeidsmarkt tussen zelfstandigen en werknemers. Om schijnzelfstandigheid verder te bestrijden gaat het kabinet per 1 januari 2025 het handhavingsmoratorium op schijnzelfstandigheid van de Belastingdienst opheffen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Middels de wetsvoorstellen Verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (Vbar) en Meer zekerheid flexwerkers wordt schijnzelfstandigheid tegengegaan en wordt aan werknemers meer zekerheid geboden. Beide wetsvoorstellen zijn onderdeel van het arbeidsmarktpakket. Het is positief nieuws dat de reeds lopende wetstrajecten omtrent het arbeidsmarktbeleid met name het stimuleren van duurzame arbeidsrelaties en het remmen van de flexibilisering worden voorgezet.
Het opheffen van het handhavingsmoratorium per 1 januari 2025 betekent dat gemeentelijke organisaties goed inzicht moeten krijgen voor hun externe inhuur in de eigen organisatie.

Arbeidsmarkt: krapte oplossen door (meer)werken te stimuleren

Wat wil het kabinet?
Het kabinet stimuleert en wil mensen helpen om (meer) te werken. Om werken aantrekkelijker te maken, zorgt het kabinet dat werken meer gaat lonen. Het kabinet werkt daarnaast een rijksbrede arbeidsmarktagenda uit. De Nederlandse arbeidsmarkt is historisch krap en de verwachting is dat arbeidsmarktkrapte ook in de toekomst een belangrijk aandachtspunt zal zijn.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Ook binnen gemeenten bestaat arbeidsmarktkrapte. Gemeenten hebben dus (op den duur) hopelijk ook baat bij het uit te werken rijksbrede arbeidsmarktagenda. De lessen uit het lopende programma Arbeidsmarktkrapte van de VNG kunnen daarbij ingebracht worden.

Arbo-regelgeving moet zorgen voor minder arbeidsongevallen

Wat wil het kabinet?
Met de Arbovisie 2040 wil het kabinet werken aan het verlagen van het aantal arbeidsongevallen, zieken en doden door werk. Werkgevers moeten meer doen aan preventie. Het kabinet onderzoekt hoe dit het beste kan worden geregeld en kijkt onder andere naar een brede verantwoordelijkheid van opdrachtgevers. In 2025 werkt de overheid verder aan een wijziging van de regelgeving rondom asbest, naar aanleiding van de EU-richtlijn asbest, en andere gevaarlijke stoffen. Ook zet de overheid in op de aanpak van psychosociale arbeidsbelasting, zoals burn-outs, en de aanpak van agressie en geweld. En met het Actieprogramma seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld is er aandacht voor sociale veiligheid op het werk. Het kabinet blijft werken aan de kwaliteit van arbeidsgerelateerde zorg. Onder andere met een subsidie voor het vergroten van de opleidingscapaciteit voor bedrijfsartsen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten krijgen als werkgever te maken met meer nadere arbo-regels en wetgeving. Gezien de fase waarin de wetgeving zich nu bevindt, is het onduidelijk wat dit voor de gemeentelijke werkgever zal betekenen. We volgen verdere ontwikkelingen op de voet. Voor een update, wanneer beschikbaar, kunt u kijken op het Werkgeversforum van de VNG.

Wens voor betere ondersteuning werk en zorgtaken

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil ervoor zorgen dat mensen hun werk en zorgtaken voor kinderen en naasten goed kunnen combineren. Kinderopvang en verlofregelingen bieden hierin ondersteuning. Het verlofstelsel uit de Wet arbeid en zorg is ingewikkeld. Dit kabinet onderzoekt hoe dit stelsel op korte termijn kan worden vereenvoudigd. Op lange termijn is de uitdaging hoe we arbeid en zorg combineren, als steeds meer mensen mantelzorg moeten verlenen. De SER werkt in opdracht van het kabinet aan een advies hierover.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De gemeenten als werkgever krijgen hiermee te maken als de regelgeving concretere vormen aanneemt. De VNG is in afwachting op welke manier de nieuwe regelgeving zal worden ingevuld. Mochten internetconsultaties een onderdeel zijn van de procedure dan sluiten we hierbij aan.

Algoritmen, informatiebeveiliging en privacy

Wat wil het kabinet?
In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat er een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes komt. Ten aanzien van algoritmes hebben zowel UWV als de SVB al verschillende algoritme beschrijvingen gepubliceerd in het algoritmeregister van de rijksoverheid. Ook het Inlichtingenbureau (IB) zet zich hier op in en heeft aangegeven uiterlijk eind 2025 alle impactvolle algoritmes te publiceren. Het moet openbaar en navolgbaar zijn welke gegevens er worden ingezet bij de uitvoering van de sociale zekerheid. Daarnaast wordt de Europese Network and Information Security directive (NIS2-richtlijn) omgezet naar Nederlandse wetgeving. Uit deze richtlijn volgt voor overheden een zorgplicht voor informatieveiligheid en strenge beveiligingsnormen en meldingsvereisten voor incidenten en boetes.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten werken in de keten samen in het stelsel sociale zekerheid. Naast een nadrukkelijke verantwoordelijkheid voor college en raad in keuzes en besluitvorming over de inzet en registratie van hoogrisicovolle algoritmes en AI geldt hierbij ook de zorgplicht, meldplicht en het toezicht van de NIS-2/ cyberbeveiligingswet. Dit vraagt om een versteviging van de rol en taken van de Functionaris Gegevensbescherming(FG) en de Chief Information Security Officer (CISO).

Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) gaat wijzigen

Wat wil het kabinet?
In afwachting van een WIA-beoordeling kunnen mensen een voorschot krijgen op hun WIA-uitkering. Een aanvraag voor een WIA-uitkering kan voor werkenden aangevraagd na 104 weken ziekte. UWV heeft een achterstand op de beoordeling. Er is een tijdelijke maatregel ‘Kwijtschelding voorschotten WIA claimbeoordeling’ zodat betaalde voorschotten door het UWV aan de werknemer worden kwijtgescholden. Deze maatregel is nu verlengd tot eind 2025.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De verlenging van de tijdelijke maatregel is relevant voor werkgevers die eigenrisicodrager Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA) zijn, omdat op dit moment het UWV deze voorschotten verhaalt op de eigenrisicodrager. Het is belangrijk om het werkgeversforum Arbeidszaken in de gaten te houden, omdat dit juridisch nog niet uitgekristalliseerd is.

Toekomst arbeidsongeschiktheidsstelsel

Wat wil het kabinet?
Een meer algemene wens van het kabinet is dat zij de WIA wil verbeteren en vereenvoudigen. In het arbeidsongeschiktheidsstelsel moet bestaanszekerheid en vertrouwen centraal staan. Het kabinet komt met voorstellen voor de uitwerking van het OCTAS-eindrapport. OCTAS is de Onafhankelijke Commissie Toekomst Arbeidsongeschiktheidsstelsel. In 2025 staat een periodieke rapportage op dit thema gepland. Hierin worden de doelmatigheid en doeltreffendheid onderzocht van de verschillende regelingen binnen het stelsel van ziekte en arbeidsongeschikt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De uitvoering van de algemene wens van de overheid voor een verbeterde en simpelere WIA en andere regelingen voor ziekte en arbeidsongeschiktheid is voor alle werkgevers van belang en dus ook de werkgevers in de gemeentelijke sector. Verzuim en arbeidsongeschiktheid is en blijft een grote kostenpost. De VNG is in afwachting op welke manier de nieuwe regelgeving zal worden ingevuld. Mochten internetconsultaties een onderdeel zijn van de procedure dan sluiten we hierbij aan. De VNG volgt deze ontwikkeling .op de voet en zal hier meer duidelijkheid over verstrekken via het werkgeversforum

Extra reservering voor transitievergoeding noodzakelijk

Wat wil het kabinet?
De compensatie voor de transitievergoeding werkgevers met meer dan 25 werknemers vervalt in 2026. Tot op heden ontvangen alle werkgevers de transitievergoeding terug die zij hebben uitbetaald aan medewerkers die uit dienst gaan wegens langdurige arbeidsongeschiktheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor de werkgever in de gemeentelijke sector met meer dan 25 werknemers, betekent dit dat er bij langdurige arbeidsongeschiktheid een extra reservering moet gemaakt worden.

Eerder duidelijkheid over vervanging langdurig zieke werknemer

Wat wil het kabinet?
Het voorstel van het vorige kabinet is om aan kleine en middelgrote werkgevers tegemoetkoming in de reïntegratieverplichting van zieke werknemers. Zo wil de regering dat er eerder duidelijkheid is over vervanging van langdurige zieke werknemer.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Dit voorstel is van belang voor kleine en middelgrote werkgevers binnen de gemeentelijke sector, omdat het positieve gevolgen kan hebben voor de bedrijfsvoering wanneer de reïntegratieverplichtingen wordt gewijzigd. De VNG volgt dit op de voet en zal hier meer duidelijkheid over verstrekken via het werkgeversforum van de VNG

Bezuinigingen op Werkloosheidsuitkering waarschijnlijk

Wat wil het kabinet?
In de miljoenennota geeft het kabinet dat zij willen bezuinigen op de Werkloosheidsuitkering (WW) en de regels willen vereenvoudigen. Er wordt gedacht over het verlengen van de opzegtermijn arbeidsovereenkomst en het verkorten van de WW-duur. Dit moet verder uitgewerkt worden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De overheid, dus ook de gemeenten, zijn eigenrisicodrager WW en dit voornemen heeft daardoor direct gevolgen voor de gemeentelijke sector als werkgever. De ontwikkelingen worden op de voet gevolgd en gecommuniceerd op het werkgeversforum van de VNG.

Banenafspraak voor gemeente als werkgever

Wat wil het kabinet?
De overheid wil de banenafspraak verbeteren, ook voor werkgevers. Het loonkostenvoordeel wordt vereenvoudigd en verbreed per 1 januari 2026. Werknemers hoeven geen doelgroepverklaring meer aan te vragen. Het loonkostenvoordeel wordt structureel gemaakt. De verbreding, van de doelgroep en het beschikbaar stellen van loonkostensubsidie voor WIA, WW en Wajong, wordt uitgesteld naar 1 januari 2027.

Wat betekent het voor gemeenten?
Voor gemeentelijke werkgevers (net als voor andere werkgevers) zijn het verbeteren van het loonkostenvoordeel , bestaande uit de kleine verbreding van de doelgroep en de loonkostensubsidie, stimulerende maatregelen om te faciliteren dat ook gemeentelijke werkgevers hun bijdrage leveren aan de banenafspraak. Het wetsvoorstel Vereenvoudiging Banenafspraak is ingediend en als deze

wordt aangenomen dan betekent dit dat de quotumheffing achteraf vervangen wordt door een toeslag vooraf.

Maatwerkregeling duurzame inzetbaarheid blijft van kracht

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat zoveel mogelijk mensen gezond hun pensioen halen en daarnaast duurzame inzetbaarheid stimuleren zodat mensen zinvol langer aan het werk kunnen blijven. Daarom blijft de maatwerkregeling duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden ook in 2025 van kracht. Samen met de sociale partners gaat het kabinet bespreken hoe dat het beste te kunnen regelen dat mensen ook na 2025 gezond met pensioen kunnen gaan.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De VNG spreekt met de sociale partners hoe ze duurzame inzetbaarheid om mensen gezond en duurzaam inzetbaar te laten werken in de sector.

Nauwlettende monitoring overgang nieuw pensioenstelsel

Wat wil het kabinet?
De komende jaren maken pensioenuitvoerders en sociale partners de overstap naar de nieuwe pensioenregelingen. Deze overgang monitort het kabinet nauwlettend om ervoor te zorgen dat de transitie zorgvuldig verloopt en deelnemers en gepensioneerden eerder kunnen profiteren van pensioenverhogingen met oog voor uitvoerbaarheid voor pensioenuitvoerders.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het ABP is het pensioenfonds voor overheid en onderwijs. Dit is het pensioenfonds waar de meeste werknemers in de gemeentelijke sector pensioen opbouwen. Hoe de pensioenregeling er in het nieuwe pensioenstelsel uit komt te zien en de overgang daarnaartoe wordt bepaald door de sociale partners in de Pensioenkamer. Via de Zelfstandige Publieke Werkgevers (ZPW) is VNG vertegenwoordigd in de Pensioenkamer. De belangrijkste stap voor sociale partners is half juli geformaliseerd doordat alle partijen ingestemd hebben met het zogenaamde ‘transitieplan’ waar alle afspraken in samenkomen. Het is nu aan het ABP-bestuur om tot aanvullende besluitvorming te komen en de opdracht van sociale partners te accepteren. Zowel ABP als sociale partners werken er naartoe om per 1 januari 2027 over te stappen naar de nieuwe pensioenregeling.

Integratie en sociale samenhang (digitaal domein)

Wat wil het kabinet?
Het ministerie van Sociale Zaken en werkgelegenheid heeft de ambitie om de samenleving weerbaar te maken tegen intern en extern conflict. Vanuit de Agenda Veerkrachtige en Weerbare Samenleving worden in enkele tientallen gemeenten veerkracht- en weerbaarheidsinterventies getest en geëvalueerd. Deze interventies richten zich bijvoorbeeld op het versterken van de sociale samenhang of digitale weerbaarheid, op het vergroten van vaardigheden en het kunnen herkennen en interpreteren van desinformatie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten is het van belang, dat de interventies niet alleen gericht zijn op repressie, maar ook op preventie.

11
Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Hervormingsagenda Jeugd

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de inzet in de Hervormingsagenda Jeugd voortzetten en benoemt dit als het kader voor de verbeteringen in de jeugdhulp. In het regeerprogramma legt het kabinet de focus op de volgende onderdelen van de Hervormingsagenda:

1. Het kabinet komt met een wetsvoorstel waarmee ze wil realiseren dat minder kinderen een beroep op de jeugdhulp doen (reikwijdte). Naast inperking wil het kabinet realiseren dat de meest kwetsbare kinderen eerder hulp krijgen.
2. Het kabinet wil inzetten op het versterken van de sociale netwerken in de buurt en het verstevigen van lokale teams.
3. Het kabinet wil samen met gemeenten inzetten op een domeinoverstijgende aanpak, omdat de problemen vaak vragen om oplossingen buiten de individuele jeugdhulp.
4. Het kabinet zet in op uniformering van regels voor specialistische jeugdhulp en legt in een Algemene Maatregel van Bestuur vast welke specialistische jeugdhulp beschikbaar moet zijn.
5. Het kabinet zet in op het voorkomen van uithuisplaatsingen en als dit toch nodig is om te komen tot liefdevolle zorg zo thuis mogelijk. De gesloten jeugdhulp wordt zo snel mogelijk afgebouwd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met deze inzet bevestigt het kabinet de afspraken tussen gemeenten, sector en rijksoverheid zoals eerder gemaakt in de Hervormingsagenda Jeugd. Het is positief dat de rijksoverheid hiermee inhoudelijke continuïteit biedt op dit onderwerp. Dit betekent dat gemeenten verder kunnen werken aan de benodigde verandering. Met name op het gebied van lokale teams en het domeinoverstijgend werken vraagt dit ook een grote bijdrage van gemeenten. Hiervoor kunnen gemeenten het vastgestelde richtinggevend kader als bestuurlijk richtsnoer gebruiken.

Met het onderstrepen van de Hervormingsagenda blijven ook de financiële afspraken tussen rijk en VNG overeind. Dit is cruciaal omdat we begin 2025 een zwaarwegende uitspraak van de deskundigencommissie Jeugd verwachten over de interbestuurlijke en financiële kaders en compensatie voor meeruitgaven. Voor gemeenten is dit essentieel, gezien de huidige tekorten en de extra bezuiniging tot €1 miljard die eerder is ingeboekt per 1 januari 2026.

Toekomstscenario Kind en gezinsbescherming

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil werken aan het terugdringen van het aantal uithuisplaatsingen en verbeteren van de samenwerking rondom veiligheid van gezinnen en het aansluiten van jeugdhulp, jeugdbescherming en lokale teams. In het programma Toekomstscenario Kind- en gezinsbescherming wordt hieraan gewerkt. In de begrotingen van de ministeries VWS en JenV staat dit verder uitgewerkt. Ook staat er benoemt dat het kabinet met het programma wil werken aan een vereenvoudiging en wil bijdragen aan meer rechtsbescherming.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet steunt met deze inzet woordelijk de inspanningen van gemeenten om in lijn met het Toekomstscenario te werken, onder andere in de verschillende proeftuinen. Tegelijkertijd is dit niet expliciet opgenomen in het regeerprogramma en is er nog geen keuze gemaakt over de wettelijke inrichting van de jeugd- en gezinsbescherming en zijn er geen middelen gereserveerd voor de noodzakelijke transformatie. Wij zetten ons als medeopdrachtgever maximaal in om het kabinet te manen om spoedig tot besluitvorming over te gaan.

Integrale samenwerking Sociaal domein ten behoeve van kwetsbare jeugd

Wat wil het kabinet?
Het kabinet meldt in de begroting van VWS dat de ministeries van VWS, OCW, SZW, JenV en BZK de komende kabinetsperiode werken aan een integrale, interdepartementale aanpak: met één gezamenlijke opdracht en monitoring, en bij voorkeur ontschotte bekostiging. Dit start met de focus op de impact die armoede binnen het gezin heeft op de ontwikkeling van kinderen, in lijn met de EU kindergarantie. Met een samenhangende, integrale inzet op het gebied van bestaanszekerheid, kansengelijkheid, gezond leven en veiligheid wil het kabinet inzetten om deze hardnekkige problematiek bij de bron aan te pakken. Inclusief preventiemaatregelen om te voorkomen dat jongeren in de georganiseerde criminaliteit terecht komen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief dat het kabinet wil bijdragen aan een domeinoverstijgende, ontschotte aanpak waarin de vragen van de inwoners centraal staan. Starten bij bestaanszekerheid, en in het bijzonder kinderarmoede, is positief. Deze insteek zal in de komende periode verder door het kabinet moeten worden uitgewerkt om te zien wat dit voor inwoners (en voor gemeenten) betekent.

Aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

Wat wil het kabinet?
Het kabinet heeft de ambitie de aanpak van eergerelateerd geweld te versterken. Binnen de bestaande financiële kaders worden ook andere schadelijke praktijken zoals huwelijksdwang en vrouwelijke genitale verminking aangepakt. Het kabinet draagt in 2025 wederom bij aan het 'Nationaal actieplan seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag', het programma 'Samen tegen mensenhandel' en het plan van aanpak 'Stop femicide'.

Ook de aanpak van seksueel kindermisbruik wordt binnen bestaande financiële kaders geïntensiveerd. Er wordt ingezet op nieuwe en effectievere EU-regelgeving ter voorkoming en bestrijding van seksueel misbruik van kinderen. Verder worden activiteiten in samenhang met de aanpak van huiselijk geweld uitgevoerd, zoals het verbeteren van het Tijdelijk huisverbod. Tot slot lezen we dat de departementen VWS, JenV, SZW en OCW in 2025 samen werken aan de doorontwikkeling van specifieke onderdelen om huiselijk geweld en kindermishandeling te bestrijden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De begrotingen van de betrokken departementen doen geen uitspraken over de rol van gemeenten bij deze initiatieven. Dat verschillende ministeries met dit thema aan de slag gaan, maakt het voor gemeenten niet makkelijker om tot een coherente aanpak te komen. Afgaande op de VWS-begroting, lijkt het alsof de specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling wordt gekort conform aankondigingen van het kabinet. Dit terwijl deze spuk-middelen op dit moment een aantal voorzieningen financieren in de aanpak van deze schadelijke praktijken. Dit maakt het voor gemeenten lastig om bij te blijven dragen aan de door het rijk geformuleerde ambities.

Toekomstbestendige Wmo

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet het houdbaarheidstraject Wmo voort inclusief de afspraak om voor de Wmo tot een nieuwe bekostigingssystematiek te komen. Vooruitlopend op de invoering van de nieuwe bekostiging is een jaarlijkse reeks van 75 miljoen, oplopend tot 300 miljoen per 2025 toegevoegd aan het Gemeente Fonds. Hiermee volgt het Kabinet de afspraak uit het BOFv om gemeenten tegemoet te komen in de hogere stijging van zorgkosten (vergrijzing) in relatie tot de ingevoerde BBP-systematiek in het gemeentefonds. Verder zet het kabinet de invoering van de inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo (beoogde invoering per 01-01-2026) voort.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het houdbaarheidsonderzoek dient een goede basis te vormen voor een gedeeld beeld over de (toekomst van de) Wmo 2015 op basis van een gezamenlijke feitenanalyse. De verwachting is dat het houdbaarheidsonderzoek medio 2025 wordt afgerond. De tegemoetkoming in de stijgende uitgaven Wmo

dragen bij aan de beheersing van de Wmo, in afwachting van keuzes die volgen uit het houdbaarheidsonderzoek Wmo.

Wonen met Zorg

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zal het voortouw nemen tot een hoofdlijnenakkoord voor de ouderenzorg. Hierin zijn het afwenden van de onbeheersbare arbeidsmarkttekorten en (daarmee) de financiële houdbaarheid hoofddoelstellingen. Er wordt prioriteit gelegd bij halvering van de administratieve lasten in 2030, innovaties, technologie en het aantrekkelijk maken van werken in de zorg. Zorgwetten worden beter op elkaar afgestemd. Daar waar doorrekeningen aantonen dat het efficiënter en goedkoper kan, worden ze samengevoegd.

Op het onderdeel huisvesting voor ouderen wordt het bestaande beleid voor bouw van geclusterde woonvoorzieningen (in totaal 290.000 woningen voor ouderen) doorgezet. Verder wordt in 2025 bezien hoe de investering van € 600 miljoen vanaf 2027 voor betere ouderenzorg voor bijvoorbeeld zorg- en verpleegplekken kan worden ingezet. Daarnaast is er de stimuleringsregeling wonen en zorg 2024 die helpt bewonersinitiatieven en sociale ondernemers bij de financiering van woonvormen voor ouderen. Als gevolg van het wetsvoorstel versterking regie op volkshuisvesting zijn er ten aanzien van ondersteuning en zorg aanvullende werkzaamheden voor gemeenten. Het wetsvoorstel heeft éénmalige (2025) en structurele (vanaf 2026) financiële gevolgen voor het opstellen van de Wmo-beleidsplannen. Hiervoor is in 2025 € 9,8 miljoen beschikbaar en vanaf 2026 gaat het om structureel € 3 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Van gemeenten wordt verwacht dat ze onverkort doorwerken aan woonzorganalyses en de woonzorgvisies (volkshuisvestelijke programma's) met bouwambities voor woningen voor kwetsbare groepen, zorggeschikte- en geclusterde woningen voor ouderen en nultredewoningen die toegankelijk zijn voor ouderen. Voor de Wmo geldt dat gemeenten in hun Wmo-beleidsplan aandacht moeten besteden aan het inkopen van de zorg en ondersteuning die hoort bij de woonopgave voor aandachtsgroepen en ouderen, zoals vastgelegd in het gemeentelijke volkshuisvestings-programma. Bij de inkoop Wmo kunnen gemeenten biidragen aan verminderen van administratieve lasten en invoering van technologie en digitale hulpmiddelen.

In de begroting 2025 zijn opnieuw middelen voor de Stimuleringsregelingen Zorggeschikte Woningen en Ontmoetingsruimte voor ouderen opgenomen. Over de Stimuleringsregeling Wonen en Zorg (ter ondersteuning van kleine particuliere woonzorginitiatieven tijdens de opstartfase) wordt eind dit jaar nog een besluit genomen.

De investering van € 600 miljoen voor betere ouderenzorg lijkt ingezet te gaan worden voor zorg-/verpleegplekken. Mogelijk wordt hierdoor toch weer (enige) uitbreiding van intramurale verpleeghuiscapaciteit mogelijk (het vorige kabinet besloot om de capaciteit te bevriezen). Gezien de wachtlijsten voor verpleeghuizen en moeilijke voortgang in de bouw van zorggeschikte- en geclusterde ouderenwoningen zou dit voor gemeenten een welkome ontwikkeling zijn.

Aanpak Dakloosheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet gaat door met de intensivering van de aanpak van dakloosheid. Het doel is om in 2030 dakloosheid te beëindigen. Vanaf 2022 zijn er extra structurele middelen beschikbaar gesteld voor de aanpak van dakloosheid. Een deel daarvan, namelijk € 55 miljoen, is vanaf 2024 structureel toegevoegd aan het gemeentefonds. Een ander deel, namelijk € 7 miljoen, is in 2025 opnieuw bestemd voor pilots in zes gemeenten, waarin dakloze EU-migranten worden geholpen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten werken volop mee aan de aanpak van dakloosheid. Tegelijk stellen we vast dat de druk op voorzieningen, zoals de maatschappelijke opvang, ondanks alle inspanningen groot blijft. Oorzaak ligt vooral in de wooncrisis, in combinatie met de toename van het aantal dakloze EU-migranten. Het intrekken van de

spreidingswet en het sluiten van de Landelijke Vreemdelingen Voorzieningen (LVV) zal naar verwachting zorgen voor nog meer dakloze mensen op straat en mogelijk in de opvang.

Opvolger Integraal Zorgakkoord

Wat wil het kabinet?
Het bestaande Integraal Zorgakkoord (IZA) wordt verbreed, geïntensiveerd en geconcretiseerd in een aanvullend zorg en welzijnsakkoord tot en met 2028. Gelijkwaardigere toegang tot zorg en welzijn en het afwenden van het arbeidsmarkttekort staan daarin centraal, ondersteund door de huidige beweging in het IZA om het medisch zorglandschap naar de voorkant te versterken. Dit zal het Kabinet verder concretiseren. Er is zowel in het regeerprogramma als in de rijksbegroting veel aandacht voor de curatieve zorg en het versterken van het zorglandschap. De rol van gemeenten en het sociaal domein komt nauwelijks terug. Wel wil het kabinet de met het IZA ingezette beweging van zorg naar gezondheid voortzetten. Onduidelijk is of en hoe er bij de concretisering een relatie wordt gelegd met het huidige Gezond en Actief Leven Akkoord waar voor gemeenten een belangrijke preventieopdracht in zit. De transformatiemiddelen IZA in 2025 en 2026 blijven beschikbaar in 2027 en 2028. De onderbesteding in 2024 wordt eenmalig meegenomen naar 2025.

Het kabinet zet in op het behoud van streekziekenhuizen, ondersteund door de grote ziekenhuizen zodat de streekziekenhuizen goede zorg kunnen leveren en operaties van meer eenvoudigere aard blijven uitvoeren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Er is een blijvende onduidelijkheid over de financiële positie van gemeenten en in hoeverre zij in staat worden gesteld om extra inzet te plegen op preventie en gezondheidsbevordering. Als deze transformatie niet slaagt dan heeft dat nadelige gevolgen voor de houdbaarheid van het gehele stelsel van zorg en ondersteuning, en daarmee voor de gezondheid van inwoners en de kwaliteit van de dienstverlening. Doordat de transformatiemiddelen blijven en de onderbesteding mee mag naar volgend jaar, kunnen de plannen van gemeenten die nog wachten op goedkeuring worden uitgevoerd en kunnen gemeenten ook meer plannen indienen.

Het behoud van de streekziekenhuizen sluit aan op Elke Regio Telt! en de eerdere moties op onze ALV hierover. De aandacht voor de verschillen tussen de regio's en het belang van een gelijkwaardige toegang tot noodzakelijke zorg en ondersteuning ongeacht waar je woont vinden wij positief. Wel voegen wij er graag aan toe een gelijke kans om gezond te leven en op te groeien.

Publieke Gezondheid en preventie

Wat wil het kabinet?
In het regeerprogramma is er aandacht voor health in all policies. Dit is vanuit de wetenschap dat gezondheid van inwoners wordt bepaald door een complex aan factoren die grotendeels buiten de zorg liggen. Hierbij heeft het kabinet veel aandacht voor jeugd en jongeren. Het kabinet stelt terecht dat overheden hier samen in moeten optrekken, met een belangrijke regierol voor haarzelf.

Het kabinet wil met zorgpartijen een preventiestrategie uitwerken en komen met een investeringsmodel voor preventie. Zij wil ook met gemeenten afspraken maken over de inzet van effectief bewezen interventies zoals Kansrijke Start, valpreventie en bevorderen seksuele gezondheid.

Het kabinet wil voor de uitvoering van de aangenomen Initiatiefwet suïcidepreventie structureel €16 miljoen vrijmaken voor hogere kosten die gepaard gaan met de invoering die is beoogd per 1 juli 2025. Het is onduidelijk of dit bedrag voor gemeenten is of ook voor de instandhouding van het landelijk telefoonnummer.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De ambities van het kabinet ten aanzien van health in all policies dragen bij aan het opgroeien van een gezonde generatie en waarderen we positief.
In de Miljoenennota zien we toch dat de ambities van het kabinet gepaard gaan met een halvering na 2025 van de middelen die nu op de rijksbegroting beschikbaar zijn voor de uitvoering van het Gezond en Actief

Leven Akkoord, en ook voor de budgetten die het rijk uitgeeft aan gezondheidsbeleid, gezondheidsbevordering en ziektepreventie. Dit vraagt om duidelijke keuzes, waarover we in gesprek gaan met het rijk.

We gaan er van uit dat gemeenten en het sociaal domein worden betrokken bij de plannen en modellen voor preventie, mede gelet op de voortzetting van de beweging die het Integraal Zorgakkoord voorstaat. Investeringsmodel lezen wij dan ook als een verschuiving van middelen van zorg naar preventie, gelijk aan die beweging.

In afwachting van een uitvoeringstoets op de initiatiefwet Suïcidepreventie is op dit moment nog onduidelijk of het door het kabinet genoemde bedrag voor invoeringskosten voldoende is om de wet door gemeenten uit te laten voeren. In aanloop naar invoeringsdatum is er nog ruimte om de resultaten van de uitvoeringstoets te betrekken bij het definitieve wetsvoorstel, daarover zijn we met het rijk in gesprek. Voor gemeenten is in 2025 €4,5 miljoen beschikbaar en vanaf 2026 structureel €10 miljoen.

Gelijkwaardige toegang tot zorg

Wat wil het kabinet?
Het kabinet verlaagt het eigen risico per 2027 en verwacht daardoor een grotere instroom naar medisch specialistische zorg en wachtlijsten. Daarom wordt ingezet op versterking van triage. Tot 2027 compenseert het kabinet inwoners met lagere inkomens via een tegemoetkomingscombinatie van zorgtoeslag en inkomensbelasting. De subsidieregeling medisch noodzakelijke zorg aan onverzekerden wordt voortgezet, evenals de regeling voor de meerkosten die gemeenten maken ten behoeve van zorg in de Wmo, Jeugdwet en Wet publieke gezondheid voor Oekraïense ontheemden. Voor 2025 is voor de regeling €28 miljoen begroot.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is onduidelijk wat precies wordt bedoeld met versterking via triage. De relatie met het bieden van ondersteuning en hulp vanuit het sociaal domein wordt hierbij niet genoemd. Een grotere instroom in de zorg en groeiende wachtlijsten kunnen ook leiden tot meer instroom in het sociaal domein door afschuiving wanneer de zorg vastloopt.

Het voortzetten van de regelingen is terecht. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de zorg en ondersteuning voor Oekraïense ontheemden vanuit de Wmo, de Jeugdwet, en de Wet publieke gezondheid.

Domein overstijgend samenwerken

Wat wil het kabinet?
De wettelijke basis voor het uitkeren van de middelen voor domeinoverstijgend samenwerken (DOS) via het Wlz-kader is nog niet gereed. De middelen voor DOS worden in 2025 wederom via een spuk uitgegeven. Hiervoor vindt een overheveling plaats van het Wlz-kader naar de begroting van VWS.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit wederom administratieve lasten voor het aanvragen van de specifieke uitkering. Terwijl de verantwoordelijkheid voor de financiering van de betreffende activiteiten eigenlijk bij het zorgkantoor hoort te liggen. Gemeenten bepleiten om het uitstel van de wetswijziging te benutten om meteen in lijn met de bedoeling van deze wetswijziging een gelijke mogelijkheid in de Zorgverzekeringswet te creëren. Met een meer afdwingbare inspanningsverplichting voor zorgkantoren en zorgverzekeraars van domeinoverstijgende samenwerking en financiering.

Rijksvaccinatieprogramma

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil aan de slag met het verhogen van de toegankelijkheid van het vaccinatieprogramma, inclusief ruimte voor maatwerk in gebieden waar de vaccinatiegraad achterblijft. Dit is goed nieuws, omdat het aansluit bij de oproep om naar een fijnmaziger vaccinatieprogramma toe te werken op de recente ALV (motie Veenendaal).

Daarnaast heeft de Gezondheidsraad geadviseerd om kinderen vanuit het rijksvaccinatieprogramma te vaccineren voor het RS-virus. In 2025 wordt deze vaccinatie voor kinderen opgenomen in het rijksvaccinatieprogramma. Dit wordt nog voorbereid met het RIVM.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten onderschrijven de noodzaak om in te zetten op een verhoging van de vaccinatiegraad in gebieden waar deze achterblijft. Een intensivering van de aanpakt vraagt ook landelijk om passende voorwaarden. Hierover gaan we verder in gesprek met het rijk.

Pandemische Paraatheid

Wat wil het kabinet?
In het hoofdlijnenakkoord is een verlaging afgesproken van de intensiveringen publieke gezondheid oplopend naar structureel € 300 miljoen. Voor 2025 is deze ombuiging van € 50 miljoen beleidsmatig ingevuld door onder andere de spuk voor de GGD voor pandemische paraatheid te verlagen en de inzet op kennis, innovatie en versterking te verminderen. Voor 2026 en verder is deze korting taakstellend ingeboekt op de betreffende instrumenten

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet bereidt zich voor op actuele en toekomstige dreigingen die een grote impact op de maatschappij en het zorgsysteem (publieke gezondheid, curatieve en langdurige zorg) kunnen hebben. Daarbij wordt ook gekeken naar de geleerde lessen van COVID-19. Het is nog onduidelijk hoe het kabinet daarbij de positie GGD'en en gemeenten ziet.

Afwenden onbeheersbaar arbeidsmarkttekort

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil het arbeidsmarkttekort in de zorg aanpakken door inzet op het halveren van administratietijd in 2030 (zorg én welzijn). Zij zetten hiervoor de aanpak via al aangestelde gezanten (IZA) voort.
Verder wil het kabinet nadrukkelijk sturen op de juiste inzet van zorgpersoneel door invoering van arbitrage tussen zorgwetten. De bedoeling hiervan is om op die manier een keuze te kunnen maken voor een oplossing met de minste beslag op personele inzet.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten werken al aan administratieve lastenverlichting via het ketenbureau i-sociaal domein, onder andere door invoering van de contractstandaarden Jeugd. De contractstandaarden Wmo worden voor goedkeuring voorgelegd aan de Najaars ALV van dit jaar. Bekeken wordt óf en hoe aansluiting op deze aanpak kan bijdragen aan het verminderen van administratieve lasten in het sociaal domein.
Het is nog onduidelijk wat het kabinet precies beoogt met arbitrage tussen zorgwetten. Voor gemeenten is van belang dat passende zorg, en onafhankelijke beoordeling daartoe, uitgangspunt blijft bij toewijzing van zorg vanuit Wlz, Zvw, Wmo of Jeugdwet.

Stichting Informatieknooppunt zorgfraude en Waarschuwingsregister

Wat wil het kabinet?
In 2023 is de Wet bevorderen samenwerking en rechtmatige zorg (Wbsrz; Stb 2023, 285) aangenomen. Met deze wet worden de mogelijkheden tot samenwerking en het uitwisselen van gegevens ten behoeve van bestrijding van fraude in de zorg vereenvoudigd, verbeterd en uitgebreid. Een onderdeel van de Wbsrz is een grondslag voor betrokken instanties om met het Informatieknooppunt zorgfraude (IKZ) gegevens uit te wisselen ter verrijking van signalen van zorgfraude. Het IKZ krijgt in dit kader twee wettelijke taken ondersteunend aan instanties in de zorgketen. Het gaat om de taak tot verrijking van signalen van fraude in de zorg en het signaleren van trends en het ontwikkelen van beleidsinformatie met betrekking tot fraude in de zorg. De stichting IKZ zal deze taken gaan uitvoeren en wordt als onderdeel van de implementatie van de wet. De stichting IKZ komt in de plaats van het huidige samenwerkingsverband IKZ.
Een ander onderdeel van de Wbsrz betreft de regeling Waarschuwingsregister. Deze is momenteel voorgehangen bij de Tweede Kamer ligt voor bij het parlement met beoogde ingangsdatum 1 januari 2025.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De gemeenten staan positief tegenover de voorgenomen ontwikkelingen over de Stichting IKZ. Vanuit de VNG en Zorgverzekeraars Nederland ligt er een kritische uitvoeringstoets over het Waarschuwingsregister. De uitvoeringslast voor gemeenten van het instrument weegt niet op tegen de waarde van het instrument voor de bestrijding van zorgfraude. We hebben een gesprek met het rijk aangevraagd om de invoeringsdatum uit te stellen.

Mentale gezondheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet constateert dat de uitgaven aan zorg en ondersteuning voor mensen met mentale klachten en psychische aandoeningen de afgelopen jaren zijn toegenomen. Deze uitgaven groeien naar verwachting. De personele, financiële en maatschappelijke houdbaarheid van de ondersteuning en zorg staat hierdoor onder druk. Tegelijkertijd heeft een slechte mentale gezondheid effect op andere delen van de maatschappij. Investeringen in mentale gezondheid kunnen daardoor voor positieve maatschappelijke opbrengsten zorgen.

Het kabinet presenteert daarom in 2025 een werkagenda mentale gezondheid en ggz, met een samenhangende aanpak, van preventie tot zorg. De aanpak van wachtlijsten en de toegankelijkheid van cruciale zorg voor mensen met een ernstige, meervoudige psychiatrische aandoening, waar in het Integraal Zorgakkoord afspraken over zijn gemaakt, maken hier onderdeel van uit. Voor de ggz komt in 2025 en 2026 – net als voor 2023 en 2024 – jaarlijks € 30 miljoen extra beschikbaar voor de aanpak van wachtlijsten. Het voornemen is om de wet integrale suïcidepreventie in 2025 in werking te laten treden en te starten met implementatie. Daarnaast zet het kabinet in op een landelijk dekkend netwerk van laagdrempelige steunpunten en het opzetten van mentale gezondheidsnetwerken, waarbij door professionals uit de ggz en het sociaal domein verkennende gesprekken worden gevoerd. Daartoe start per 1 januari 2025 een vierjarig experiment zodat zorgverleners de kosten van het verkennende gesprek apart kunnen declareren. Tot slot werkt het kabinet in 2025 samen met andere departementen verder aan de aanpak voor mensen met verward of onbegrepen gedrag.

Het kabinet past in 2025 wederom niet de gebruikelijke volume-indexatie toe in de uitkering die gemeenten krijgen voor beschermd wonen. Hiervoor wordt in 2025 (en jaren daana) slechts € 14 miljoen begroot.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten hebben een belangrijke rol op het vlak van de preventie van mentale gezondheidsklachten, maar ook in het bieden van zorg en ondersteuning aan mensen met (soms ernstige en langdurige) psychische kwetsbaarheid. Het rijk en partners verwachten op dat gebied ook veel van gemeenten in bijvoorbeeld het faciliteren van laagdrempelige steunpunten, het realiseren van maatschappelijke opvang en beschermd wonen of suïcide preventie. Het is daarom belangrijk dat gemeenten hun eigen rol en positie helder hebben in relatie tot samenwerkingspartners en nieuwe ontwikkelingen en plannen van het kabinet. Sommige plannen hebben ook invloed op de uitvoering van gemeenten. Het is voor gemeenten belangrijk dat die uitvoering aandacht krijgt in de plannen.

Gemeenten ervaren grote druk op de houdbaarheid van de Wmo, ook op het gebied van het realiseren van voldoende passend (woon) aanbod voor inwoners met (complexe) psychische problematiek. Het niet toekennen van de volume-indexatie beschermd wonen helpt daar niet bij. Gemeenten willen tegelijkertijd graag een lange termijn agenda waarin de focus ligt op het realiseren van een goed en houdbaar stelsel om mensen met een langdurige psychische kwetsbaarheid van passende zorg en ondersteuning te voorzien. De werkagenda mentale gezondheid en ggz kan daarbij helpend zijn. De aanpak van wachtlijsten in de ggz is voor gemeenten zeer relevant, omdat een goede behandeling een preventieve werking kan hebben op klachten die mensen ervaren en de zorg ondersteuning die zij nodig hebben vanuit gemeenten kan verminderen of kan versterken.

Doe onbeperkt mee/coördinatie implementatie VN-verdrag handicap

Wat wil het kabinet?
De aanpak Doe onbeperkt mee, wordt voortgezet door het ministerie van VWS in samenwerking met ervaringsdeskundigen, gemeenten, inhoudelijk betrokken ministeries en overige maatschappelijke partners

bij de implementatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (hierna: VN-verdrag handicap). In 2024 is hiertoe in de Ministerraad de Nationale strategie voor het VN-verdrag handicap tot en met 2040 vastgesteld. De Nationale strategie is omgezet in de meerjarige werkagenda. In 2025 wordt dit proces afgerond en wordt een besluit genomen over de uitvoering van de werkagenda. Werkende elementen zoals toegankelijkheid openbaar vervoer, inclusief onderwijs en de lokale inclusie agenda's van gemeenten, worden in deze meerjarige werkagenda meegenomen. Dit doen we in samenwerking met de Alliantie op de bevordering van ervaringsdeskundigheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Van alle gemeenten wordt verwacht dat zij een Lokale Inclusie Agenda vaststellen en uitvoeren, hiervoor kunnen ze in 2025 nog via een landelijk ondersteuningsprogramma vanuit VNG worden ondersteund.

12
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Algemeen

- De hoofdstukken en onderwerpen in het hoofdlijnenakkoord stonden vrij los van elkaar. Wij zijn blij te zien dat er nu meer aandacht is voor ruimtelijke ordening, een integrale gebiedsgerichte aanpak, en het bijbehorende instrumentarium van de Omgevingswet. Voor gemeenten is het van essentieel belang dat de uitvoerbaarheid en juridische houdbaarheid van de totale aanpak in balans zijn in alle domeinen. Daarbij vragen we gemeenten om te werken in de geest van de Omgevingswet en ervoor te zorgen dat voldoende kennis per vakgebied wordt gewaarborgd.
- Daarnaast zien we dat het kabinet keuzes wil maken over de schaarse ruimte die van nationaal belang is. Het is hierbij belangrijk dat kabinet en gemeenten afstemming zoeken.

Bouw van meer passende en betaalbare woningen

Wat wil het kabinet?
Er komen 100.000 nieuwe woningen per jaar, overal in het land. Twee derde hiervan betreft betaalbare woningen, waarvan 30% sociale huur. Het kabinet wil meer mogelijkheden bieden voor regionale differentiatie in het bouwprogramma. De bouwopgave voor specifieke doelgroepen wordt nog nader uitgewerkt, maar tot en met 2030 moeten er in ieder geval 290.000 geschikte woningen voor ouderen komen. Om deze doelen te bereiken gaat het rijk dwingende afspraken met provincies en gemeenten maken en worden nieuwe grootschalige woningbouwlocaties aangewezen.

Om de grond betaalbaar te houden gaat het kabinet drie instrumenten uitwerken:
- planbatenheffing;
- belasting op onbebouwde grond;
- rijksgrondfaciliteit.

De woningbouw wordt versneld door betere planning, industriële bouw, digitalisering en capaciteitsversterking. Belemmeringen worden verminderd door geen nieuwe duurzaamheidseisen in bouwregelgeving op te nemen. Er komt een programma om tegenstrijdige en overbodige regelgeving te schrappen. Dat gaat niet alleen over bouwregelgeving, maar ook over milieuaspecten, prioritering en het stimuleren van innovatie.

De komende vijf jaren is jaarlijks 1 miljard beschikbaar voor subsidiëring van woningbouw. Een belangrijke verandering is dat er een realisatiestimulans komt in de vorm van een subsidie per opgeleverde betaalbare woning. Bovenop de realisatiestimulans zijn extra bijdragen mogelijk voor zorggeschikte en geclusterde woonvormen. Een deel van het budget wordt besteed aan grootschalige woningbouwlocaties, kwetsbare wijken en gebieden, en complexe gebiedsontwikkelingen (hier was tot nu toe de woningbouwimpuls voor beschikbaar). Een deel van het geld gaat naar fiscale maatregelen om de bouw van huurwoningen te bevorderen. Daarnaast is 500 miljoen per jaar (2,5 miljard in 5 jaar) beschikbaar voor het ontsluiten van woningbouwlocaties.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In de Wet Versterking regie op de volkshuisvesting, die ter behandeling bij de Tweede Kamer ligt, worden de sturingsinstrumenten verder vastgelegd. Gemeenten moeten hun woonvisie omzetten in volkshuisvestingsprogramma's. De woondeals tussen rijk, provincies en regio's worden komend jaar herijkt. Gemeenten mogen rekenen op een strakkere sturing vanuit het rijk en de provincies. Het is dus zaak voor gemeenten om hun eigen woningbouwplanning op orde te hebben.

Gemeenten met een forse bouwopgave adviseren we om waar nodig een actief grondbeleid te voeren. Het zal nog wel even duren voordat de aangekondigde nieuwe instrumenten er zijn. Met name de rijksgrondfaciliteit is interessant: het rijk kan dan participeren in grondaankopen, zodat de risico's niet volledig bij de gemeente terechtkomen.

Verder wil het rijk af van aanvullende eisen aan woningbouw door gemeenten. Dat betekent dat het Besluit bouwwerken leefomgeving de enige grondslag is voor bouwtechnische eisen (waaronder duurzaamheid).

Daarnaast worden rijkssubsidies voor veel projecten eenvoudiger beschikbaar gesteld, door de koppeling aan opgeleverde woningen. Nog niet duidelijk is op welk moment deze aan gemeenten worden uitbetaald. Naast fiscale maatregelen zijn er andere bestemmingen, die mogelijk door de 5 miljard gedekt gaan worden, ten koste van financiering publieke onrendabele toppen.

Beter benutten van bestaande gebouwen en verbeteren van de leefbaarheid in wijken en dorpen

Wat wil het kabinet?
Dit kabinet geeft meer aandacht dan het vorige aan het beter benutten van bestaande gebouwen, onder meer door aanpak van leegstand, ombouw naar woningen, optoppen en splitsen van woningen, woningdelen en permanente bewoning van recreatiewoningen. Het kabinet gaat verder met de Wet Versterking regie op de volkshuisvesting. Deze leidt tot veranderingen in het toewijzingsbeleid doordat een aantal aandachtsgroepen vanuit de wet urgent worden. Elders in deze ledenbrief gaan wij in op het vervallen van de voorrang voor statushouders.

Er komt een doelgroepencontract voor verhuur aan arbeidsmigranten, wat betekent dat zij tijdelijke contracten voor huisvesting krijgen. En er wordt gewerkt aan regels om hospitaverhuur aantrekkelijker te maken. Voor de aanpak van kwetsbare wijken wordt de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (Rotterdamwet) verbreed.

Om de betaalbaarheid van het wonen in de hand te houden is er jaarlijks 500 miljoen extra beschikbaar voor huurtoeslag. Om de woonlasten te beperken wordt de OZB gemaximeerd. Voor het beter benutten van bestaande bouw zijn geen aparte middelen gereserveerd (afgezien van die van de realisatiestimulans voor nieuwe woningen).

Wat betekent dit voor gemeenten?
Zodra de Wet Versterking regie op de volkshuisvesting in werking treedt, moeten alle gemeenten een huisvestingsverordening vaststellen, waarin me name de urgentieverlening aan een aantal doelgroepen goed geregeld moet zijn. Ook moet eventuele voorrang voor statushouders worden geschrapt.
In het nieuw op te stellen volkshuisvestingsprogramma wordt speciale aandacht gevraagd voor het beter benutten van de bestaande voorraad en de aanpak van leegstand.

Met welke voorstellen voor maximering van de OZB het kabinet komt is nog onduidelijk, alsook de gevolgen hiervan voor gemeenten.

Gebiedsgerichte keuzes

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil verder met de Nota Ruimte. Hierin worden integrale gebiedsgerichte keuzes gemaakt voor nu en in de toekomst. De (coördinerende) Minister van VRO werkt met de provincies en regio's toe naar regionale investeringsagenda's in vervolg op en in samenhang met de NOVEX-aanpak en de Regio Deals, maar dan ook voor alle regio's.

VRO en BZK werken vanuit de ruimtelijke regierol samen met de andere departementen aan het verbeteren van de gebiedsgerichte aanpak om verkokering te reduceren en oog te hebben voor alle regio's. Nationaal beleid wordt getoetst aan de regionale praktijk. Het kabinet kijkt daarbij kritisch naar de rol van het rijk in samenwerking met de regio's. Het kabinet hanteert daarbij het uitgangspunt 'Elke regio telt'.
Wat betekent dit voor de gemeenten?
Het kabinet heeft nog geen richting gekozen als het gaat over de inrichting van de schaarse ruimte, maar

heeft wel oog voor krachten en kansen in iedere regio. Het is voor gemeenten van waarde dat zij zich regionaal positioneren en hun ruimtelijke ambities onderdeel zijn van een regionale agenda. Gemeenten doen er goed aan om zelf scherp te hebben welke integrale (structurerende) keuzes zij in hun ruimtelijke opgaven maken en wat zij daarbij van medeoverheden zoals provincies verwachten.

Funderingen

Wat wil het kabinet?
Er komt 56 miljoen beschikbaar voor aanpak funderingsschade, verdeeld over de jaren 2025 tot en met 2028. Dit komt neer op 14 miljoen per jaar vanaf 2025. Dit budget is onder meer bedoeld voor een landelijk informatiepunt en verbetering van informatievoorziening.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten hebben er vanuit leefbaarheid en beheer van openbare ruimte belang bij dat funderingsproblemen actief worden aangepakt. Informatievoorziening is hierin een belangrijk stap. Er is echter meer geld nodig voor een gemeentelijk handelingsperspectief voor goed beheer van de openbare ruimte en de leefbaarheid in wijken.

Huisvesting statushouders

Wat wil het kabinet?
Om de druk op de woningmarkt te verlichten, wil het kabinet een verbod op de voorrang van statushouders bij de toewijzing van sociale huurwoningen. Daartoe wordt de Huisvestingswet 2014 aangepast.

Het kabinet zegt gemeenten te blijven ondersteunen bij het invullen van de geldende taakstelling, onder meer door extra tijdelijke woonvormen te stimuleren, door in te zetten op onder meer woningdelen en door het beschikbaar stellen van subsidies zoals de regeling grote gezinnen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De druk op de woningmarkt is groot. Voor de meeste gemeenten is het daardoor op dit moment niet mogelijk om statushouders snel te huisvesten en de taakstelling te behalen. Het beperken van de huisvestingsmogelijkheden voor statushouders, terwijl de taakstelling in stand blijft, plaatst gemeenten voor een nagenoeg onmogelijke opgave. Een bijkomend probleem is dat, wanneer uitstroom naar huisvesting bemoeilijkt wordt, de druk op de opvang verder dreigt toe te nemen. Als statushouders langer in de opvang moeten blijven, dan belemmert dit bovendien snelle participatie en integratie in de toekomstige woongemeente.

Het is de vraag of de alternatieve woonvormen die het kabinet in de begroting noemt, voldoende mogelijkheden bieden om snel en voldoende statushouders te kunnen huisvesten. Woningdelen dient nog nader te worden uitgewerkt. Daarbij is de uitvoerbaarheid voor gemeenten een belangrijk aspect. De stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen en regeling grote gezinnen, die het kabinet benoemt, zijn reeds bestaande regelingen ter ondersteuning van gemeenten.

Ook het concept ‘doorstroomlocaties’ - dat momenteel vaak genoemd wordt om de uitstroom van statushouders uit de opvang te versnellen - is nog niet volledig uitgewerkt, met name de regionale variant. Bovendien verhoudt de tijdelijke aard van de doorstroomlocatie zich niet goed tot de plannen van het kabinet om het met voorrang huisvesten van statushouders in een sociale huurwoning te verbieden. De maximale verblijfsduur op een doorstroomlocatie van 365 dagen en de financiering ervan is in de huidige woningmarkt niet realistisch. Wanneer de door het kabinet beoogde wijziging van de Huisvestingswet van kracht wordt, kan er van doorstroom binnen een jaar (in de meeste gemeenten) überhaupt geen sprake zijn.

Zicht op Nederland

Wat wil het kabinet
VRO heeft met de meerjarenvisie ‘Zicht op Nederland’ de ambitie neergelegd om de Nationale Geo-informatie-infrastructuur (NGII) door te laten groeien naar een volwaardig datafundament dat geschikt is voor data gedreven werken in de fysieke leefomgeving. De bijbehorende werkagenda met concrete acties

dient hieraan een extra impuls te geven. Cruciaal voor het voeren van regie op de ruimte is dat alle partijen - burgers, bedrijven en overheden die bij de inrichting en het beheer van de fysieke leefomgeving betrokken zijn – goed geïnformeerd worden.

Wat betekent dit voor gemeenten
Gemeenten verwachten dat Zicht op Nederland het benodigde datafundament voor de aanpak van de fysieke opgaven zal bieden. VNG wil een sturende rol bij spelen bij het aansluiten van het datafundament op deze fysieke opgaven. Daarnaast hebben gemeenten als 'producent' van data binnen de NGII een grote rol. Het gebrek aan middelen voor taken die hiermee gemoeid zijn is al jaren een financieel vraagstuk dat de komende jaren vermoedelijk groter zal worden.

13
Buitenlandse Zaken, Handel en Ontwikkelingshulp

Europese samenwerking

Wat wil het kabinet
Nederland blijft zich inzetten voor een Europese Unie die welvaart, veiligheid en weerbaarheid vergroot, de leveringszekerheid van kritieke grondstoffen verbetert en risicovolle strategische afhankelijkheden vermindert. Daarbij zet het kabinet in op het bevorderen van de groene groei en het innovatie- en concurrentievermogen van de EU. Het is hierbij belangrijk dat lidstaten solide financieel-economisch beleid voeren. Het kabinet wil op het gebied van asiel en migratie, landbouw en visserij en de meerjarige begroting van de EU veel bereiken. Het kabinet is geen voorstander van het aangaan van gemeenschappelijke schulden voor nieuwe Europese instrumenten. Nederland blijft een constructieve partner binnen de EU, ook om haar eigen doelen te bereiken. Daarbij houdt Nederland oog voor het belang van haar soevereiniteit.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De nieuwe Europese Commissie en het nieuwe Europees Parlement beogen wetgeving te initiëren, terwijl de implementatie van aangenomen wetgeving in Nederland doorgaat. Dit heeft gevolgen voor gemeenten, omdat 75% van de uitvoering van Europese wetgeving bij gemeenten terechtkomt. Denk hierbij aan wetgeving op het gebied van arbeidsmarkt, economische ontwikkeling en circulaire economie. Wetgeving kan ook direct effecten hebben op gemeenten, bijvoorbeeld in aanbestedings- en milieuwetgeving. De VNG heeft met het rijk bestuurlijke afspraken gemaakt over het meer gezamenlijk optrekken bij het vormen van Europese besluitvorming, in ieder geval bij de inzet op een groene, digitale en sociale transitie. Op die manier komt er vroeg in het proces al meer aandacht voor de (lokale) uitvoerbaarheid van Europese wetgeving. In de komende periode moeten die afspraken effect gaan hebben.

Verminderen afdracht aan de Europese begroting

Wat wil het kabinet
Het kabinet wil de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting beperken. Bij de onderhandelingen over het volgende Meerjarig Financieel Kader (MFK) en Eigenmiddelenbesluit (EMB) wil het kabinet bereiken dat de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting vanaf 2028, structureel met € 1,6 miljard per jaar minder stijgen dan nu in de meerjarenraming is voorzien.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De gevolgen hiervan voor gemeenten zijn niet bekend en hangen af van de manier waarop het kabinet de besparing wil benutten. Ook de impact op de totale Europese begroting en de omvang van Europese subsidiefondsen is nog onduidelijk.

Migratiebeleid in de Europese Unie

Wat wil het kabinet
Het kabinet wil een effectief migratiebeleid in de Europese Unie. Dat doet het kabinet onder meer door het asiel- en migratiepact snel en volledig te implementeren en brede, duurzame partnerschappen met derde landen aan te gaan. Ook zet het kabinet in op verdergaande aanscherping van regelgeving in de Europese Unie, onder andere ten aanzien van terugkeer. Nederland werkt met andere EU-lidstaten aan het opvangen in niet-EU landen van migranten die de EU proberen te bereiken, in overeenstemming met internationaal en Europees recht. Het kabinet heeft een verzoek tot een opt-out-clausule voor het Europese asiel- en migratiebeleid ingediend.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Wat het beoogde migratiebeleid van het kabinet voor de opvang van asielzoekers betekent is nog niet bekend. Betere Europese samenwerking zou de instroom kunnen doen afnemen. Echter, (im)migratie zal blijven bestaan en gemeenten moeten blijven zoeken naar aanvullende mogelijkheden voor opvang en huisvesting.

Groene en digitale transities

Wat wil het kabinet?
Het kabinet houdt vast aan de bestaande doelen op het gebied van klimaat en energie. Nederland zet in op een Europese digitale agenda. Op deze agenda staat in het bijzonder aandacht voor de implementatie van bestaande EU-wetgeving. En de digitale agenda is gericht op fundamentele waarden en kansen die digitalisering biedt voor bedrijven en burgers, cyberveiligheid, goed functionerende markten, digitale infrastructuur, digitale vaardigheden en essentiële digitale technologieën. Het is daarnaast van belang dat de administratieve lasten en regeldruk voor burgers, bedrijven en overheden verminderen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De komende jaren staan bij gemeenten in het teken van de groene en digitale transities. Ten eerste betekent dit de implementatie van de Europese Green Deal. De stapeling van ambities binnen de Green Deal moet worden waargemaakt in een dichtbevolkt land, waarin niet alles kan en gemeenten met hun inwoners en bedrijven dus keuzes moeten maken. Er is structureel meer tijd en ondersteuning nodig om deze opgaven integraal te implementeren. Ondertussen dienen zich nieuwe prioriteiten aan zoals klimaatadaptatie en droogte, waarop Europa meer zal gaan doen.

De transities vergen veel investeringen en aanpassingsvermogen van gemeenten. Ook zal in deze periode de implementatie van het wetgevingspakket digital decade verder gaan, en start de lobby voor digital decade 2.0. Digitalisering helpt de economie, maar de behoefte aan technische innovaties moet begeleid worden door een sociale agenda, van om- en bijscholing van werknemers tot digitale geletterdheid van inwoners. De Europese vaardighedenagenda kan hier een rol in vervullen, evenals het Europese Sociale Fonds.

Mensenrechten en rechtsstaat

Wat wil het kabinet?
Het kabinet blijft zich, samen met gelijkgezinde lidstaten, hard maken voor de bescherming van de rechtsstaat in de EU. Binnen het mensenrechtenbeleid hanteert het kabinet de volgende prioriteiten: gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, gelijke rechten voor LHBTIQ+-personen, vrijheid van religie en levensovertuiging, vrijheid van meningsuiting online en offline en bescherming van mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte. Het kabinet pleit ervoor dat het bestaande EU-rechtsstaatinstrumentarium volledig, consequent en in samenhang wordt benut om rechtsstaats-problematiek te voorkomen, te signaleren en waar nodig aan te pakken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Indien deze inzet leidt tot nationale wetgeving en beleid, heeft dit directe implicaties voor gemeenten. Gemeenten moeten deze wetten en beleidsmaatregelen namelijk naleven en erop toezien dat ze handelen in overeenstemming met de rechtstaatprincipes.

Ook op diplomatiek vlak kunnen maatregelen van Nederland doorwerken op lokaal niveau. Dit kan binnen het Congres van lokale en regionale overheden van de Raad van Europa, waarin gemeenten vertegenwoordigd zijn, maar ook in internationale gemeentelijke partnerschappen, stedenbanden of andere samenwerkingen met bijvoorbeeld steden in Turkije, Polen en Hongarije.

Internationale normen ter versterking van cyberveiligheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in op internationale samenwerking, in eerste instantie in NAVO- en EU- verband, om digitale en hybride dreigingen tegen te gaan en onze weerbaarheid te vergroten. Daarnaast zet het kabinet in op het

opbouwen van nieuwe internationale coalities en samenwerking in VN-verband voor het opstellen van regels voor het handelen van staten in het cyberdomein.

Het kabinet zet in op mondiale normen voor het gebruik van AI. Het beoogt normen voor verantwoord gebruik van AI in het militaire domein en het verantwoord, veilig en mensgericht ontwikkelen, implementeren en gebruiken van AI in producten en diensten in de economie van morgen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Ook gemeenten zijn kwetsbaar voor cyberaanvallen. Door internationaal samen te werken aan cyberveiligheid wordt de kans hierop verminderd.

Ontwikkelingshulp

Wat wil het kabinet?
Het kabinet bezuinigt drastisch op het budget voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Zoals aangekondigd in het hoofdlijnenakkoord loopt de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking tot 2028 op tot € 2,4 miljard. Daarnaast is het kabinet van plan om het budget voor ontwikkelingssamenwerking los te koppelen van het Bruto Nationaal Inkomen (BNI). In de periode 2025-2028 wordt daarmee ruim €1 miljard extra bezuinigd. Vanaf 2027 wordt maximaal 10% van het budget voor ontwikkelingssamenwerking ingezet voor de dekking van de kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers in Nederland; dat percentage lag in 2023 hoger. Als dit principe gehanteerd wordt, lijkt een klein deel van de forse bezuinigingen opgevangen te worden. Het kabinet wil dat het buitenlandbeleid en de besteding van ontwikkelingsgelden de belangen van Nederland en de Nederlanders dient. De inzet van het kabinet in het buitenland richt zicht met name op voedselzekerheid, watermanagement en migratiebeleid (inclusief opvang in de regio van migranten). Het kabinet is van plan om de financiële steun voor humanitaire hulp en wederopbouw aan Oekraïne voort te zetten. In de komende maanden wordt het nieuwe beleid nader uitgewerkt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De bezuinigingen van het kabinet kunnen negatieve gevolgen hebben. Wanneer lokaal bestuur elders onvoldoende kan voorzien in de dienstverlening aan inwoners, kunnen we daar ook in Nederlandse gemeenten de effecten van ervaren.
Nederlandse gemeenten hebben wereldwijd een sterke reputatie en zijn een gewaardeerde partner in internationale gemeentelijke samenwerking. Via onder meer de internationale samenwerkingsorganisatie van de VNG, VNG International, dragen zij met hun expertise bij aan de versterking van lokaal bestuur, gemeentelijke dienstverlening en gemeentelijke wederopbouw in het buitenland.
Een krachtig en stabiel lokaal bestuur in het buitenland levert een belangrijke bijdrage aan lokale economische ontwikkeling en creëert daarmee nieuwe internationale handelsmogelijkheden voor het Nederlandse bedrijfsleven. Daarnaast is een sterk lokaal bestuur een belangrijke voorwaarde voor de aanpak van mondiale uitdagingen, zoals klimaatverandering, armoede en migratie, en daarmee voor de verbetering van veiligheid en stabiliteit in de regio. Het aanpakken van grondoorzaken van mondiale uitdagingen, zoals migratie, zijn uiteindelijk ook van invloed op Nederland. Goede opvang in de regio vermindert potentiële vluchtelingenstromen naar Nederland en vermindert spanningen tussen vluchtelingen en gastgemeenschappen, zodat de regio niet verder destabiliseert.
Het Ministerie van Buitenlandse Zaken en VNG International hebben een strategisch partnerschap voor sterk lokaal bestuur dat loopt tot en met 2026. Vanuit dit programma wordt ook een bijdrage geleverd aan de gemeentelijke wederopbouw in Oekraïne. Nederlandse gemeenten dragen met kennis en expertise bij aan dit programma.
De VNG is ervan overtuigd dat de expertise in het strategisch partnerschap aansluit bij de prioritaire thema's en focuslanden van het kabinet. De VNG zal in constructieve dialoog waken voor voldoende ondersteuning voor gemeenten in het buitenland.

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93

info@vng.nl

september 2024

Hoofdpunten van de Bijzondere Ledenbrief Rijksbegroting 2025

Wij hebben met belangstelling kennisgenomen van het regeerprogramma en de eerste rijksbegroting van het nieuwe kabinet. Wij waarderen de open uitnodiging van het kabinet om samen te werken aan de maatschappelijke opgaven. Daarbij constateren wij dat de inhoud van dat programma nog veel ruimte laat in de uitwerking en bij gemeenten veel vragen oproept. De taken en middelen moeten in balans worden gebracht. Wij zullen richting het kabinet de bereidheid uitspreken om samen te werken aan de ambities van het kabinet, maar ook onze zorgen uitspreken rond de haalbaarheid van een deel van deze ambities.

In de bijgevoegde Bijzondere Ledenbrief Rijksbegroting geeft de VNG u een overzicht van de voor gemeenten belangrijke kabinetsvoornemens in de Rijksbegroting 2025 en de betekenis daarvan voor gemeenten. Hieronder vindt u een aantal hoofdpunten.

1 Gemeentefinanciën

- De nieuwe BBP-systematiek voor het accres van het gemeentefonds schiet tekort door structureel te lage ramingen van het CPB; voor 2024 gaat het om 1,1%, wat een nadeel inhoudt van structureel meer dan € 400 miljoen.
- Er is in 2026 nog steeds sprake van een niet-taakgebonden korting van € 2,4 miljard op het accres algemene uitkering.
- In het hoofdlijnenakkoord staat dat alle specifieke uitkeringen (spuks) met uitzondering van de BUIG (middelen voor de bijstandsverstrekking) worden overgeheveld naar het gemeentefonds. De bijbehorende korting is verlaagd van € 638 miljoen naar € 438 miljoen door meer spuks uit te zonderen.

2 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

- Het kabinet zet in op de verbetering van de ondersteuning van volksvertegenwoordigers, waaronder de gemeentelijke en provinciale griffie en rekenkamer, alsmede de lokale ombudsfunctie. Daarnaast is er aandacht voor de vernieuwing van het kiesstelsel, het vergroten van de toegankelijkheid bij, en de uitvoerbaarheid van verkiezingen.
- Onevenredige hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering gaat het kabinet gericht opsporen, openbaar maken en aanpakken. Gemeenten kunnen signalen over hardheden en knelpunten in beleid, aandragen bij de coördinerende minister van BZK.
- Vanaf 2025 wordt er structureel € 9 miljoen gereserveerd voor koopkrachtverbetering in Caribisch Nederland.
- Voor gemeenten is er positieve aandacht voor digitale zaken: ethiek en transparantie op AI en algoritmen, versterking van digitale inclusie, arbeidsmarktkrapte, autonomie (ongewenste onafhankelijkheden), implementatie van Europese

regelgeving en standaardisering. Rode draad in begrotingen en regeerprogramma zijn dienstverlening en transparante overheid.

3 Justitie en Veiligheid

- In het regeerprogramma wordt aangegeven dat het kabinet de politie weer zichtbaar en dichtbij de inwoners in de wijken en buurten wil laten zijn, bijvoorbeeld bij de inzet van wijkrechtspraak. Voor gemeenten missen de structurele(re) investeringen in de volle breedte van de veiligheidsketen, waar ook het gemeentelijke veiligheidsapparaat deel van uitmaakt.
- Uitvoerbare wetgeving is onderdeel van de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO) voorgeschreven wijze dat gemeenten en rijk bij beleidsontwikkeling eerder om de tafel zitten.
- Het kabinet brengt op korte termijn een wetsvoorstel in consultatie om constitutionele toetsing van wetten aan verschillende grondrechten door de rechter mogelijk te maken. Deze toetsing heeft directe betekenis voor medebewindstaken van gemeenten.
- Digitale veiligheid en weerbaarheid krijgen veel aandacht; intensiveringen op de digitale BOA en online monitoring in het OOV domein worden hierbij benoemd. Ook is er sprake avn intensivering van het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) en aandacht voor de Informatiebeveiligingsdienst (IBD): die kent eenzelfde uitbreiding van activiteiten, maar geen intensivering.

4 Asiel en Migratie

- Voor gemeenten is het belangrijk dat de gehele keten duurzaam op orde wordt gebracht, met voldoende (langdurig perspectief op) doorstroom en uitstroom. De VNG zal richting het kabinet en het parlement blijven herhalen dat áls de Spreidingswet wordt ingetrokken, dit pas kan als de asielketen op orde is.

5 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

- Als het rijk de meerkosten als gevolg van de btw-verhoging niet compenseert, dan landen de kosten voor sport volledig bij gemeenten.
- Voor de randvoorwaardelijke zaken in het onderwijs - leraren, gebouwen en leerlingevervoer - is ondanks grote uitdagingen geen extra budget. Dit betekent dat de noodzakelijke investeringen in de arbeidsmarkt, de schoolgebouwen en het leerlingenvervoer in een trager tempo verlopen dan wenselijk.

6 Infrastructuur en Waterstaat

- Er worden geen extra middelen vrijgemaakt voor het beheer en onderhoud van gemeentelijke infrastructuur. Extra middelen voor ontsluiting woningbouwlocaties gaan in het mobiliteitsfonds: ontsluiting wordt daarmee een ontwikkeling-per-ontwikkeling-onderhandeling met I&W. Het kabinet wil zero emissie zones uitstellen in verband met het landelijk regelen van uitzonderingen en zet in op het stopzetten van subsidies voor elektrische voertuigen.
- Voor Klimaatadaptatie en water- en bodemsturend zijn geen specifieke extra middelen beschikbaar gesteld. Goed om te zien is dat een nationaal programma circulaire economie gaat inzetten op een brede grondstoffentransitie.

7 Economische Zaken

- Het kabinet vergroot de inzet op regeldrukreductie van 1,1 miljoen naar 2,3 miljoen. Het effectief aanpakken van regeldruk draagt bij aan het verdienvermogen van het mkb en kan gemeenten ontlasten.

8 Klimaat en Groene Groei

- Er is grotendeels sprake van stabiele beleidsdoelstellingen zoals ook benoemd in het hoofdlijnenakkoord. Klimaatdoelen 2030 en 2050 blijven staan, echter zonder perspectief op het hoe. Over de aanbeveling van het ROB-rapport om te herijken en nieuwe taken te financieren, is niets opgenomen. Er is meer focus op verduurzaming industrie, en klimaatfondsmiddelen zullen deels naar kernenergie.

9 Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

- Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt gestopt en Transitiefonds (wet) ingetrokken. Uitvoeringsgerichte en gebiedsgerichte aanpak blijft overeind en het kabinet legt meer nadruk op innovatie.

10 Sociale Zaken en Werkgelegenheid

- Het kabinet en gemeenten hebben gedeelde ambities op bestaanszekerheid met dit kabinet. Daarbij zien we kansen op de lange termijn bestaanszekerheid, proactieve dienstverlening en schuldhulpverlening.
- De afspraken over de compensatie van de kosten die gemeenten in het kader van de Hersteloperatie Toeslagen zijn gemaakt, zijn opgenomen in een specifieke uitkering welke tot 31 december 2026 loopt. Om getroffenen nu en in de toekomst te kunnen blijven ondersteunen, is en blijft financiële dekking noodzakelijk.

11 Volksgezondheid, Welzijn en Sport

- Het kabinet bevestigt de afspraken tussen gemeenten, sector en rijksoverheid zoals eerder gemaakt in de Hervormingsagenda Jeugd. Het is positief dat de rijksoverheid hiermee inhoudelijke continuïteit biedt op dit onderwerp.
- De tegemoetkoming in de stijgende uitgaven Wmo dragen bij aan de beheersing van de Wmo, in afwachting van keuzes die volgen uit het houdbaarheidsonderzoek Wmo.

12 Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

- Ruimtelijke ordenings- en bouwinstrumentarium zijn bij het kabinet op het vizier, inclusief modernisering van het grondbeleid. De 5 miljard euro voor woningbouw de komende vijf jaar worden uit verschillende vakgebied claims opgelegd waardoor het bedrag dat daadwerkelijk beschikbaar zal zijn voor publieke onrendabele toppen onder druk komt te staan. Tevens besteed het kabinet aandacht aan regio's en hun strategische investeringsagenda's.

13 Buitenlandse Zaken, Handel en Ontwikkelingshulp

- Het kabinet wil de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting beperken. De gevolgen hiervan voor gemeenten zijn niet bekend. Ook de indirecte impact op de totale Europese begroting en de omvang van Europese subsidiefondsen zijn onduidelijk.